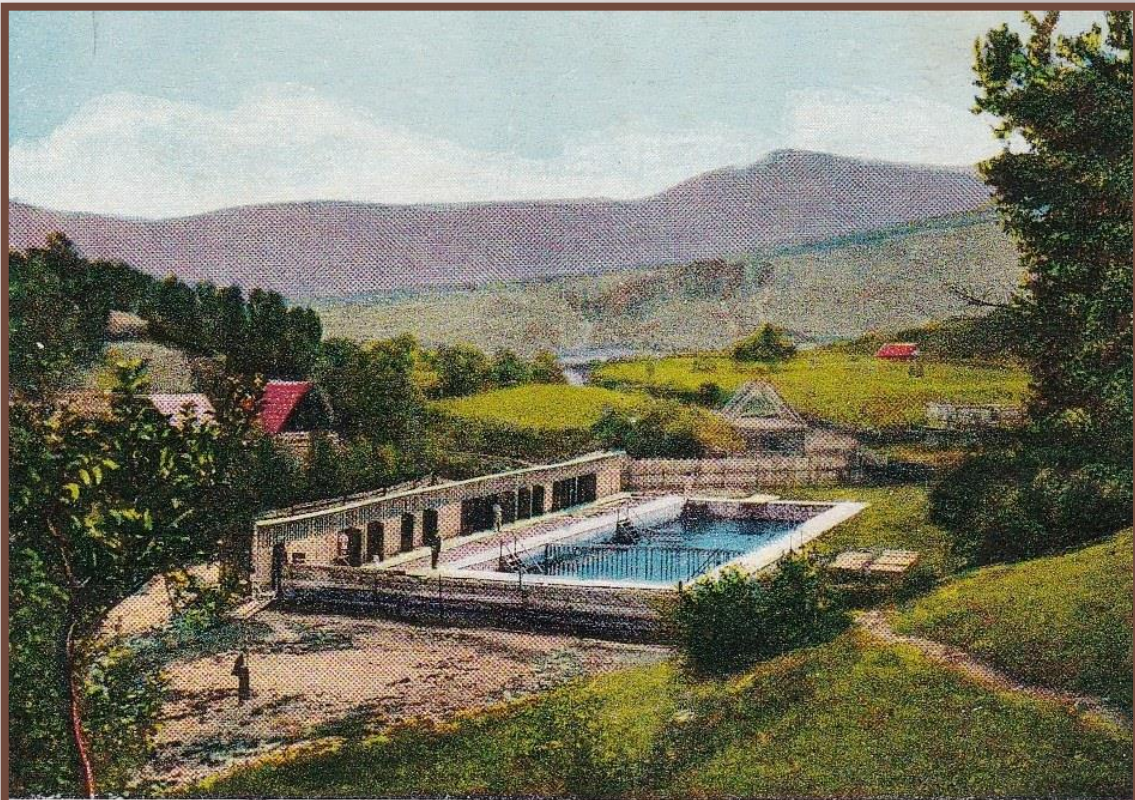

PISANII SÂNGEORZENE

- Spiritualitate, Istorie și Tradiție -
ANUL XII, NR. 1(125), IANUARIE 2023

Plaja — Strand

Plaja — Strand
Sângeorz-băi

PISANII SÂNGEORZENE

- Spiritualitate, Istorie și Tradiție

ANUL XII, NR. 1(125), IANUARIE 2023

PISANII SÂNGEORZENE

Revistă de spiritualitate, istorie și tradiție locală

Fondatori: profesor FLORIN HODOROGA
teolog ALEXANDRU DĂRĂBAN

Consultant științific: Dr. Mirela Popa-Andrei, cercetător științific II, Institutul de Istorie
„George Barițiu” din Cluj-Napoca al Academiei Române
Colaboratori permanenți: Dr. Elisabeta Scurtu, Preot Dr. Maxim (Iuliu-Marius) Morariu,
Dr. Dorin Dologa, Icu Crăciun, Florin Hodoroga

Editor și redactor responsabil: Alexandru Dărăban

Tehnoredactare: Alexandru Dărăban

REDACȚIA: Casa de Cultură Sângeorz-Băi, str. Republicii nr.33,
jud. Bistrița-Năsăud; E-mail: florin.hodoroga@gmail.com
Jucu, str. Jucu-Herghelie nr. 67, jud. Cluj
aldaraban57@gmail.com

Revista poate fi citită pe rețeaua de internet la adresele:
<http://pisaniisangeorzene.assbn.ro/ps2019.html>
<https://independent.academia.edu/DarabanAlexandru>
<http://en.calameo.com/accounts/3280504>
<https://pisaniisang.wordpress.com>

COPERTA 1: Stațiunea Sângeorzului din alte vremuri (Colecția Cornel Rusan)

COPERTA 2: Stațiunea Sângeorzului din alte vremuri (Colecția Cornel Rusan)

COPERTA 3: Stațiunea Sângeorzului din alte vremuri (Colecția Cornel Rusan)

COPERTA 4: Gavril Pele Balint – Cetățean de Onoare al județului nostru

Fotografiile provin din cadrul Serviciului Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (colecția fotografii), Facebook (Vicariatul greco-catolic Năsăud, Leon Prădan, Cornel Rusan, Iosif Ciunterei, Liceul „Solomon Haliță” Sângeorz-Băi), Centrul Cultural „Justin Sohorca” Sângeorz-Băi, colecția personală a artistului Maxim Dumitraș

Cuprins

<u>CUPRINS</u>	5
CLAUDIA D. ZAHARIA, <i>Ce înseamnă 24 ianuarie în istoria neamului românesc</i>	6
DORIN DOLOGA, <i>Unirea Moldovei cu Țara Românească de la 24 ianuarie 1859</i>	8
<u>BISERICĂ, ȘCOALĂ, SOCIETATE</u>	
<i>Fostul prefect Solomon Haliță</i>	10
<i>Scrisoare deschisă d-lui profesor Nicolae Iorga</i>	11
<i>Băile „Hebe” Sângeorz-Băi</i>	13
LEONIDA CHINTEUANU, <i>Concesionarea băilor „Hebe” în 1935</i>	15
<i>Congresul Partidului Național Liberal - Năsăud din anul 1929</i>	17
<i>Spiru Haret și transilvănenii</i>	20
<i>Protopopul Grigore Pletosu</i>	22
<i>Acțiunea de ajutorare a sinistraților în comuna Sângeorz-Băi – Năsăud</i>	32
<u>RESTITUIRI</u>	
MAXIM POP, <i>Maria Antoinette – schiță biografică</i>	34
SILVIU B. SOHORCA, <i>Sărbătoarea Sfântului și întâiului martir Ștefan – Predică de la anul 1875</i>	37
<u>DIN GRANIȚĂ</u>	
TIBERIU MORARIU, <i>Contribuțiuni asupra aurăritului în Valea Someșului Mare</i>	41
ALEXANDRU DĂRĂBAN, <i>Tablou nominal cu locuitorii români din comuna Rusu Bârgăului care au luat parte la Primul Război Mondial</i>	43
<i>Dr. Ștefan Jarda (1883-1927)</i>	54
SEVER POP, <i>În memoria martirilor de la Năsăud</i>	60
<i>Năsăud sau Bistrița</i>	63

Ce înseamnă 24 ianuarie în istoria neamului românesc

CLAUDIA D. ZAHARIA

Bistrița

Ce este istoria decât romanul nesfârșit al vieții unui popor întreg cu nenumărate episoade ce încheie mai mult sau mai puțin satisfăcător viața generațiilor trecute? Și nu se află poveste mai senzațională, mai bogată în întâmplări uimitoare, în clipe de restriște și de neînsemnată vitejie cum este viața poporului românesc.

Ziua de 24 ianuarie înseamnă momentul culminant – clipa hotărâtoare a mântuirii de rele – a episodului din viața generației de la 1848.

Și nu departe – peste munți – în scumpa și senina Moldova este locul unde s-a plăsmuit unirea de la obârșie, unirea primelor izvoare de energie românească, unirea mică ieșită din cântarea tainică a simțirii curate românești.

Într-o clipă de slăvită și caldă lumină cerească, cele două mlădițe fragede – Valahia și Moldova – gata să se frângă pentru veșnicie sub suflarea furtunoasă a urgiilor rusești, turcești, tătrești și ungurești s-au îmbrățișat într-o tulpină temeinică învelindu-se în scoarța nepătrunsă a unei forme de stat consolidat sub scutul unui singur domnitor – întâiul și unicul voievod de baștină moldovean Alexandru Ioan Cuza al Principatelor Unite – ales în 5 și 24 ianuarie 1859.

Orice Român, din câmp ori de la munte, din Carpați ori de la Pind, de la Nistru, de la tisa, de la Timoc ori de pe malul Adriaticii, trebuie să citească în cartea trecutului viața străbunilor lui. Menirea presei românești este să amintească la vreme faptele însemnate din trecut și să trezească din când în când conștiința neamului, care ațipește sub povara muncii de toate zilele, scoțând în relief importanța individului.

O scurtă privire retrospectivă arată înlănțuirea faptelor istorice și izbucnirea ideii de unire în diferite epoci și, parțial, până s-a ajuns la realizarea ei totală.

Primul și cel mai puternic factor, ce-a întreținut sentimentul frățesc și ideea de unire, a fost dragostea de pământul strămoșesc, cum ne grăiește Mircea cel mare prin versul lui Eminescu:

„Căci iubirea de moșie e un zid

Care nu se înpăimântă de-a ta faimă Baiazid!”

Acest sentiment de frăție există între cele două dinastii a Basarabilor în Muntenia (Valahia) și a Mușatinilor în Moldova.

O neașteptată, dar pripită încercare de unire, a fost a marelui voievod martir Mihai Viteazul de la 1600. Am zis pripită, fiindcă el nu-și pregătise norodul și boierimea pe care o părtinise oferindu-i șerbia poporului – l-a trădat. Boierimea adulmecă unde-i bucățița mai bună, pe când inima cea mare a Voievodului zbură călăuzită de viziunea idealului de unire a întregului neam. Fascinat de măreția planului său, n-a văzut că mergea singurul iluminat, pe când norodul nepregătit rămăsese înmărmurit în întuneric.

Epoca de renaștere sufletească (1633-1654) cu Matei Basarab (Muntenia) și Vasile Lupu (Moldova); alianțele sporadice cum a fost între Dimitrie Cantemir (Moldova) și Constantin Brâncoveanu (Muntenia) 1711; monedele de pe la 1769-1774 cu semnele unirii – stemele Moldovei și Valahiei pe două scuturi, încoronate de o singură coroană pe vremea lui Grigore Ghica (Moldova) și Alexandru Ipsilanti (Muntenia); propunerea împărătesei Ecaterina a II-a a Rusiei de a uni principatele sub un principe străin; unirea într-un suflet împotriva eteriștilor greci când a dat alarma Tudor Vladimirescu; renașterea literară și trezirea sentimentului național prin Gheorghe Lazăr din Ardeal, Heliade Rădulescu – redactorul „Curierului Românesc” (Muntenia) și Gheorghe Asachi de la „Albina Românească” (Moldova); Cronicile lui Șincai și Maior, scrierile lui Samuel Micu; încercarea de unire prin alegerea lui Mihai Sturza domn al Moldovei și în Muntenia la 1841; desființarea vămii dintre cele două țări surori de către Gheorghe Bibescu și ideile de libertate, egalitate și fraternitate cu care ne salutase Franța prin generația slăvită ce s-a împărțit din izvorul culturii apusene sub oblăduirea marelui și umanitarului împărat Napoleon al III-lea, toate acestea au contribuit să-și facă drum ideea de înfrățire. Astfel se înfăptui prima și sfioasa Unire, cum se răsfră mugurul de floare sub imboldul ge-

Claudia D. ZAHARIA

niului puternic al poporului românesc.

Astăzi, când Românii – copiii de aceeași gintă latină nemuritoare – se prind în hora unirii celei mari, nu trebuie să se uite nici hora cea mică a unirii principatelor sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza (ales în 5 și 24 ianuarie 1859) despre care Ioan Brătianu zicea: „că este într-o toate sublim”. Unirea definitivă s-a aprobat în 24 ianuarie 1862. Scopul și gândul acestui mare domn român a fost unirea tuturor Românilor, dar tainicele lui planuri au fost dejucate de politicienii trădători.

Amintindu-ne de Unirea Principatelor, nu putem trece cu vederea oamenii mari ai țării: Mihail Kogălniceanu, Costache Negri, Nicolae Bălcescu, Ioan Ghica, Costache Rolla „pionier de frunte între pionieri” cum îi zice bardul Vasile Alecsandri. Dânsul, Alecsandri, în sufletul său se coborâse acea scânteie divină de însuflețire pentru neamul întreg, prin „Deșteptarea României” (15 mai 1848):

„Numai tu popor române să zaci veșnic în orbire?
Numai tu să nu iei parte la obșteasca înfrățire
La obșteasca fericire
La obștescul viitor?”

Sau prin improvizația în timpul unei adunări la via lui Petrache Mavrogheni de la 26 mai 1856 (în preajma Divanului Ad-hoc):

„Sub acest măreț castan
Noi jurăm toți în frăție
Că de azi să nu mai fie
Nici Valah, nici Moldovean,
Ci să fim numai Români
Într-un gând, într-o unire
Și să dăm mâini cu mâini
Pentru-a țării fericire”.

Nu poate fi pildă mai însuflețitoare decât amintirea acelor vremi când viața proprie individuală era închinată vieții obștești naționale. Azi am înfăptuit Marea Unire, dar alte furtuni amenință sufletul curat național românesc. Am înfruntat puhoai de barbari, ce azvârleau asupra-ne foc și tăișul securilor, dar azi simțim numai efectele unui venin dulceag, ademenitor pentru mulți, care se strecoară pe furiș în vinele neamului nostru nepângărit. Acum, mai mult ca oricând, avem nevoie de unire în sprijinul conservării și afirmării noastre naționale.

Să ne iubim și să ne înfrumusețăm graiul exprimând simțiri alese și curat românești, să ne iubim Țara, frații de la plug, temelia țării, tradițiile și obiceiurile strămoșești, precum ne-au dat pildă marii patrioți, marii voievozi și marele nostru Rege al tuturor Românilor.

Să iubim și să practicăm virtuțile, în frunte punând curajul fizic și moral și, mai ales, curajul moral, acea putere de afirmare în direcția de care ai deplină conștiință că va susține viața poporului român, mândria și demnitatea lui națională. Și de unde vom putea lua pildă mai convingătoare, decât de la aceia ce au arătat curajul lor moral față de atâtea puteri - țări cu renume – afirmând însușirile naționale, românești, prin înfăptuirea Unirii Principatelor?

Astăzi, după Unirea cea mare, se cere mai mult curaj moral pentru desăvârșirea intelectuală, morală și economică a neamului românesc în cea mai aprigă luptă cu șarpele crescut în sânul său. Numai prin tăria curajului moral neamul românesc, abia înfiripat, va scăpa de veninul – cu etichetă de umanitarism – ce se inoculează în vinele lui. Prin curajul părerilor, prin lupta pe față, prin eliminarea elementelor fără scrupul și fără conștiință; prin muncă trudnică pe terenul economic cu propriile, slabe și neîndestulătoare sale forțe va distruge poporul românesc sentința de moarte, pe care i-o pregătesc în întuneric – distrugătorii moralei creștine.

Unirea, dar, „în cuget și simțiri curate românești”, călăuzită de virtuțile cardinale creștine; a speranței spre înfrângerea nevoilor de azi; a credinței în însușirile nobile a razei latine străbune și a dragostei de neam, va ridica națiunea românească demnă și triumfătoare asupra tuturor uneltirilor vitrege ce se urzesc în cuprinsul țării acesteia, atât de ocrotitoare și tolerant¹.

¹ *Gazeta Bistriței*, Bistrița, Anul V, 1925, nr. 3 (1 februarie), p. 1-2.

UNIREA MOLDOVEI CU ȚARA ROMÂNEASCĂ DE LA 24 IANUARIE 1859

Dorin Dologa

Prin efectele însemnate și complexe pe care le-au avut, continuele schimbări ale raportului de forță dintre Imperiul Habsburgic, Imperiul țarist și Imperiul otoman și ciocnirile necentenite între civilizațiile catolică, ortodoxă și islamică, au marcat pregnant parcursul istoric al Țării Românești și Moldovei.

Un astfel de moment de modificare a raportului de forță și de ciocnire între civilizații a fost reprezentat de Războiul Crimeii. Acest război a început în anul 1853, când, după declararea de către țarul Nicolae I a războiului sfânt, armata rusă a ocupat Principatele Române de către Imperiul țarist, demarând transformarea lor în gubernii rusești și s-a sfârșit prin înfrângerea Imperiului țarist. Prin Tratatul de pace de la Paris din anul 1856 s-a stabilit scoaterea Principatelor Române de sub protectoratul Imperiului țarist și intrarea lor sub garanția Marilor Puteri, retrocedarea celor trei județe din sudul Basarabiei către Moldova și neutralitatea Mării Negre. Totodată, Imperiul otoman nu mai putea interveni în Principatele Române, fără acordul Marilor Puteri garante. Evenimentele politico-diplomatice care au culminat cu Unirea Principatelor Române au purtat amprenta înțelegerilor și garanțiilor Marilor Puteri. Conferința Marilor Puteri de la Paris din anul 1858 s-a încheiat prin încheierea Convenției de la Paris, care stabilea statutul Principatelor Române. Deoarece se aflau sub garanția Marilor Puteri, Imperiul otoman și Imperiul habsburgic nu puteau interveni în Principatele Române pentru a împiedica unirea acestora. Conferința de la Paris din anul 1859 a recunoscut dubla unire a lui Alexandru Ioan Cuza în cele două Principate Române. Conferința Marilor Puteri de la Constantinopol din anul 1861 a admis unificarea instituțiilor legislative și administrative ale Principatelor Române.

Unirea Principatelor Române a creat condițiile pentru obținerea independenței în urma războiului din 1877-1878, proclamarea României ca regat în anul 1881 și unirea Transilvaniei, Banatului, Bucovinei și Basarabiei cu România în anul 1918.

Prin proclamarea României ca regat în anul 1881 aceasta devine stat suveran, subiect de drept internațional, recunoscut în mediile politico-diplomatice internaționale.

Sprijinul Franței a fost esențial în realizarea unirii Principatelor Române, chiar dacă decizia de unire a aparținut muntenilor și moldovenilor. Franța dorea să șteargă urmele Tratatului de la Viena din anul 1815, să limiteze expansiunea rusească și să-și asigure influența politică și economică la gurile Dunării. Românii erau interesați să înlăture sufocantul protectorat rusesc și suzeranitatea otomană și să realizeze unirea Moldovei cu Țara Românească. Românii aflați la Paris au reușit să le demonstreze factorilor de decizie francezi faptul că realizarea unirii Principatelor Române era fundamentală pentru promovarea intereselor franceze. Tot ei i-au convins pe francezi că ortodoxismul românesc este diferit de ortodoxismul rusesc. Statul românesc nou creat urma să conteze în această zonă nu ca o entitate singulară, ci împreună cu Franța.

Unirea de la 24 ianuarie 1859 a reprezentat un act decisiv în ceea ce privește însăși existența națiunii române și nu doar realizarea unui ideal național. Prin introducerea actului care interzicea orice modificare a Regulamentelor organice fără acordul său și al Imperiului otoman, Imperiul țarist „protector și modernizator” a blocat orice modernizare a Principatelor Române până în anul 1856. Un stat care nu se modernizează și rămâne într-un stadiu înapoiat, este un stat care este în pericol să se desființeze. Unirea Principatelor Române a constituit momentul creării Statului Român modern, al startului dezvoltării acestuia și al punerii bazelor realizării Statului Național unitar.

Unirea Principatelor Române a descătușat energiile națiunii române. Referindu-se la Unirea de

Dorin Dologa

la 1859 Timotei Cipariu arăta că spiritul național s-a deșteptat în toată românimea.

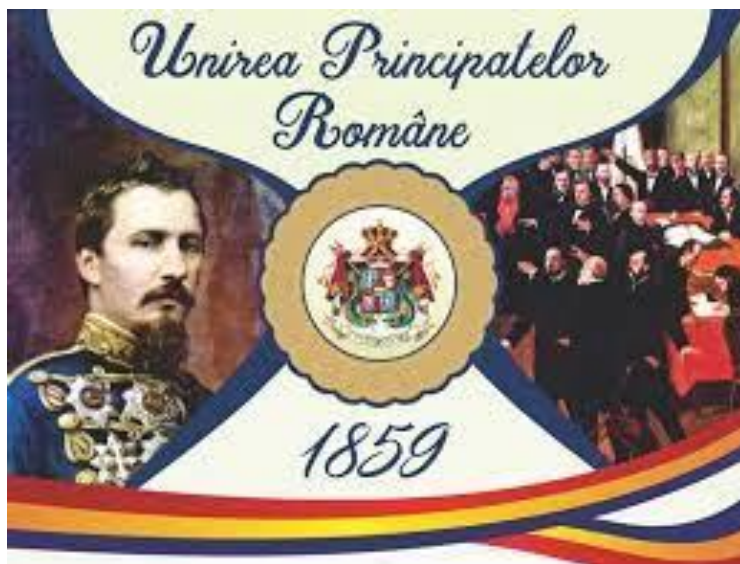
Evenimentele legate de Unirea Moldovei cu Țara Românească au fost dezbătute pe larg de și de către presa românească din Transilvania. Granițele arbitrar stabilite între cele trei țări românești nu puteau opri circulația ideilor și a oamenilor. În acea perioadă a existat o corespondență între fruntașii români din Moldova, Țara Românească și cei din Transilvania. În ceea ce privește zona năsăudeană, aceasta s-a purtat mai ales între fruntașii români de aici și cei aflați în Bucovina, unii refugiați aici după Revoluția de la 1848.

Imediat după realizarea Unirii, Statul Român prin instituțiile sale, asociațiile, dar și persoanele particulare, au sprijinit școlile și bisericile din teritoriile românești aflate sub stăpânire străină. De asemenea, s-au organizat evenimente, s-au înființat asociații, care îi cuprindeau și la care participau toți românii, aflați de parte și de alta a Carpaților.

Statul Român constituia un punct de sprijin pentru românii din Transilvania. Guvernul de la București a întreprins o serie de acțiuni pentru apărarea românilor din Transilvania, pe care stăpânirea străină îi trata fără alte considerente în afară de propriile interese.

O serie de români din Transilvania au trecut granița și au activat în noul Stat Român. Printre aceștia s-a aflat și Solomon Haliță din Sângeorz-Băi. De asemenea, elevi din Țara Românească și Moldova au urmat cursurile școlilor din Transilvania.

Prin realizarea Unirii Moldovei cu Țara Românească posibilitatea ajutorului de peste munți pentru românii din Transilvania a crescut. Ajutorul din România a permis funcționarea școlilor, asociațiilor și băncilor românești din Transilvania, ceea ce a conferit poporului român de aici mari resurse de rezistență împotriva oricăror persecuții și prigoniri la care erau supuși de către stăpânirea străină.

BISERICĂ, ȘCOALĂ SOCIETATE

Fostul prefect Solomon Haliță

Demisia guvernului liberal a determinat în mod firesc și pe prefectul județului nostru, dl. Solomon Haliță să se retragă din fruntea conducerii județului nostru.

Nu putem înregistra acest eveniment fără de-a remarca munca rodnică depusă pe toate terenele vieții publice de fostul prefect al județului nostru, dl. Solomon Haliță, în cursul celor 4 ani cât a condus cu multă înțelepciune destinele județului nostru.

Deși un adevărat și destoinic bărbat de partid, - căci este de peste 30 de ani, neîntrerupt, membru al partidului liberal, - a știut întotdeauna să respecte credințele politice ale altora, iar față de pretinsele convingeri politice ai celor mai înverșunați adversari politici ai săi, a fost de o îngăduitoare indulgență dând, nu o dată, dovezi palpabile, că pus fiind în fruntea conducerii județului nostru nu înțelegea nimănuși să-i impună cu forța profesarea politicii partidului liberal.

Violentele lupte politice, care se anunță și în județul nostru, vor confirma pe deplin adevărul că, pe urma prefectului ce pleacă, n-a avut nimeni să sufere de tiranie, violentare sau siluire politică și că toate învinuirile aduse, mai ales în ultimul timp, venerabilului conducător al județului nostru au fost gratuite și lipsite de orice temeii.

Privind măruntele lupte politice de partid de pe un pedestal mai înalt, românesc, a știut să adune în jurul distinsei sale personalități pe toți oamenii de bine ai ținutului nostru, cărora le-a fost întotdeauna un înțelept îndrumător și priceput conducător.

Era lucru firesc, ca dl. Solomon Haliță, - care a muncit pe terenul învățământului timp de peste 30 de ani, aducând, în calitatea sa de inspector general al învățământului, reale foloase școlii românești, - să nu-și uite trecutul nici în această funcție. Pătruns de însemnătatea școlii pentru propășirea neamului, a știut s-o aplice celor mai urgente și reale nevoi ale populației românești din județul nostru, continuând laborioasa sa activitate din trecut prin înființarea de noi școli secundare în Năsăud și Bistrița, o școală normală în Năsăud, mai multe școli de arte și meserii și școli primare în comunele din județul nostru.

Pătruns fiind, de adevărul că poporul românesc nu va deveni ca adevărat popor dominant în Stat decât numai prin bunăstare economică și independență materială, a inițiat și a dus la bun sfârșit o adevărată emancipație economică națională în administrarea și exploatarea pădurilor grănicerești. Asupra acestui strălucit capitol al activității d-lui Solomon Haliță vom reveni într-un număr viitor unde vom trata pe larg înființarea societății „Regna” pentru exploatarea pădurilor grănicerești.

Privită activitatea d-lui prefect, chiar numai din aceste puncte de vedere, ne îndreptățeste să zicem că, pentru dezvoltarea culturală-economică a județului nostru, a fost un adevărat noroc că am avut timp de 4 ani în fruntea județului nostru pe dl. Solomon Haliță și, tocmai din motivul acesta, avem ferma convingere că dl. Solomon Haliță, retrăgându-se de la conducerea administrativă a județului, rămânând și mai departe în mijlocul nostru, nu va înceta de-a fi și mai departe adevăratul conducător și înțeleptul îndrumător al tuturor oamenilor de bine, zeloși de propășirea culturală și bunăstarea economică a ținutului nostru¹.

¹ *Gazeta Bistriței*, Bistrița, Anul VI, 1926, nr. 6 (15 aprilie), p. 1.

Scrisoare deschisă d-lui profesor Nicolae Iorga

Ce-a fost la Alba Iulia? Cine sunt făuritorii ei?

Dr. Laurențiu Oanea, fost secretar ai istoricei Adunări, reconstituie adevărul

Ilustre domnul profesor!

Despărțământul București al societății culturale „Astra” din Sibiu, luând inițiativa organizării la Ateneul Român a unui festival pentru sărbătorirea unui deceniu de la Unirea de la Alba Iulia, a apelat, în primul rând, la sora ei mai mare „Liga Culturală” și a solicitat cuvântul de aderare și al celorlalte societăți culturale, pentru a slăvi cum se cuvine această mare sărbătoare națională în ziua de 1 Decembrie, zi pe care societatea noastră a botezat-o „Ziua Astei”.

Am așteptat ca în această zi să se realizeze în mod fidel și să se aducă numai cuvinte de omagiu față de actul săvârșit, să se propage numai adâncirea sentimentului de iubire între frați, fără nici o critică și fără nici o polemică cu nimeni.

Între adevărul istoric și atacurile personale

Am avut însă durerea să vedem cum d-voastră, marele nostru istoric, după expunerea celor două adevăruri istorice referitoare la rolul principiilor filosofului Wilson și la factorii care au pregătit conștiința națională pentru acest mare act al Unirii tuturor românilor, ați trecut la polemici și atacuri personale, diminuând rolul marilor personalități care au fost factorii hotărâtori ai actului de la Alba Iulia.

Am avut dureroasa ocaziune ca, după expunerea mea fidelă și care arăta numerosului auditoriu numai faptele istorice, să vedem pe cel mai mare istoric al nostru făcând rechizitoriu, acuzând și contestând meritele bine câștigate istoriei.

Dar, ilustre domnule profesor, actul unirii de la Alba Iulia s-a consumat, faptele s-au petrecut așa cum s-au petrecut, nici om putere lumească nu le mai poate schimba, nici un om, fie acela cât de mare, nu le poate răsturna. Oricare istoric este dator, deci, să le înregistreze în mod fidel.

Care ardelean a contestat vreodată că conștiința națională este opera veacurilor trecute și muncii fără preget a fraților din regatul liber? Care ardelean nu s-a plecat și nu se închină cu pietate în fața celor 500.000 morți pentru eliberarea noastră?

Această conștiință trebuie însă manifestată prin un act formal și curajos, jertfa de sânge trebuia răscumpărată prin glasul poporului subjugat al provinciilor.

Actul care s-a realizat aceasta este Alba Iulia, astfel cum au proclamat-o cei 150.000 ardeleni pe câmpul lui Horia și este opera pregătită de factorii principali ai evenimentului: d-nii Iuliu Maniu, Ștefan C. Pop, Alexandru Vaida-Voevod și Vasile Goldiș.

Azi nu mai sunt secretarul d-lui Iuliu Maniu, nici al partidului domniei-sale, nu mai fac parte din acel partid, deci nimeni nu mă va putea acuza de servilism politic, dar ca fost secretar al adunării, deci înregistrator fidel al faptelor, dator sunt să restabilesc adevărul chiar față de susținerile dumneavoastră.

Cine sunt făuritorii actului de la 1 Decembrie 1918?

1. Domnul Iuliu Maniu a avut marea prevedere și necontestatul merit de a fi îndrumătorul actelor mari ce s-au săvârșit și factorul care a armonizat totul, punând în concordanță actele noastre cu principiile wilsoniene care cuprinseseră Europa, precum bine ați precizat și dumneavoastră.

De aceea a provocat ședința din 12 octombrie de la Oradea, pentru că în executarea principiului wilsonian de autodeterminare, să-l declarăm în mod formal și pentru națiunea română.

A lăsat să se urmeze tratative cu dl. Oscar Jaszi pentru a lăsa ungarilor o rază de nădejde spre împăcare, iar noi, în acest timp, să avem puțința să ne organizăm, ceea ce am și făcut.

Scrisoare deschisă d-lui profesor Nicolae Iorga

Tot d-l Maniu a avut prevederea să cuprindem în textul rezoluțiunii și acele 9 puncte programatice, care ne-au ajutat atâta la conferința de pace.

Evenimentele au confirmat că prevederile d-lui Maniu au fost corecte și în armonie cu factorii internaționali.

2. Cine putea mai bine decât dl. Alexandru Vaida-Voevod să asume rolul de vestitor al autodeterminării în Parlamentul din Budapesta, pe care, cu curaj, a știut să-l sfideze și să-l disprețuiască, ca un loc de făurire a legilor de împilare contra naționalităților?

3. Nu va putea nimeni contesta marele merit al d-lui Ștefan C. Pop de a fi organizatorul consiliilor naționale care au preluat puterea politică în mâinile lor, chiar și în cele mai îndepărtate sate, de a fi organizat în trei săptămâni acele frumoase și viteze gărzi naționale care ne-au apărat poporul și avutul, iar la Alba Iulia cele 14 companii echipate cu efectiv de război care, prevăzute cu mitraliere și tunuri, au garantat, pentru orice eventualitate, liniștea adunării naționale.

Această pază militară a fost de o covârșitoare importanță, căci armatele lui Mackensen, încă bine echipate și multe, se găseau în retragere în jurul Alba Iuliei, iar trupele ungurești erau încă destul de numeroase și înarmate, cum era centrul din Teiuș, încât în orice moment era posibilă o atacare a poporului nostru îngrămădit la Alba Iulia, ceea ce ar fi provocat debandadă, înlăturată prin prevederea d-lui Ștefan C. Pop.

4. Dl. Vasile Goldiș face să reapară „Românul”, trezește conștiințele și ridică elanul.

Aceste forțe active, pregătitoare ale mărețului act, nu se pot ascunde de nimeni, nu este permis ca istoricul să le înlăture, căci fără ele Alba Iulia nu se putea face deloc, ori nu așa cum s-a făcut și cum noi am înțeles să o sărbătorim.

Să nu se uite că conștiința făurită de veacuri, noi, ardelenii am avut-o totdeauna, dar cu ea cu tot am umplut temnițele ungurești și beciurile cazarmilor militare.

Armata română era în munții Ghimeșului și Bicazului, nu era la îndemână la Alba Iulia ca să ne apere de un eventual atac armat.

Primejdia denaturării realității istorice

Iată de ce, domnule profesor, în serbarea culturală, în fața sutelor de ardeleni care au trăit evenimentul, prin expunerea făcută, ați amărât sufletele, lucru ce, desigur, nu l-ați voit.

Dar, în sala Ateneului erau multe sute de tineri, elevi și studenți, care prind cuvântul dumneavoastră și îl înfig în inimile lor ca literă de Evangheliie; și dacă cuvântul dumneavoastră nu redă întreg adevărul istoric, faceți acestor suflete cel mai mare rău, învățându-i un eveniment eronat în înțeles istoric.

După admirabilul elan cu care spuneți că cel mai fericit moment al vieții dumneavoastră îl considerați pe acela care, de pe tribuna aceluiași Ateneu Român, în calitate de președinte al Adunării Deputaților din 1919, ați putut proclama votată legea care ratifică Unirea de la Alba Iulia, nu ați simțit că vă contraziceți când ați redus importanța aceluiași act și al factorilor săi? Noi, auditoriul, am simțit această contrazicere și ne-am zis: „Acum vorbește dl. Nicolae Iorga, omul politic sau omul supărat, și nicidecât istoricul și președintele Ligii Culturale”.

După adunare ați reproșat d-lui secretar al Ligii Culturale lipsa unui stenograf. Socot că am avut noroc că stenograful a lipsit, ca să nu se înregistreze fidel cuvintele nedrepte spuse asupra marelui act de la Alba Iulia și înjosirea ardelenilor, factori pe care îi veți găsi totdeauna împreună și istoria, astfel, îi va pomeni, căci nu există Alba Iulia fără ardeleni, iar ardelenii au venit la Țara Mamă prin alba Iulia, dar prin voința lor.

Primiți, vă rog, domnule profesor, expresiunea celui mai profund omagiu de la acela care s-a simțit obligat să restabilească aceste adevăruri istorice.

Dr. Laurențiu Oanea
fost secretar al Adunării Naționale de la Alba Iulia¹.

¹ *Adevărul*, București, Anul XLI, 1928, nr. 13(7 decembrie).794, p. 5.

Băile „Hebe” Sângeorz-Băi

Stațiunea noastră, cu apele sale minunate în vindecarea bolilor stomacului, intestinelor, ficatului, diabet, guta cronică, uricemii, litiază renală, precum și în toate complicațiunile lor, atrage, ca și în anii trecuți, vizitatori din toate unghiurile țării și străinătate. Timpul, menținându-se frumos, vizitatorii încep să vină pentru a se recrea și a se tămădui în stațiune. Deși suntem la o distanță destul de mare de București, bucureștenii își caută aici refugiu spre a se recrea și a-și face cura pentru câteva săptămâni. Suntem în plin sezon, lume multă, care se distrează foarte bine, reîncepând ciclul de conferințe, care se țin de către profesori universitari și alți intelectuali.

Printre vizitatorii sosiți în ultimele 8 zile, am putut remarca:

București: d-na Constant, familia dr. Laurențiu Oanea – avocat, fost senator, d-nele Ciacovski, Elisabeta Raleca, Gabriela Ciornei, Antoaneta Danciu, d-na și d-l I. N. Petrescu, d-ra Krauss, d-nii Vasile Niculescu, Pantelimon Gagea – licențiat în drept, N. Petrescu – pensionar, Emil Gagea – funcționar, Țărigrădeanu – student, Iosif Toth – funcționar, Zăhărie Marian – funcționar.

Cluj: d-nele Istrate Florica, Schmidt Rozalia, Oțoiu Valeria – profesoare, familia Andrei Ludu, Aurel Creța, Țințar Emeric, Costea Ioan – profesor, d-ra Rozica Mendelsohn, familia Anton Domide – director liceu, Artene Istrate – profesor de Conservator, familia I. P. Voitești – profesor universitar, familia Ioan Grențescu – profesor universitar, familia Candale Alexiu, Rașcu Paul – profesor, familia Caranica Ioan – profesor dr., Drăgan Ioan – profesor, dr. Vasile Stan – avocat, dr. Valer Ostatea – medic, Suceava Teodor – inginer.

Oradea: d-na maior Vasilescu, Sziman Iosefine, Belane Sebek, dr. Romulus Radu – consilier la Curtea de Apel, d-na Coțe, dr. Kadar Alexandru – avocat, Klein Bernardo, Szúcs Iosif, Hagger Maria.

Zlatna: d-nele Greabu Maria, Elisa Iancu, Iliu Albini – director minier.

Timișoara: familia Ilie Popescu – profesor Politehnică, Iosif Cristoloveanu – administrator.

Turda: familia Ioan Baciu – director Banca Națională, Emil Leheni – inginer șef.

Alba Iulia: colonel Ivașcu Ovidiu, d-na Neli dr. Ciobanu, familia dr. Camil Velican, locotenent Costel Georgescu, Traian Beju – licența drept, Moisa Antoniu.

Iași: Constantin Botez – decanul Facultății de Litere, Vasile Vasiliu.

Brașov: maior Piso Camil, Messner Mauriciu.

Cernăuți: Ioachim Ciuntuleac – consilier Curtea de Apel, George Ucrainet - director școală.

Târgu Mureș: căpitan Popescu Marcel, Alexandru Grubber – profesor.

Bistrița: familia dr. Iulian Chitul – medic primar județean, familia Teodor Vartic, familia colonelului Pecurariu.

Sighet: colonel George Manoliu, căpitan Bocancea Victor.

Budapesta: d-l Szalka – avocat, Fabi Mihaly – pensionar, Vogel Herman, dr. Zoltan Hergely – avocat, Marcovics Marnone¹.

¹ *Universul*, București, Anul L, 1933, nr. 210 (vineri 4 august), p. 8.

ANUNȚ.

Direcțiunea societății acționare »HEBE« aduce la cunoștința on. public, că sezonul băilor din **Sângeorgiul-român** (Oláh-Szent-György), comitatul Bistrița-Năsăud, se începe la

— **15 Iunie a. c.** —

Apele minerale (5 izvoare) se înșiră alături cu apele dela **Gleichenberg, Selters. Băi calde și reci** întocmite cât se poate de confortabil.

Posițiile cele mai romantice de pe valea Someșului-mare formează împrejurimea băilor.

Clima blândă și plăcută, aer curat, sănătos, liber de prav, bogat în ozon.

Locuri de excursiuni în împrejurimea nemijlocită și în depărtare pe munții din jur la Valea-Vinului, pe muntele Rotunda.

Petreceri și distracții, baluri, concerte și alte petreceri sociale.

Locuințe aranjate din nou și cu confort în edificiile de pe teritorul băilor și în casele particulare din nemijlocită apropiere. Prețurile foarte moderate.

Bucătăria este încredințată hotelierului cu bun nume **Josef Zöhrer**; mâncări se gătesc la cerere după bucătăria ori-cărei națiuni. Prețurile ieftine.

Musica cântă dimineața și seara în timpul când se face cura de beut.

Izvoarele vindecătoare, cari și-au eluat cu drept titlul de „**izvoarele tămăduirii**“ se pot folosi cu succes contra următoarelor boale: morburile femeiești, aprinderi cronice de natra (metritis, exudate, parametrite), curgere albă (fluor alb), aprinderea ovariilor (ovphoritis), catarhe de vagină (vaginitis), debilități de natră împreunate cu aplicări la abortare, menstruație împreunată cu dureri, menstruație prea mare; catarhe cronice de stomach și intestine, obstipatia și urmările ei, hemorhoide, umflarea splinei și a ficatului; morburile canalului de urinare, morhuri de rărunchi, catarhe de beșică și țevea de urinare, peatră în beșică; morhuri de nervi, ca isterie, neurastenie, ischias, migrenă; catarhe învechite de plumâni și organe de respirație.

Medicul băilor: **Dr. Alexandru Pop**, medic practic; peste iarnă consultează în orașul Bistrița.

Călătoria cu trenul până la Bistrița. Dela Bistrița până la Sângeorgiu călătorie cu birje comode — 3 ore. Birje se găsesc totdeauna cu prețul de 8—10 coroane.

Năsăud, Iunie 1900.

[218] 1—3

Direcțiunea societății acționare „HEBE“.

Concesionarea băilor „Hebe” în anul 1935

LEONIDA CHINTEUANU

Încă de acum doi ani s-a ventilat ideea concesionării stațiunii noastre balneare unui consorțiu sau societăți pe acțiuni cu un capital necesar investițiilor care să corespundă cerințelor moderne de astăzi.

Mulți dintre vizitatorii stațiunii noastre, în frunte cu d-nii prof. dr. Grigoriu de la Facultatea de Medicină din Cluj și ing. Popescu de la Politehnica din Timișoara, văzând comuna, pe lângă toate eforturile ei, că nu poate da o dezvoltare mai mare stațiunii – lipsindu-i capitalul – au reluat din nou în discuție posibilitatea de dezvoltare a stațiunii, ajungând la concluzia că numai prin o concesionare se va putea ajunge la scopul dorit.

Administrația băilor, fiind ecoul acestor dorințe, pentru ca să dea o cât mai mare posibilitate de discuție acestei chestiuni, a convocat o mare adunare de consfătuire ce s-a ținut în sala restaurantului „Hebe” la care au participat un mare număr de vizitatori, precum și intelectuali și țărani din comună.

La această adunare am remarcat pe următorii: colonel farmacist în rezervă I. Marica, prof. univ. dr. Grigoriu, prof. Anton Domide, deputat Vasile Candrea, dr. Ostatea din Cluj, prof. univ. ing. Ilie Popescu din Timișoara, Iuliu Moisil, Emil Mărcușiu, Grigore Pop din Năsăud, dr. Mircea Haliță și prof. Vornicu din Oradea, dr. Constantin Hada și dr. Ioan Miclea din Turtucaia, deputat dr. Camil Velican, Iosif Datcu – director de bancă, dr. Cornel Daramus și preot Aurel Baba din Alba Iulia, dr. Valer Vincaș din Șimleu, dr. Iliescu din Caransebeș, ing. dr. Emil Buia din Satu Mare, dr. Iulian Chitul și dr. Leon Scridon din Bistrița, dr. medicină veterinară Eustațiu Chițimia din București, etc.

Colonelul Marica, prin o scurtă cuvântare, deschide ședința și propune, iar adunarea, în unanimitate, proclamă de președinte al ei de dr. Leon Scridon, iar de secretar pe Maxim Lupoe.

Dr. Scridon, ocupând scaunul prezidențial, prin o cuvântare simplă, arată că scopul acestei adunări de consfătuire este dezvoltarea stațiunii balneare „Hebe”. Domnia-sa face istoricul dezvoltării băilor până la starea de astăzi, arătând că – în afară de inițiativa particulară – comuna, pe lângă toate eforturile, n-a putut dezvolta stațiunea lipsindu-i capitalul necesar. Toate clădirile de pe teritoriul băilor, proprietatea comunei, sunt ridicate de societățile care au ținut băile în arendă. Roagă pe cei prezenți să intre în discuție.

Prof. ing. dr. Popescu, de la Politehnica din Timișoara, arată că în prima linie ar trebui regularizată Valea Borcutului și drumul de pe această vale. Arată mai departe că debitul izvoarelor a scăzut considerabil, spunând că proprietara – comuna – ar trebui să capteze aceste izvoare fără întârziere. De asemenea arată că băile calde nu mai pot rămâne deasupra izvoarelor nr. 4 și 5.

În continuare, domnia-sa spune că a întocmit un plan de dezvoltare a stațiunii pe timp de 10 ani, în vederea concesionării băilor, care plan a fost însușit de consiliul comunal și înaintat ministerului spre aprobare în vederea concesionării, împreună cu o ofertă a unui consorțiu. De la minister acest dosar n-a mai sosit nici până în ziua de astăzi. Se întreabă dacă, a avut cineva vreun interes ca să nu mai sosească?

Prof. univ. dr. Grigoriu, de la Facultatea de Medicină din Cluj, arată însemnătatea și eficacitatea acestor ape minerale din toate punctele de vedere, precum și a stațiunii din punct de vedere climateric. Arată că, dacă pe lângă bunătatea izvoarelor și a climei, vizitatorii vor avea și confortul necesar, publicul nu va mai trece frontierele la alte băi, ci va veni aici la „Karlsbadul românesc”, făcând în același timp și serviciul de propagandă vie. Între alte neajunsuri din stațiune, a accentuat lipsa de apă potabilă și canalizare în urma cărora s-ar evita o serie întreagă de boli molipsitoare, precum și lipsa de luminat suficient.

Prof. Vornicu, de la Oradea, vorbește în numele acelor ce nu au vile în stațiune. D-sa spune că

Leonida Chinteanu

stațiunea Sovata a ajuns la dezvoltarea de astăzi, numai cu ajutorul societății căreia a fost concesionată. Cere ca țărănimea din această comună să forțeze oficialitatea la înființarea societății și concesionarea stațiunii.

Prof. Domide, din Cluj, arată că multă vreme – astă primăvară – a lipsit apa „Hebe” de pe piața Clujului, deoarece administrația când avea sticle n-avea dopuri, când avea dopuri n-avea sticle sau vignete și așa mai departe, iar în timpul acesta și-a făcut loc pe piața Clujului apa de Stoiceni. Cere ca vânzarea apei minerale să se facă prin cărauși localnici care distribuie apa la diferite localuri și particulari. Domnia-sa mai spune că ar fi bine să se mai repare drumul și de la vila „Haliță” în sus deoarece și de aici în sus mai locuiesc vizitatori care, pentru a-și face cura, sunt nevoiți a intra în noroi până în glezne.

Leon Algeorge, gospodar din comună, vorbește în numele țăranilor. Domnia-sa spune că inițiativa de a se forma o societate căreia să i se concesioneze băile este lăudabilă, ea fiind în folosul comunei, deoarece administrarea băilor în regie proprie nu a adus stațiunea la dezvoltare. Este de părere că stațiunea să fie concesionată unei societăți românești, care societate, pe lângă arenda anuală, să fie obligată a face clădiri - și cele menționate de dl. Grigoriu – iar clădirile la expirarea contractului să rămână gratuit comunei.

Avocatul Iliescu din Caransebeș vorbește în numele vizitatorilor. Domnia-sa recomandă țăranilor să se atașeze antevorbitorilor pentru a se putea realiza concesionarea. Cere ca să se intervină la Direcțiunea Generală C.F.R., ca atât mersul trenurilor, cât și pe toate hărțile C.F.R. să se scrie corect numele comunei respective, gara C.F.R. cu Sângeorz-Băi și nu cu Sângheorghiu-român, întrucât produce mari confuzii cu Sfântu Gheorghe din Secuime, județul Ciuc. Cere ca societatea înființândă să se rezerve și comunei un anumit număr de acțiuni pentru a se da încrederea că societatea va lucra în interesul comunei.

Iustin Sohorca, administrația băilor a convocat vizitatorii, proprietarii de vile, intelectualii, precum și țăranii din comună, pentru discutarea posibilităților de dezvoltare a stațiunii, spunerea doleanțelor și neajunsurilor. Propune ca să se formeze un comitet mai restrâns care să trateze cu primăria comunei chestiunea concesionării stațiunii.

Dr. Leon Scridon, președintele adunării, având în vedere propunerea d-lui Iustin Sohorca, invită adunarea ca să aleagă pe domnii membri în această comisie.

Adunarea, în unanimitate, alege pe următorii: prof. univ. dr. Grigoriu, prof. ing. dr. Ilie Popescu, dr. Mircea Haliță, deputat Vasile Candrea, dr. Leon Scridon, deputat dr. Camil Velican, prof. Emil Mărcușiu, Iosif Datcu – director bancă, Iustin Sohorca – administratorul băilor, iar din partea țăranilor au fost aleși: Artene Alexe, Alexandru Buia, Roman Timoce, Alexandru I. V. Haliță și Leon Algeorge.

După aceasta, președintele mulțumește tuturor oratorilor pentru expunerile juste ce le-au făcut și asistenței care le-a ascultat cu atâta atenție, declară adunarea închisă și invită comisia restrânsă la consfătuirea ei¹.

¹ *Dimineața*, București, Anul 31, 1935, nr. 10.286, p. 11.

Congresul Partidului Național-Liberal din Năsăud din anul 1929

În Năsăud s-a ținut de curând congresul organizației liberale din acest județ. A fost o manifestare cu atât mai impozantă a conștiinței cetățenești, cu cât s-a desfășurat în împrejurări excepționale. Deoparte autoritățile au pus tot felul de piedici pentru ca delegații să nu poată veni la congres; în comune s-au făcut tot felul de controale și revizuiuri, iar numeroase autobuze au fost confiscate. De altă parte, fruntașii național-țărăniști au concentrat la Năsăud vreo 200-300 derbedei, cărora li s-a dat de băut, pentru ca apoi, sub impulsul alcoolului și sub oblăduirea poliției, să atace pe congresiști.

Planul guvernamental n-a reușit însă, căci dezbaterile congresului s-au desfășurat în ciuda exasperatelor eforturi făcute de deputatul Leonida Pop, care se pusese în fruntea bețivanilor. Derbedeii s-au înfricoșat, văzând atitudinea hotărâtoare a congresiștilor, ce a fost potențată prin prezența la Congres a d-lui general Moșoiu, față de a cărui mare personalitate s-a putut constata un deosebit respect, chiar și în rândurile bandelor guvernamentale. Astfel, derbedeii au trebuit să se mărginească doar la vociferări în stradă, la spargerea câtorva ferestre, precum și la câteva agresiuni împotriva unor congresiști răzlețiți după adunare.

Congresul a avut loc la hotelul „Rahova”, în sala Casinei Române, care s-a dovedit cu mult prea mică pentru a cuprinde pe delegații de la sate. Când fruntașii localnici și oaspeții și-au făcut intrarea în sală, au fost vii aclamați. Dintre oaspeți am remarcat pe d-nii: general Traian Moșoiu - fost ministru, dr. Partenie Dan și dr. Ștefan Fabius - avocați și vicepreședinți ai organizației național-liberale din Cluj, dr. Teodor Giurgiu - avocat Cluj, Petre Bucoveanu - comerciant Cluj, farmacist N. Manta Cluj, dr. Ioan Boieru - avocat Cluj, în fruntea unei delegații de tineri liberali clujeni, dr. Precup - avocat Beclean. Dintre fruntașii năsăudeni amintim pe d-nii: dr. Victor Onișor – profesor universitar, președintele organizației național-liberale năsăudene, dr. Laurențiu Oanea – avocat, dr. Dionisie Login – fost prefect, vicar Alexandru Haliță, Năstase Bejan – director de bancă, Dumitru Nacu – fost primar Năsăud, dr. Vasile Pahone.

D-l profesor universitar dr. Victor Onișor a deschis congresul printr-o scurtă expunere asupra rostului campaniei începută de Partidul Național-Liberal. Așezământul politic al țării – a spus domnia-sa – este bazat pe partide. Trebuie să căutăm în cadrele partidului și să ducem înainte țara românească.

Luând cuvântul, d-l dr. Laurențiu Oanea î înfierat procedeele fruntașilor guvernamentali, arătând că aceștia încearcă să împiedice prin scandal manifestarea încrederii pe care majoritatea populației o are în Partidul Național-Liberal. Dacă existau mijloace de transport, dacă autoritățile nu ne confiscau autobuzele, numărul congresiștilor era cu mult mai mare. Urmașii grănicerilor năsăudeni sunt convinși că binele țării nu poate veni de la acest guvern care ne-a adus decât sărăcie și ne-a înăcrit inimile. Ei n-au făcut altceva decât să zălogească la străini avuțiile țării. Au comis atâtea greșeli, încât nu există putere care să-i poată ține la guvern. Reorganizarea Partidul Național-Liberal din județul Năsăud s-a făcut astfel cu strălucite șanse de izbândă. În 82 comune românești avem constituite puternice organizații locale.

Duceți cu d-voastră credința în acest partid, condus de marele patriot care este d-l Vintilă Brătianu. Este partidul care numără printre membrii săi pe toți fruntașii mari ai neamului, dintre care suntem fericiți de-a avea în mijlocul nostru pe neînfrântul învingător de la Budapesta, pe d-l general Moșoiu.

Primit cu înflăcărare aplauze, d-l general Moșoiu a spus în rezumat următoarele:

Sunt și rămân legat sufletește de ținutul românesc al Năsăudului. În anul 1918 când cu sabia în mână am intrat în Ardeal, în fruntea armatei liberatoare, fiind opriți pe linia Mureșului, marele Ion. I. C. Brătianu ne-a dat ordin să ocupăm de urgență orașele Bistrița și Năsăud. Atunci am trimis pe maiorul Coroamă cu un batalion din regimentul Războieni ca să ocupe Bistrița și Năsăudul. N-am

---

Congresul Partidului Național-Liberal din Năsăud din anul 1929

---

cuvinte cu care să descriu bucuria grănicerilor năsăudeni, simțită când au văzut pe plaiurile lor unități din armata română.

De atunci am avut întotdeauna atenția îndreptată spre acest județ românesc, dorind ca să prospere cât mai repede pe teren economic și cultural. În urma insistențelor mele, atunci când s-au făcut proiectele legăturilor de căi ferate cu Bucovina și Maramureșul, guvernul liberal a dispus ca legătura spre Bucovina și Basarabia să se facă prin Ilva și nu prin Bistrița. Acesta este scopul de a acorda o satisfacție și încurajarea elementului românesc care rămăsese izolat din cauza vitregiei vremurilor și a tendinței stăpânilor din trecut ai Ardealului de-a ține departe de liniile mari de comunicație.

Guvernele liberale au pus la dispoziția orașului Năsăud toate mijloacele pentru a se putea reface după dezastrul provocat de potopul din 1922. Sub raportul cultural, Ministerul Instrucțiunii Publice a înființat la Năsăud o Școală Normală, o școală superioară de fete cu internat și o școală de meserii. Sub toate raporturile Partidul Național-Liberal a contribuit în mod efectiv la promovarea prosperității județului Năsăud.

Am cinstea de a fi „Cetățean de Onoare” al orașului d-voastră și sunt mândru de această deosebită distincție pe care mi-ați făcut-o. Acestea sunt titlurile care-mi dau dreptul să zic că legătura sufletească stabilită între mine și năsăudeni este și va rămâne indisolubilă. Am venit în fața d-voastră cu fruntea senină, pentru că am conștiința împăcată că în toate împrejurările mi-am făcut datoria față de locuitorii acestor ținuturi. Și astăzi îmi voi face datoria fără să mă intimideze amenințările și țipetele neputincioase ale adversarilor noștri care, văzând cum se mărește golul în jurul lor, caută prin manifestații plătite din sudoarea noastră să zădărnicească organizarea Partidul Național-Liberal, de care, cu atâta teamă, căci altfel nu s-ar putea explica cum prefectul și parlamentarii țărăniști cutreieră satele și stau la răspântii ca să oprească lumea să vie la congres.

Această ultimă zvârcolire a partidului țărănist din Năsăud este supremul efort pe care-l face un muribund. Și, într-adevăr, în curând vom asista la prohodul întregii înjghebări național-țărăniste. Astăzi când avem un guvern ticălos și incapabil, am o sfântă datorie să vin în fața d-voastră și să fac apel la foștii grăniceri pentru ca să puneți și d-voastră umărul pentru dărâmarea unui regim care periclitează chiar și independența economică și națională a României Mari, făurită cu atâtea jertfe și sânge.

Nu mă îndoiesc că bravii grăniceri, care prin vitejia lor au dus faima numelui de român pe câmpiile Țărilor de Jos, Germaniei și Italiei, nu vor suferi jugul rușinos al Partidului Național-Țărănesc. Voi, care timp de zece ani ați fost amăgiți de fângăduințele deșarte ale oamenilor lui Maniu, vedeți astăzi realitatea și v-ați convins că toată acțiunea lor de opoziție s-a desfășurat numai ca ei să vie la putere și nu pentru a vă ajuta pe voi, ci pentru a-și umple buzunarele lor, nu pentru a face dreptate, ci pentru a răstigni dreptatea.

În loc să întărească învățământul, ei au desființat sute de școli, în loc ca să vă ușureze din punct de vedere economic, au pus asupra d-voastră biruri grele și au secat toate izvoarele de câștig ale bieților plugari români. Astăzi produsul muncii voastre, bucatele și tot ce aveți de vânzare sunt de batjocura samsarilor, care mișună prin toate târgurile și iau pe nimic avutul vostru. Invalizilor de război, care abia își duc viața de azi pe mâine, le-au scăzut pensiile pentru ca să dea miliarde funcționarilor unguri care au refuzat să depună jurământul de credință marelui Rege Ferdinand I. funcționarii români sunt dați afară cu miile, pentru a se face loc voinicilor domnului Maniu, nepregătiți pentru funcțiunile ce li se încredințează.

Cu un cuvânt, întreaga viață este zdruncinată, iar comerțul, industria și agricultura sunt complet paralizate. Aceasta este icoana adevărată a stărilor de lucruri create prin incapacitatea și reaua credință a guvernului de azi.

Este cu atât mai dureroasă această constatare cu cât știu că în fruntea guvernului este un ardelean care, în trecut, se intitula național-român, iar acuma lucrează, probabil, în mod inconștient pentru ridicarea străinilor în dauna românilor.

Din cauza acestei situații nenorocite, în care se găsește țara, este de datoria fiecărui bun român să se alipească la partidul care a făcut întregirea neamului. Dacă, cu mic cu mare, veți alerga

---

Congresul Partidului Național-Liberal din Năsăud din anul 1929

---

sub tutela steagului național-liberal, marele nostru Vintilă Brătianu va duce acest steag la completă biruință pentru fericirea țării.

Lupta a început. Deznodământul ei nu este greu de prevăzut. V-o spune acela care a comandat armata biruitoare de la Tisa, asigurându-vă că și de astă dată nu se va da înapoi de la orice jertfă i se va cere.

Aducând salutul organizației național-liberale din Cluj, dr. Ștefan Fabius a protestat împotriva faptului că Partidului Național-Țărănesc se dedă la asemenea încercări incalificabile de a sugruma libertatea de manifestare a credințelor politice. Aceasta este o dovadă că nu s-a ales nimica din dreptatea făgăduită de guvernanții de astăzi. Este o confirmare a tristei realizări de acum când un regim hrăpăreț caută să înăbușe glasul țării.

Dr. Ioan Boieriu a adus salutul tineretului național-liberal din Cluj, iar apoi dr. Victor Onișor a propus să fie ales președinte al organizației județene dr. Laurențiu Oanea, fost deputat, propunere ce a fost primită cu aclamații.

Noul președinte a propus ca, în semn de recunoștință pentru meritele lor, să fie aleși președinți de onoare prof. dr. Victor Onișor și prof. Ioan Păcurariu. Delegații au primit propunerea cu mare însuflețire.

Noul președinte mulțumește congresiștilor pentru alegerea sa și considerând această alegere ca o sfântă sarcină pentru domnia-sa, promite solemn că va depune toată energia și munca de care este capabil în continuarea operei de adâncire în straturile largi ale conștiinței cetățenești idealurile și programul Partidului Național-Liberal, iar derbedeilor de afară le anunță că le sunt zadarnice încercările de a stăvili valul dragostei către al nostru Partid Național-Liberal și că de la un capăt la altul al județului crește văzând cu ochii marea familie liberală din județul Năsăud.

După aceasta s-a dat citire telegramelor omagiale expediate d-lor Vintilă Brătianu și Duca.

S-a ales apoi biroul de conducere al organizației județene și anume:

- președinți de onoare: dr. Victor Onișor și Ioan Păcurariu;
- președinte: dr. Laurențiu Oanea – fost deputat;
- vicepreședinți: vicar Alexandru Haliță și Anastasiu Bejan – director de bancă;
- secretar general: Dumitru Nacu – fost primar al Năsăudului;
- casier: Leonida Sonea.

Delegația permanentă a fost compusă din d-nii: dr. Dionisie Login – fost prefect, dr. Vasile Pahone – fost prefect, prof. Ioan Partene, Teodor Șimon, Ioan Șerban – avocat, fost prefect, preot Valeriu Căndea, Carol Banjai, preot Tudor Ciuruș, I. Echim, preot Grigore Pop.

S-a ales și un comitet județean compus din 40 de persoane¹.

---

¹ Viitorul, București, Anul XXII, 1929, nr. 6566 (Duminică 29 decembrie), p. 3.

SPIRU C. HARET ȘI TRANSILVĂNENII

- Un episod istoric național -

Se știe că în anul 1904, împlinindu-se 400 de ani de la moartea lui Ștefan cel mare, această dată comemorativă a fost sărbătorită în toată țara prin mari festivaluri și cortegii istorice – cu care prilej marele nostru istoric Nicolae Iorga a tipărit „Istoria lui Ștefan cel Mare pentru poporul românesc”, care a fost împrăștiată în toată țara și cu deosebire la sate.

Ministrul instrucției, sub care s-au făcut aceste serbări, era neuitatul ministru al școlilor Spiru C. Haret.

Pentru a face cunoscut această mare dată istorică a neamului românesc și în provinciile subjugate, Haret a căutat mijloacele necesare ca lucrarea d-lui Iorga să fie răspândită și în Basarabia, Bucovina și Transilvania. În acest scop, Haret s-a pus în legătură cu prietenii săi mai intimi – basarabeni, bucovineni și ardeleni, aflați în Regat – spre a putea pune în aplicare dorința sa națională.

În ce privește Transilvania, Haret a recurs la defunctul inspector general al învățământului normal și primar Solomon Haliță, născut în Sângeorgiul Român, terminând liceul în orașul lui Coșbuc, Năsăud. Haret i-a comunicat cu toată discreția această dorință, iar Haliță, colaboratorul său și devotat prieten, s-a pus pe lucru pentru îndeplinire. În această privință, un foarte scurt istoric.

*

În ziua de 12 mai 1904 Haret trimite lui Haliță următoarea scrisoare confidențială:

Domnule Haliță,

Din „Istoria lui Ștefan cel Mare” de Nicolae Iorga, aș vrea să dau vreo mie de exemplare spre a fi distribuite în Transilvania. Oare le vom putea trece acolo? Cred că da, pentru că un librar din Brașov mi-a cerut în comision vreo 300 exemplare. Dacă se pot distribui, te rog să regulezi d-sa distribuția cum vei crede mai bine prin românii de dincolo. La nevoie, pot da mai mult de 1.000.

Haret

Din cuprinsul acestei scrisori reiese un lucru foarte important și anume că transilvănenii au urmărit cu toată însuflețirea comemorarea acestei date și neputând organiza și ei o atare înălțătoare serbare națională, s-au mulțumit să aibă valoroasa lucrare a d-lui Iorga, ceea ce confirmă interesul librarului din Brașov care ceruse 300 exemplare în acest scop.

*

Dorința lui Haret a avut un mare răsunet în inima transilvăneanului Haliță, pe atunci profesor și inspector la Iași. În scopul de a o realiza, Haliță s-a pus în directă legătură cu Aurel Mureșanu de la „Gazeta Transilvaniei”, cerându-i acestuia să trimită o listă de frunțași transilvăneni pe numele cărora avea să se facă expediția volumelor.

Se înțelege că toată greutatea era trecerea volumelor peste graniță, punctul ales fiind Predealul. Și precum arată regretatul profesor ieșean Sandu Manoliu în lucrarea sa „Icoana unei școli” – în acest scop a intervenit și secretarul Ligii Culturale, Septimiu B. Mureșianu, care s-a pus în legătură cu G. S. Dogarescu, președintele Ligii Culturale din Predeal, care și-a luat obligația de a trece cărțile cu ajutorul lui George Proca din Râșnov, - amândoi având experiență în această materie încă de pe timpul Memorandului. Lăzile, cuprinzând volumele, au fost expediate ca având drept conținut „articol de coloniale”.

Septimiu Mureșianu adresează următoarea scrisoare:

Spiru C. Haret și transilvănenii - Un episod istoric național

Stimate și iubite d-le Haliță,

Alăturat am onoare a vă trimite răspunsul domnului Președinte al Ligii Culturale, secțiunea Predeal, care după cum vă puteți convinge din cele ce-mi scrie, e gata să vă înlesnească cu plăcere trecerea cărților despre care am vorbit.

D-sa, dl. Dogarescu, mi-a făcut și alte dăți astfel de servicii. Cu observațiunea indicațiunilor din scrisoare, sper că vă realizați scopul fără întârziere; d-nii Dogarescu și Proca fiind foarte devotați în a servi interesele românești.

Pe lângă cele mai distinse și afectuoase salutări

București, 28.V.1904.

Septimiu B. Mureșianu

Avocat

Secretar al Ligii

La rândul său, Dogarescu scrie lui Septimiu B. Mureșianu la 27 mai 1904 și arată că opera d-lui Iorga, în total 1200 exemplare, să fie expediată pe adresa sa cu indicația „coloniale” – ceea ce s-a făcut întocmai. Cărțile au trecut granița și au ajuns la destinație. Ele au fost distribuite fruntașilor ardeleni care, la rândul lor, le-au împrăștiat prin centrele culturale ale Ardealului prin mijlocirea, în bună parte, a preoților și învățătorilor români.

În corespondența ce s-a găsit de pe urma morții lui Haliță, se află o serie de scrisori adresate acestuia de către diferiți fruntași ardeleni care îi comunică modul cum au fost distribuite volumele. În scrisoarea pe care i-a trimis-o profesorul Gh. Precup din Blaj, acesta comunică lui Haliță că între cei care au primit volumele d-lui Iorga au fost Iuliu Maniu, dr. Dănilă Sabo, I. M. Moldovanu, canonicul Gavrilă Pop, dr. Nerva Oncu, profesor Ioan Negruțiu, dr. Eugen Solomon, dr. Isidor Marcu, dr. Emil Negruțiu, Pop Alexiu, Liviu Bitea, Pop S. Matei ș. a.

Tot astfel Augustin Paul din Brașov arată prin scrisoare cum s-au împărțit un număr de exemplare în comunele Râșnov,

Zărnești și Prejmer din împrejurimea Brașovului.

Evident că, în primul rând, „Istoria lui Ștefan cel Mare” a fost trimisă Mitropolitului Ardealului, precum și fruntașilor Partidului Național Român din Transilvania.

Haliță a comunicat în cele din urmă ministrului său, Spiru Haret, rezultatul acestui act național săvârșit de patriotismul din Vechiul Regat și primit cu toată sfințenia de patriotismul românilor transilvăneni.

*

Amintind acest episod care ilustrează luptele românilor, călăuziți de idealul unității naționale, astăzi înfăptuită, nu uităm actele identice săvârșite de moldoveni care treceau clandestin cărți românești în Basarabia și Bucovina; cum făceau vechii socialiști din Iași și mai târziu C. Stere, trecând cărți românești peste Prut și cum făcea neuitatul Eminescu care, de asemenea, a trecut granița Bucovinei ducând clandestin numeroase volume și cărți bisericești necesare românilor bucovineni¹.

¹ *Adevărul*, București, Anul 49, 1935, nr. 15.925, p. 3 (articolul poartă semnătura lui C. Săteanu).

Protopopul Grigore Pletosu

Partea nordică a Ardealului, în special județul Năsăud, a avut zi de sărbătoare în orașul Bistrița.

În 21 iunie 1928 Grigore Pletosu, fost profesor al liceului grăniceresc „George Coșbuc” din Năsăud, protopop ortodox român al tractului Bistrița, a împlinit vârsta de 80 de ani.

Peste 50 de ani acest, acest luminat bărbat, a stat în slujba neamului, a bisericii, a școlii, al idealului național.

O jumătate de veac a învățat și luminat tinerimea și poporul încredințat păstoririi sale: cum să se închine lui Dumnezeu, științelor și datoriei către neam și țară.

50 de ani, în timpuri grele, Grigore Pletosu a fost un devotat apărător al bisericii și școlii românești, un cuminte îndrumător de suflete a mai multor generații de tineri trecuți prin liceul de la Năsăud.

Grigore Pletosu e din pleiada acelor vechi profesori care, din profesorat au făcut apostolat, care, cu dârză răbdare îndurând privațiuni și neajunsuri, și-au făcut conștiincios datoria, atât ca profesori, cât și ca români, punând nu una, ci mai multe pietre la clădirea României întregite.

E dintre acei vechi profesori care au fost propagatori însuflețiți ai năzuințelor naționale care, împreună cu preoții și dascălimea de pe vremuri, luminând poporul, au pregătit ziua cea mare, ziua mântuirii tuturor Românilor.

Grigore Pletosu și-a pus tot sufletul pentru a educa o generație de tineri conștienți de rolul ce trebuie să-l îndeplinească în viața poporului românesc.

Profesorul Grigore Pletosu nu numai că a ținut legătura sufletească între profesor și elev, dar ca profesor de limba română, prin lecțiile sale, a contribuit în mare măsură la potențarea conștiinței naționale a elevilor de la acel liceu și cu fiecare ocazie potrivită a hrănit în sufletele lor nădejdea zilelor care aveau să vină.

Noi, foști elevi, cu drag ne reamintim cu câtă căldură și dragoste de neam ne făcea lecțiile asupra odei „Latina gintă e Regină”, asupra cântecelor, imnurilor, marșurilor naționale din timpul războiului independenței; și ne făcea lecții edificatoare asupra însemnătății versurilor din oda liceului grăniceresc¹.

¹ Oda festivă a liceului grăniceresc improvizată de teologul Ion Lazar, mai târziu director al liceului, în 4 octombrie 1863 e următoarea:

Astăzi virtuții belice străbune
Fiii lui Marte de pe Valea Rodnei
Știu să-nsoțească a doua „Redivivus
Virtus Romana”.

Dacă Romanii, Domnitorii lumii,
În mama noastră, acea veche Romă,
Zidiră-altare și temple mărețe
Sacrei Minerve;

Astăzi strănepoții ție, o Minervă,
Ție-ți consacra brava sa junime;
Ea va fi ție auriul templu
În Dacia veche.

Protopopul Grigore Pletosu

Lecțiile profesorului Pletosu nu numai lecții de învățatură, erau lecții de recreație sufletească. Zi de zi a picurat în sufletele elevilor: ce e bunul, adevărul, frumosul, dragostea de neam și lege.

Chiar în adânci bătrânețe, s-a pus în serviciul școlii, luându-și asupra sa sarcina de președinte a patru comitete școlare: de la Liceul de băieți „Alexandru Odobescu”, de la școala secundară de fete, de școala primară urbană de stat și de la școala de ucenici.

În tot locul își face datoria dând directive potrivite pentru binele și propășirea școlilor.

Ca fost elev, și aproape de 40 de ani tovarăș de muncă al sărbătoritului în viața publică din județul nostru, îmi împlinesc o datorie spunând aceste cuvinte.

Marele Rege Ferdinand, în o cuvântare ținută la Academia Română, remarcând munca intensivă a lui Dimitrie Sturdza, secretarul general al Academiei, a spus următoarele cuvinte: „Adevărata valoare a vieții constă în munca încordată, numai acela merită cinstea oamenilor, care pune cunoștințele și puterile sale în serviciul obștesc”. Protopopul Grigore Pletosu, cu legitimă mândrie, cu deplină satisfacție, poate privi la munca rodnică ce-a îndeplinit-o în lungul celor 50 de ani pentru binele obștesc.

Munca, activitatea și firea lui să ne fie nouă, generației de astăzi și celei de mâine, un imbold pentru noua muncă, noua activitate.

Marele general francez Berthelot, bun prieten al Românilor, în zilele trecute, cu ocazia serbării centenarului Liceului „Samuil Vulcan” din Beiuș, a spus: „Doresc să se continue munca începută acum un veac și bunele ei rezultate. Și mai mult, noi militari ne-am terminat misiunea întregind hotarele României. Acum vine rolul profesorilor și al tinerimii române care, sunt sigur, că prin calitățile ei alese va face din România iubită una din țările cele mai tari din lume”.

Cuvinte potrivite și mult grăitoare la serbarea octogenarului Grigore Pletosu.

În următoarele schițez unele date și fapte pilduitoare din viața muncitoare a bunului profesor și vrednic preot.

Protopopul Grigore Pletosu s-a născut în comuna Chintelnic (județul Năsăud) în anul 1848 din părinți țărani. De timpuriu a rămas orfan de părinți. Cu sprijinul unui frate mai mare și prin străduințele proprii a putut urma școlile din Năsăud, începând de la școala normală (primară) și făcând parte din seria primă de elevi ai liceului grăniceresc din Năsăud, astăzi liceul „George Coșbuc”, deschis la 4 octombrie 1863. Cu ocazia acestei festivități, Grigore Pletosu, ca elev în clasa I începătoare, a ținut o vorbire de mulțumire în numele elevilor la adresa fondatorilor liceului. După luarea bacalaureatului la acest liceu, cu strălucite rezultate, și-a făcut studiile teologice la Sibiu, a audiat cursurile de filosofie de la universitatea din Lipsca și și-a luat apoi licența în filosofie și limba română la universitatea din Budapesta.

În anul 1878 a fost ales profesor la liceul din Năsăud unde a funcționat până în anul 1909, la catedra de religie ortodoxă, limba română și filosofie. Trecând la pensie în acest an, a fost ales protopop al Bistriței, calitate în care îl găsim și astăzi în al 80-lea an al vieții sale.

În tot timpul activității sale școlare a fost unul dintre cei mai activi profesori ai liceului și, sub regimul unguresc, a avut multe de înfruntat din partea autorităților școlare ungare.

În decursul activității sale didactice de 31 de ani a colaborat la examenul de maturitate (bacalaureat) a 654 elevi absolvenți.

Protopopul Pletosu a dezvoltat o activitate literară destul de intensă, mai ales pe tărâmul didac-

---

Sălteze Blajul, mica noastră Romă,
Brașovul antic cu tine Beiușe,
Că pot întinde mâna de frăție
Soțului june!

Dormiți în pace venerânde umbre
Din Legiunea a doua română,
Căci răsplătire vouă acuma mare
Este în ceruri.

Protopopul Grigore Pletosu

tic. A scris „Educațiunea și instrucțiunea în gimnaziu”, „Concentrațiunea în învățământul secundar”, „Dogmatica ortodoxă”, „Retorica și cartea de cetire pentru cursul superior”, „Traduceri din Sfântul Ioan Chrisostom” publicate în „Lumina” din Arad, etc. A scris, apoi, numeroase articole de domeniul filosofiei în „Enciclopedia Română” și a colaborat la revistele „Transilvania”, „Biserica Ortodoxă” și „Ortodoxul”, etc.

Dintre foștii lui elevi unii au ajuns astăzi la cele mai înalte demnități în stat. Printre aceștia sunt: fostul elev Elie Cristea – azi I.P. S. Patriarh Regent Dr. Miron Cristea, I. P. S. Nicolae Bălan al Ardealului, Nechita Duma – Episcopul Argeșului, domnii: Simion Mândrescu, Victor Onișor, Vasile Meruțiu, Nicolae Drăgan – profesori universitari, Valeriu Seni – inspector școlar, medici și o întreagă serie de licențiați în drept, avocați, astăzi sus puși și bine situați, apoi mulțimea de preoți rurali și mulți alți intelectuali din Transilvania. E membru în Consiliul și Adunarea Eparhială, în consiliul și delegația județeană, e președintele consiliului școlar județean și al comitetelor școlare de la școlile române din Bistrița: de la școala primară urbană, școala de ucenici, școala secundară de fete și de la Liceul de băieți „Alexandru Odobescu”; membru în consiliul de administrație a băncii „Aurora” din Năsăud.

Toate acestea ilustrează truda și munca lui rodnică pentru propășirea culturii naționale și binele poporului românesc¹.

Sărbătorirea protopopului Grigore Pletosu în orașul Bistrița

Ziua de 21 iunie va rămâne multă vreme neștersă ca o amintire plăcută în inima intelectualilor din Bistrița și județul Năsăud. În dimineața acestei zile vedeam înalți funcționari singuratici și în grupuri își grăbeau pasul spre capela ortodoxă pentru a fi prezenți la ruga ce se înălța către Dumnezeu și noi cereri pentru viața și sănătatea sărbătoritului. Ticsită această capelă, nu-i putea să încapă pe toți cei ce veniseră să-l felicite, în persoană, pe octogenarul nostru iubit.

Părintele protopop Iuliu Suceava din Prundu Bârgăului, exprimă bucuria de care e cuprinsă preoțimea din tractul bistriței acum când are fericirea să sărbătorească a 80-a aniversare a conducătorului lor iubit, din care 50 de ani i-a închinat activității publice, fiind profesor 30 de ani la vestitele școli grănicerești din Năsăud, iar 20 de ani conducând cu înțelepciune și cu blândețe tractul protopopesec al Bistriței. În acest interval a organizat parohia ortodoxă română din Bistrița, precum și tractul al cărui șef era și totodată a încheșat în mănunchi strâns preoțimea care a devenit o oaste bine disciplinată și strâns unită. Ca inspector școlar, năzuința sa a fost încununată cu succes ridicând învățământul primar la nivelul cerut de timpurile care le trăim.

Trecând, apoi, numerosul public, domni și doamne, la Cercul Cultural se prezintă delegații tuturor instituțiilor culturale ca să-l felicite, prezentând, totodată, în semn de omagiu și cadourile celor ce i-au delegat.

Părintele protopop Ioan Spânu este cel dintâi care, în numele preoților din tract, predă tabloul tuturor preoților din tractul Bistriței, arătând totodată și meritele și calitățile distinse ale fericitului sărbătorit ca protoiereul bisericii ortodoxe române din județ.

Dr. Victor Onișor – profesor universitar în Cluj – în numele foștilor elevi, arată recunoștința adâncă ce o simțesc în acest moment solemn toți aceia pe care fostul și cel mai iubit profesor i-a educat făcând din ei tot atâția conducători vrednici ai poporului român. Oferă din partea acestor elevi un frumos orologiu și un lănișor de aur cu inscripția „G. P. 1848-1928, Fostului Profesor, elevii recunoscători”.

Dr. Alexandru Pălăgieș - subprefectul județului, prezintă în numele prietenilor, stimătorilor, admiratorilor, precum și a foștilor elevi un album de semnături, lucrat foarte artistic în scoarțe de piele, pe care sunt gravate cu mâna monogramul „G. P., 1848-1928”, precum și vechiul și noul edificiu al liceului grăniceresc. În cuvântarea sa arată că acest album ester închinat venerabilului profesor și preot ca omagiu a unei munci intensive, rodnice și binefăcătoare de peste 50 de ani, depusă cu râvnă și cre-

¹ Dr. Leon Scridon – prefect în pensie, în *Gazeta Bistriței*, Bistrița, Anul VIII, 1928, nr. 13, p. 1-2.

Protopopul Grigore Pletosu

dință în serviciul bisericii, culturii și deșteptării Neamului Românesc.

Doamna Eugenia Linul, directoarea școlii secundare de fete, prezidenta Reuniunii Femeilor Române, atât în numele reuniunii, cât și a tuturor femeilor române, evocând marele eveniment din 1848, anul nașterii sărbătoritului, îi aduce felicitări și urări de bine, scoțând în evidență meritele sale ca profesor și protopop, în care timp, de pe catedră și altar, a urmărit cu cel mai viu interes și cu optimismul ce-l caracterizează, frământările și luptele politice pentru realizarea idealului nostru național pe care, acum, la bătrânețe, are fericirea de a-l vedea întruchipat.

Arată cum a colaborat cu alți bărbați de seamă la promovarea intereselor culturale și sociale, fiind totdeauna în fruntea inițiativelor ce tind la propășirea neamului nostru pe toate terenele, având mereu ca bun tovarăș de muncă și înțelept sfetnic pe vrednica sa soție, doamna Angela, născută Anton, care, înzestrată cu toate virtuțile femeiești și cu o rară facultate de înțelegere și cu spirit de inițiativă, ia parte la toate manifestările culturale, având în toate împrejurările rol conducător și lucrând cu zel și pricepere la consolidarea socială și la ridicarea nivelului cultural al femeii române.

Ca un mic semn de amintire a acestei zile solemne și de bucurie, doamna Eugenia Linul predă din partea Reuniunii Femeilor Române o jerbă de flori doamnei Pletosu, iar sărbătoritului octogenar o frumoasă călimară.

Dr. Andrei Buzdug, profesor la Academia de Teologie, ca delegat al P. S. Sale Părintelui Episcop Nicolae al Clujului, felicită pe jubilent cu următorul discurs:

Venerabil Părinte Protopop!

Mă simt deosebit de onorat și fericit, în același timp, că mi s-a dat încredințarea să vă exprim felicitări și urări de bine, la această sărbătoare aniversară, în numele P. S. Sale Părintelui Nicolae al Clujului și al Veneratului Consiliu Eparhial.

Când Providența v-a învrednicit a ajunge la acest înalt și rar popas al vieții omenești, cu seninătatea omului conștient de datoria împlinită, vă veți opri în loc și, răzimându-vă, veți face o reprivire asupra drumului parcurs în cei 80 ani ai vieții și în cei 50 ani de neconținută și rodnică muncă desfășurată pe terenul bisericesc, cât și pe cel național-românesc.

Când faceți acest popas, noi jubilăm și ne simțim fericiți că putem manifesta față de personalitatea distinsă și marcantă a Sfinției Voastre, sentimente de venerațiune și, mai ales, de iubire sinceră și nețărmit respect.

Crezul Sfinției Voastre l-aș caracteriza în două cuvinte: naționalism creștin și creștinism național. Tot ce ați propovăduit de la catedră, tot ce ați scris și înfăptuit în cei 50 ani de activitate în ogorul neamului, a servit acest scop, a servit aceste idealuri. Aceste două idealuri, sintetizate în „legea românească”, v-au condus, v-au călăuzit, v-au însuflețit. Ați fost și sunteți eroul, apostolul, martirul acestor idealuri! Fără frică, fără șovăire, fără târguială, ați muncit, ați luptat, v-ați jertfit, ați făcut apostolie. Alături de Evanghelia lui Hristos ați propovăduit și evanghelia națională, muncind fără preget, călăuzit fiind numai de simțul datoriei față de biserică și neam și adevărul cuprins în cuvintele marelui Vlahuță:

„Sfântă muncă e aceea
Ce răsplata-n ea și găsește”.

Semănatul Sfinției Voastre n-a fost zadarnic. Sămânța a răsărit înmiit. Sufletul Sfinției Voastre trăiește azi în pleiada de preoți, învățători, profesori, etc., ridicându-se până la treapta cea mai înaltă ierarhică, care poartă cârja de Arhiereu și Mitropolit, ba chiar și de Patriarh-Regent. Toți aceștia sunt stegarii și străjerii vieții românești la hotarele țării.

Ați dezgropat talente, căci câte îndrumări folositoare pentru literatura și poporul nostru n-a primit poetul țărânimii George Coșbuc ca elev al Sfinției Voastre la liceul din Năsăud?! Ați făurit în sufletele fruntarii mai puternice decât cele geografice.

De aceea, cu drept cuvânt, pot exclama cu profetul Ieremia:

„Binecuvântat să fie omul, care se încrede în Domnul, căci ele este ca un pom sădit lângă apă, care-și întinde rădăcinile sale spre râu, nu se teme de căldură când vine și frunzișul lui rămâne verde; în anul secetei nu se teme și nu încetează să aducă roadă”.

P. S. Sa Episcopul Nicolae și eparhia noastră ortodoxă, mândră că vă are între protopopii și

Protopopul Grigore Pletosu

consilierii săi, ca o strălucito podoabă vie, atașându-se la praznicul protopopiatului Bistriței, în momentele de față înaltă rugăciuni către tronul dumnezeiescului nostru Mântuitor rugăciuni fierbinți pentru bună sănătate și lungirea vieții Sfinției Voastre.

Iar eu, smeritul admirator și elev al Sfinției Voastre, fericit că pot lua parte la bucuriile acestui praznic, vă doresc să trăiți cât Apostolul Ioan, care la vârsta de peste 100 de ani dădea tuturor învățături și povețe pentru iubire creștinească.

Să trăiți întru mulți ani!

Ion Pop, protopop unit român, aduce salutul binemeritat al bisericii sale fratelui și adevăratului creștin care a iubit, deopotrivă, pacea și liniștea sufletească a tuturor confesiunilor.

Dr. C. Melitorie, preotul luteran al orașului Bistrița, arată dragostea bisericii sale, a școlilor și poporului săsesc față de reprezentantul cultului statului, față de fostul profesor al acestor școli și față de distinsul și pașnicul cetățean al orașului și județului.

Părintele protopop Grigore Pletosu, vădit impresionat și mișcat până la lacrimi, mulțumește în parte fiecărui vorbitor care, toți, cu excepția celui din urmă, i-au fost elevi, arată satisfacția ce o simte când se vede înconjurat de atâta dragoste și simpatie și mulțumind pentru deosebita atenție ce i s-a dat prin cadourile oferite, cere darul Bunului Dumnezeu asupra tuturor. După în întreit și din inimă izvorât „Trăiască!”, întreaga asistență de 150 persoane a trecut în sala de alături unde i-a fost pus la dispoziție un bufet foarte bogat de distinsa familie sărbătorită.

Banchetul festiv a avut loc în „Hotel Central”, luând parte circa 200 persoane, aproape toți intelectualii din Bistrița, mulți din localitățile din jur, mai mulți profesori universitari de la Cluj.

Șirul vorbitorilor a început-o prefectul județului, **Dr. Dionisiu Login**, în cuvinte alese și între aplauzele asistenței închină pentru M. S. Regele Mihai I, Înalta Familie Regală, înalții prelați ortodocși și guvern. Spune că se simte fericit că poate să predeie bunului său profesor și vrednicului protopop o înaltă distincție sosită chiar în ziua de serbare, într-o bucurie generală, pune pe pieptul sărbătoritului Ordinul „Coroana României” în gradul de Comandor. Citește telegrama de felicitare a d-lui Alexandru Lapedatu, ministru al cultelor, de următorul cuprins:

„Cu plăcere vă comunic, că la cererea mea, s-a acordat domnului protopop și profesor Grigore Pletosu pentru jubileul de 50 de ani ai profesoratului său, Ordinul „Coroana României” în gradul de Comandor. Comunicându-i această distincție, vă rog să-i prezentați felicitări și urări cordiale din partea mea”.

În continuare, d-l prefect citește telegrama de felicitare ale I. P. S. Sale Patriarh-Regent Dr. Miron Cristea a Dr. Nicolae Bălan, Mitropolitul Ardealului, a dr. Iuliu Hossu, episcop de Gherla și a lui Nechita Duma, episcop de Argeș, de următorul cuprins:

Cu recunoștință pentru prețioasele cunoștințe primite, mai ales, pe terenul bisericesc și național, îți dorește bătrânețe lungi, cu sănătate, fostul ele,

Miron Patriarh-Regent.

Aducător aminte de binefacerile credinței ortodoxe și ale culturii naționale pe care am primit-o de la fostul meu profesor de religie și filosofie, de limba și literatura română, sunt cu sufletul în mijlocul celor ce sărbătoresc împlinirea a 80 de ani de glorioasă viață celui cu vrednicie sărbătorit, îi prezint expresia celor mai calde sentimente de recunoștință și iubire, rugând pe Bunul Dumnezeu să-i lungească firul vieții întru mulți ani.

Nicolae, Mitropolitul Ardealului.

Din prilejul împlinirii a 80 de ani patriarhali și jumătate de secol de activitate publică închinată Domnului și Neamului, primește caldele mele felicitări și bunele urări,

Episcop Dr. Iuliu Hossu.

Sărbătorind 80 de ani de vârstă și 50 de activitate publică, îți aduc și eu omagii de stimă și recunoștință, cu cele mai călduroase urări de bine,

Fostul elev, Episcop Nechita Duma.

Dr. Vasile Pahone, fost prefect, ca reprezentant al Parohiei centrale ortodoxe române din localitate și ca membru al corporațiilor protopopiatului Bistrița, scoate în relief munca rodnică depusă de octogenarul sărbătorit în lungul celor 50 de ani, care activitate a trecut de mult peste hotare-

Protopopul Grigore Pletosu

le acestui județ. Remarcă faptele mai însemnate îndeplinite de vrednicul preot în Parohia Bistrița. spune în cuvinte bine că protopopul Grigore Pletosu înmânează și binefăcătoarea activitate, atât pe catedră, cât și e amvon, a propagat adevărul, binele, frumosul iubirea de neam și lege. Prin această muncă și-a asigurat iubirea și recunoștința atât a generației de astăzi, cât și a celei viitoare, înscriindu-și o pagină frumoasă nu numai în latura acestui ținut, ci și al neamului. Îi dorește putere trupească și sufletească ca să-și poată continua munca încă mulți ani spre propășirea bisericii, neamului și mărirea lui Dumnezeu.

În numele armatei, **dl. colonel Bădescu**, comandant de brigadă, salută pe sărbătorit cu vorbe alese și entuziasmante, relevând activitatea sa de profesor la liceul grănicerilor, preot și om.

Domnul Ilariu Boțiu, preot și profesor la Școala Normală din Năsăud, în numele preoțimii din tractul Bistriței, a ținut următoarea cuvântare:

Venerate și Cucernice Părinte Protopop!

Smereniei mele mi s-a încredințat marea cinste și greaua răspundere, ca la această masă, să fiu ecoul sentimentelor de dragoste și alipire a clerului, în fruntea căruia te-a pus vrednicia omului și încrederea superiorilor.

Și sunt deplin convins că nu pot, cu puterile mele omenești, să mă apropiu în fața ta – venerate Părinte, căci pletele-ți albite cu cinste în lupta vieții pentru ridicarea neamului și bisericii, îmi reamintesc pe Părinții Patriarhi, oameni aleși de Dumnezeu.

Și ar trebui să mă inspir, nu la această masă și în această sală, ci sufletu-mi ar trebui să zboare în Valea Ilionului și pământul călcat de Hristos, ce era însetat, la fântâna lui Iacob, ca bând apa cea vie din învățătura lui Iisus, să pot aprecia pe deplin cuvântul tău, Venerate Părinte, rostit în toată vremea.

Nici nu pot să cutez a-ți aprecia munca, iubite părinte, căci simt în fața mea cuvântul divin auzit de Moise pe Muntele Hebron: „desculță-te și apoi Te apropie, căci cine este în fața ta, este alesul și trimisul lui Dumnezeu”.

Și nici nu se poate altcum.

Căci și atunci când dragostea divină îți pune la încercare credința, prin durerile vieții, te vedem, îți citim pe față și numai acum înțelegem resemnarea cu adevărat patriarhală în dispozițiile divine.

Ori când misiunea ce-ți era dată ca apostol a luminii și dascăl al slovei românești, ea războia cu întunericul asiatic, ne reamintea figura măreață ce a inspirat pe vajnicul Mureșanu când a strigat: „Preoți cu crucea-n frunte, căci oastea e creștină”.

Și azi când pletele albe își flutură feciorelnic figura patriarhală, sufletu-ți veșnic tânăr uită de cei 80 de ani lăsați învățătură, icoană și idol șirului de generații pe lângă care ai trecut, cum să cutez să mă ating a spune cum ai fost și cum ești?

Glasul nostru se mărginește cu sfială a mărturisi:

„Tu ești un adevărat Preot după rânduiala lui Melchisedec”.

Și Tu, Doamne, care ni l-ai dat, păstrează-ni-l la mulți ani.

Domnul Dr. Andrei Buzdug, în cuvântul său, aduce salutul P. S. sale Episcopului Nicolae și al lui, în special, ca fost elev. Îi dorește ca-n deplină sănătate să-și continue activitatea rodnică de până acuma, să ajungă vârsta Sfântului Ioan.

Domnul Vasile Bichigean, directorul Liceului Grăniceresc „George Coșbuc” din Năsăud, depunând omagiul școlilor din Năsăud, a foștilor elevi și colegi de la liceu, a ținut următoarea cuvântare:

„Aduc omagiul școlilor din Năsăud, în special al liceului Grăniceresc „George Coșbuc”, în care Prea Cucernice Părinte, v-ați făcut studiile printre cei dintâi elevi și în serviciul căruia ați stat șase lustri și prinsoasă dragostea colegiale a foștilor tovarăși de muncă la aceeași școală.

Adânc impresionat, iau cuvântul la această serbare când trebuie să-mi achit o datorie triplă: de fost elev - și în cazul acesta cred că am asentimentul tuturor foștilor elevi, de fost coleg cu dumneavoastră la munca istovitoare de purtător al soliei sfinte, de preot al mării puteri a cuvântului și a științei și, în urmă, de director al liceului amintit și de reprezentant al școlilor din Năsăud.

Pe cât de grea se pare această datorie a mea, pe atât de ușoară este împlinirea ei, fiindcă cei că-

Protopopul Grigore Pletosu

ruia i s-a consacrat această sărbătorire atât de meritată, este un slujitor credincios în via Domnului și la altarul muzelor, o persoană îmbătrânită în serviciul bisericii și școlii românești.

Importantă este serbarea de azi, căci rar îi este dat omului să treacă limita vârstei cântate de psalmist și mai rar să ajungă o jumătate de secol petrecut în muncă și luptă necurmată pentru păstrarea și înălțarea legii, limbii și neamului și, astfel, să aibă dreptul să primească:

„Cununa de laur, ce sfântă se-mpletește
Pe fruntea cea umbrită de bucle de argint”.

Mă-nchin înaintea dumneavoastră, a Providenței, care jertfă ați adus pe altarul națiunii române, crescând admirabilele generații în cultul limbii și literaturii noastre, văzând în sufletele elevilor iubirea de neamul din care facem parte, pregătind în vremuri grele inimile noastre pentru marea jertfă ce avea să vină și punând sus drapelul idealului, ce abia de curând și-a găsit realizarea.

Adevărata jertfă aducea și menire de apostol, avea profesorul român în școala română în timpurile de grea urgie, când înconjurat de dușmani seculari și împiedicat de legile draconice ale guvernelor străine, numai cu greu putea să facă carte românească și să țină trează conștiința de Român. Cu atât mai grea era problema profesorului de limbă românească, care preda limba cea mai urgentă de concetățenii noștri de altă limbă și făcea curs de literatură românească boicotată, hulită, considerată de stăpânitorii haini aproape ca inexistentă. Fiecare gest, orice expresie, toate îndemnulurile acestui profesor erau urmărite cu sârg și osârdie și vai de cel ce în elanul național își uita de situația precară, depersonalizându-se și identificându-se cu autorul român tratat. Adevărată echilibrică între Scila și Caribda trebuia să dovedească profesorul care, cu istețime, voia să împace și legile maghiare înăbușitoare de orice avânt național și să susțină și întărească sentimentul românesc care, în butul tuturor opreliștilor, cerea ieșire și manifestare.

Un astfel de profesor ași fost și dumneavoastră, care ne-ați introdus în „zilele de aur ale scripturilor române”, ne-ați ajutat să descifrăm și să „ștergem colbul de pe cronici bătrâne” și ne-ați învățat să cunoaștem și să iubim cu toată căldura sufletului nostru prozatorii și poezii ce au scris „o limbă ca un fagur de miere”.

Sunt foarte mulțumitor dumneavoastră ca fost coleg, căci continuându-vă opera educativă și după ce au ieșit de pe băncile școlii mi-ați servit în carieră ca model și mi-ați arătat condițiile ce se cer unui adevărat dascăl: seninătatea sufletului, acea ataraxia epicureică unită cu tenacitatea stoică firea veselă, care duce lumina de soare și voioșie în clasă, iubirea de elevi și îndrumarea lor pe calea adevărului, binelui și frumosului pe nesimțite și cu pilde din viața zilnică, severitatea folosită la timp și temperată cu bunătatea inimii.

În sfârșit, ca reprezentant al școlilor din Năsăud și ca director al liceului, al cărui prestigiu l-ați ridicat mult prin pregătirea distinsă și prin munca rodnică depusă în scopul luminării și educației atâtor generații de elevi care, azi, vă sărbătoresc, aduc salutul și urările de bine ale colegiilor profesionale de la aceste școli. Aceste colegii văd în sărbătorirea de azi o prețuire și o recunoaștere a muncii adevărate și în temeiul acesta câștigă un îndemn puternic întru împlinirea sarcinii grele și de multe ori atât de nemulțumitoare ce și-au luat asupra lor.

În proporția faptelor și a meritelor câștigate, de multe ori neînsemnată, este recunoștința posterității. Dar nu aceasta este principalul. Mulțumita adevărată stă în conștiința datoriei împlinite și în seria lungă de fapte bune pregătitoare și însoțitoare a acestei conștiințe.

Dumneavoastră, Prea Cucernice Părinte, le aveți pe amândouă acestea. Cu mândria justificată puteți face o reprivire asupra activității îndeplinite. Cu drept cuvânt, vi se pot aplica cuvintele poetului:

„Bine e să știi la capăt, că o dungă lași, un nume,
C-ai săpat la zidul nopții, c-ai muncit să-ți scoți în lume
Din a creierului zbucium, ca pe un diamant, ideea
Urma-ți fi-va cunoscută pe unde și-ai purtat scânteia
Și o scânteie-n alergare e o rază... Mângâiere”

(Vlahuță)

Domnul Emil Domide, director al Liceului „Alexandru Odobescu”, în numele tuturor școlilor de stat din acest oraș, precum și a tuturor instituțiilor culturale și comitetelor școlare spune următorul

Protopopul Grigore Pletosu

cuvânt:

Trăind în viață am auzit de multe ori spunându-se: mare și nemărginită este puterea lui Dumnezeu! Și, într-adevăr așa este! Zi de zi și pas de pas avem prilejul de a ne convinge despre adevărul cuprins în aceste vorbe. Însăși ziua de azi, în haina ei de mare sărbătoare, este o dovadă despre acest adevăr și anume ziua când sărbătorim împlinirea de 80 de ani de viață a unui bun și destoinic educator, profesor și părinte sufletesc al nostru din trecut, a unui real povățuitor și îndrumător, a unui adevărat prieten astăzi; ziua când sărbătorim împlinirea vârstei de 80 de ani a d-lui protopop și profesor Grigore Pletosu pe care nemărginita putere a lui Dumnezeu l-a învrednicit, ca întreg, sănătos și vesel, să ajungă această rară și frumoasă vârstă. Știm cu toții cum că dl. Pletosu, cu sfârșirea cursurilor necesitate pentru pregătirea carierei sale, a intrat ca profesor la liceul grăniceresc din Năsăud, ocupând însemnata catedră de limba și literatura română, filosofie și religie ortodoxă. În această calitate, decenii de-a rândul, a propovăduit cultura românească, de multe ori între împrejurări neprielnice, ba cu rizic chiar, dar totdeauna rezemată cu dragoste de neam, mândrie și conștiință națională, dezvoltată între margini cât mai întinse, precum și pe nădejdea că va veni vremea când fiecare va fi chemat a valoriza cele câștigate din gura și rostul profesorului său.

Știm iarăși cu toții că dl. Pletosu nu și-a închis frumoasele sale calități numai între marginile restrânse ale catedrei, ci afară de aceia a participat ca marcant și hotărâtor membru în deosebite reuniuni, asociații și societăți de deosebită categorie care, toate, aveau aceeași țință, înaintarea și prosperarea binelui obștesc și, pe lângă acestea, a manifestat o vie atenție și adevărată prietenie față de toți oamenii de bine care o căutau aceasta.

Și acum, d-le protopop și profesor Pletosu, în numele școlilor române din localitate, în numele comitetelor școlare în fruntea cărora stai în calitate de președinte, în numele reuniunii învățătoarești „Mariana”, a cărei membru și sprijinitor ai fost de la întemeierea ei, în numele deosebitelor societăți culturale, financiare și administrative, precum și în numele intelectualilor prieteni ai Domniei-tale, te rog să primești expresia sentimentelor de felicitare, admirație și dragoste, însoțite de rugămintea îndreptată către Dumnezeu, ca iarăși, prin nemărginita și marea sa putere, să te țină încă mulți ani ca, cu frumoasele cunoștințe și bogatele experiențe ce le-ai câștigat în decursul rodniciei activității de 50 de ani, să contribui și de aici încolo la opera de închezare, înălțare și înaintare a patriei și neamului nostru. Să trăiești la mulți ani împreună cu stimata familie.

Din parte-ne îmi iau voie a te asigura că noi nu suntem străini și potrivnici de a ajunge vârsta de 80 de ani, când să facem un popas spre a te ajunge pe dumneata la 90 de ani, iar acolo altul spre a te ajunge la 100 și așa mai departe cât va dispune marea și nemărginita putere a lui Dumnezeu.

Domnul Macedon Linul, profesor la liceul din Bistrița, spune la adresa doamnei Angela Pletosu următorul cuvânt:

Sărbătorirea de astăzi a d-lui protopop Grigore Pletosu, la care ia parte cu însuflețire întreaga românie din acest colț de țară, înseamnă recunoașterea muncii rodnice și binefăcătoare a unui om, care a stat peste o jumătate de veac cu râvnă și credință la postul său de onoare, în serviciul bisericii, al culturii și al deșteptării neamului nostru.

Istoricul care va scrie cândva istoria dezvoltării culturale și naționale a poporului nostru din acest ținut, va scrie pe pagini de cinstire numele profesorului și al protopopului Grigore Pletosu.

Și în această muncă uriașă, - țin să o relev aici cu această ocazie solemnă, - domnia sa a avut norocul și fericirea să aibă tovarăș nedespărțit de zile bune și de zile grele, inger păzitor al familiei sale, soție model și mamă model pe d-na Angela Pletosu, descendentă din una dintre cele mai fruntașe și mai vechi familii grănicerești de la Năsăud.

Aceia dintre noi și cu deosebire dintre cei mai înaintați în etate, care am trecut prin școlile năsăudene și am stat decenii de-a rândul în slujba neamului, în vremuri de grele încercări, ne aducem și astăzi cu drag aminte de acele vremuri când d-na Angela Pletosu, alături de soțul său iubit, era sufletul, era inițiatorul tuturor manifestațiilor de ordin cultural, social și național de la Năsăud, casa doamnei și a domnului Pletosu fiind veșnic deschisă pentru orișicine care caută un sfat, un sprijin, o vorbă de încurajare.

Și aici în Bistrița, de asemenea soarta bună a rezervat iarăși d-nei Pletosu un rol conducător în

Protopopul Grigore Pletosu

mijlocul societății românești, contribuind cu tot focul sufletului său bun și ales la consolidarea societății românești, la cimentarea legăturilor dintre familii, la promovarea intereselor noastre culturale și sociale din acest oraș.

Iar, astăzi, dacă vedem în fruntea mesei noastre pe dl. Grigore Pletosu, la frumoasa-i vârstă patriarhală de 80 de ani, sărbătorit și venerat de o lume întreagă, în deplinătatea puterilor sale fizice și psihice, am ferma convingere că este a se mulțumi aceasta, în mare parte, sufletului bun și înțelegător al d-nei Angela Pletosu care, ca și soție și ca mamă, este o mândrie a neamului nostru.

Doresc din suflet ca d-na Angela Pletosu să trăiască mulți ani cu bine, să poată fi bucuria și mângâierea bătrâneților soțului său iubit, spre fericirea familiei sale și spre cinstea și mândria societății românești.

Părintele protopop I. Petringel, în numele Bisericii greco-catolice, salută pe sărbătoritul ca pe unul care a conlucrat și conlucră pentru buna armonie și înțelegere între aceste două biserici surori.

Domnul Ștefan Scridon, profesor, vicepreședintele Băncii „Aurora” din Năsăud, în numele consiliului de administrație, a spus următoarele:

În mijlocul bucuriei generale și dragostei care ne copleșește astăzi când sărbătorim pe venerabilul și iubitul nostru octogenar, i s-au relevat cu vorbe frumoase calitățile eminente de preot și profesor, arătându-se cum a servit cu aceeași vrednicie la cele două altare surori în slujba cărora s-a dedicat: al credinței poporului său și al educației tineretului.

Dar, temperamentul său, vioi și muncitor, nu l-a lăsat să se oprească numai la activitatea limitată de profesiunea sa, ci l-a îndemnat să ieie parte la orice muncă intelectuală ce se dezvoltă pe vremuri în Năsăud. Așa, între altele, pe când era încă profesor tânăr, s-a animat de năzuințele frumoase ale unor colegi ai săi, care munceau cu zor la dezvoltarea uneia dintre cele mai vechi instituții bancare românești din Ardeal – a Băncii „Aurora”.

Mintea-i ageră, dar, mai cu seamă, onestitatea și dragostea pentru colaborarea armonică și colegială, - virtuți care și astăzi se apreciază foarte mult la această bancă – i-au ajutat în anul 1894 să fie între membrii consiliului de administrație. În această calitate veste de atunci până astăzi și-ți dorim să fie mult timp de aici înainte. Încă de la început a fost unul dintre membrii marcanți ai consiliului, ceea ce se vede și din faptul că a condus mulți ani agendele de secretar al ședințelor. Procesele verbale aflătoare în arhiva băncii au claritatea, stilul și curățenia lor, vor servi totdeauna de dovezi reale privitor la puterea de discernământ a autorului.

Dar, dintre toate, se relevă mai cu seamă viul interes și dragostea ce a purtat-o și o poartă venerabilul octogenar și astăzi Băncii „Aurora”, contribuind cu căldură ca intenția minunată a neuitărilor ei fondatori să rămână mereu la suprafață, așa cum au dorit-o ei. Căci firul roșu, conducător în operațiile acestei bănci, n-a fost niciodată pofta de îmbogățire a oamenilor din jurul ei, ci gândul curat de a chivernisi micile crușări ale celor harnici și de a ajuta populația rurală cu împrumuturi ieftine.

Numai grație acestor principii nobile s-au putut smulge din ghearele cămătarilor de pe vremuri o mulțime de moșii românești. Numai așa s-a putut face ca Banca „Aurora” să fie o mamă productivă și generoasă, care a născut și a alăptat nenumărate gospodării țărănești de pe Valea Someșului care, astăzi, fac cinste țaranului român.

Cunoscând cu toții înfocata iubire de neam de care sărbătoritul a fost condus în toate manifestările bogatei sale activități publice, vom putea înțelege ușor alipirea și dragostea lui și față de acest așezământ important al economiei noastre naționale, în dezvoltarea căruia a colaborat zeci de ani în cea mai perfectă armonie cu întemeietorii ei și cu urmașii lor de astăzi.

Drept aceea, Venerabile Patriarh al ținutului, consiliul de administrație al Băncii „Aurora” din Năsăud, adânc mișcat de meritată și frumoasă sărbătorire ce vi s-a aranjat, vă transmite prin graiul meu cele mai simțite felicitări și urări de bine, dorindu-vă să trăiți încă mulți ani, sănătos și fericit împreună cu stimatu-va familie.

Domnul Dr. Victor Motogna, directorul Liceului de Băieți din Dej, în cuvântul său aduce prinusul său de recunoștință fostului profesor, apoi coleg, aducând salutul institutelor culturale din județul vecin, Someș.

Protopopul Grigore Pletosu

Domnul Dr. V. Meruțiu, profesor universitar, senator, ca fost elev salută pe sărbătorit. Îi aduce meritul că a plantat în inimile tinere ale elevilor iubirea de neam și, prin aceasta iubire, am ajuns la îndeplinirea idealului nostru cu contribuția și jertfa supremă a vitezei și iubitei noastre armate. Închină pentru domnii reprezentanți ai armatei.

S-au mai ținut cuvântări pentru reprezentanții tuturor școlilor care au luat parte la această serbare, precum și pentru preoțimea tractului care s-a prezentat în număr complet la această serbare.

Scrisoarea de felicitare a primarului orașului Bistrița, domnul Carol Sanchen

„Poporul întreg al acestui oraș se grăbește de a se arăta recunoscător pentru activitatea dumneavoastră, ce ați manifestat-o în viața publică, plină de jertfe, care le-ați făcut în zilele cele mai grele, mulțumește din toată inima pentru bunăvoința și toleranța generoasă ce ați avut-o față de fiecare, fără deosebire de naționalitate și confesiune, dobândindu-vă astfel dragostea tuturor”.

Felicitări și adrese de recunoștință transmise sărbătoritului prin telegrame și scrisori din diferite părți ale Țării

Din Bistrița: Dr. Arthur Connert – deputat, colonel Vladimir Grigorescu, Roman – farmacist, domnișoara Erna Schuller.

Din Năsăud: Dr. Teofil Tanco – medic, Virgil Șotropa – profesor, Leon Bancu – director de bancă, Iulian Marțian – maior pensionat, Leonida Pop – deputat, Artene Mureșanu – judecător, Ștefan Rebrean – șef-contabil, Traian Ionașc și Traian Anton – contabili, Ioan Tomuța – casier la Banca „Aurora”, Pamfilu Grapini – arhidiacon Șanț, Berariu – șef judecător, Dumitru – pretor, Marte – notar pensionat, frații Victor și Ioan Corbul – Sângeorz-Băi, zaharie Bulbuc – preot Măgura, Bal – preot, ing. Buzilă – Ilva Mică, Ionică Groze – preot Sebeș, Dr. C. Titieni – medic Șieu, Grigore Șutea – învățător Bârla, Dr. L. Bârsan – medic Șieu.

Din Gherla: Dinisiu Vaida și Dr. Victor Bujor – canonici, Dumitru Man – deputat, familia locotenent Anton.

Din Târgu Mureș: Octavian Popescu și Butean – consilieri la Curtea de Apel, Dr. Ioan Jarda – avocat, Neagoș Sabin și soția, Dr. Grigore Manu – medic de circumscripție Târgu Lăpuș, Dr. Ioan Hâca – notar public Oradea Mare, Alexandru Baba – protopop Alba Iulia.

Din Cluj: Sextil Pușcariu și Nicolae Drăgan – profesori universitari, Ioan Timoc – consilier silvic, Victoria Filipan, Dr. Alexandru German și familia, Dr. B. Bașota – medic primar de județ, Herman Klee – profesor de muzică la operă.

Din Anina: Carol Chodora – inspector inginer, Irimescu – inginer de mine.

Din Timișoara: familia Mălăiu, Victoria Trifu Barbes, familia Chirtop – Câmpeni, Otto Gesti – Sibiu, Ghișe – preot Poiana, Victor Chicomban – preot.

Din București: Simion Mândrescu – profesor universitar, Iuliu Moisil – profesor, Șuteu – director liceu, Niculiă Rus, familia Anton și Popescu – Turnu Severin, Ioan Oprea – protopop Carlsbad.

Sărbătoritul, plin de emoție, aduce mulțumită Bunului Dumnezeu care l-a învrednicit să împlinească al 80-lea an pentru a se putea bucura de această frumoasă manifestație de dragoste și simpatie. Din inimă mulțumește stimatelor doamne din localitate și depărtări care au avut bunăvoința, în persoană, să ia parte la această serbare.

Mulțumește, cu recunoștință, înalților prelați pentru luarea aminte pe care i-au mărturisit-o cu prilejul jubileului de 80 ani, precum tuturor foștilor elevi și prieteni care, prin telegrame și scrisori, i-au transmis felicitări și urări de bine. Își împlinește o datorie aducând mulțumiri factorilor competenți pentru distincția acordată. Spune că restul vieții, care-i mai este dată de Bunul Dumnezeu, îi va sacrifica binelui bisericii și neamului.

Astfel a luat sfârșit această serbare jubiliară de ordin cultural¹.

¹ *Gazeta Bistriței*, Bistrița, Anul VIII, 1928, nr. 13 (1 iulie), p. 1-5.

Acțiunea de ajutorare a sinistraților în comuna Sângeorz-Băi – Năsăud

Câteva amănunte precise asupra sinistrului

Focul a luat naștere în ziua de 15 august 1939, între orele 13-14, de la o casă țărănească, proprietate cumpărată de curând de către dl. prim-procuror Dumitru Varduca din Oradea, din neglijența soției acestuia, d-na Ecaterina Varduca, care făcuse un foc mare, cu talaj de lemn de brad, într-o baracă rău construită, lipită de casă, în care era instalată bucătăria de vară, soba primitivă de aici având un coș de tablă, care ieșea lângă acoperișul casei, făcut din șindrila.

Niște scânteii au aprins acoperișul, flăcările fiind alimentate de un vânt puternic, care bătea dinspre sud-vest, în lungul comunei, s-au întins cu repeziciune, mistuind 12 case țărănești, cu tot mobilierul, rufărie, îmbrăcăminte, etc., ce se aflau în ele, localul nou al primăriei în care erau adăpostite percepția, postul de jandarmi și muzica regimentului grăniceresc nr. 84, angajată să concerteze în stațiune, precum și vechiul local al primăriei, situat lângă cel nou, și 11 șure și grajduri, în total 14 clădiri și 11 șure și grajduri.

Primul ajutor a fost dat de jandarmi, în frunte cu plutonierul Gheorghe Paliță, șeful postului de jandarmi din Sângeorz-Băi.

Cel mai mare și mai prețios ajutor în localizarea incendiului l-au dat cei 100 de echipieri ai Serviciului Social de la Valea Vinului, căci veniseră de la o excursie făcută pe muntele Ineu să viziteze stațiunea, fiind în trecere prin comună.

Au sosit pe urmă pompierii localnici, cei din Rodna și Năsăud, precum și o echipă de pompieri din Bistrița, sub conducerea d-lui subofițer instructor Gheorghe Niță, care și-au făcut datoria în chipul cel mai conștiincios, aducând apă din râul Someș de la o distanță de 1 km. de la locul incendiului, întrucât în comună nu se găsea apă.

La opera de salvare au mai contribuit, în mare măsură, d-nii: locotenent-colonel Țuchel – care a organizat într-un sector localizarea incendiului, țaranul Petre Simion Moraru – care s-a urcat pe o casă cuprinsă de flăcări și cu riscul vieții a împiedecat să se întindă incendiul, apoi țaranii Simion Ernst, Donisă Jarda, Costan Cârțu, Leon Strugariu, Clement Jarda, învățătorul Aurel Galeș din Sângeorz-Băi, subinspectorul școlar de control din Cluj Alexandru Astalușiu, Iosif Amorescu – primarul comunei Sângeorz-Băi, pretorul Rodnei Emil Dumitru, plutonier Gheorghe Vizireanu, etc.

La fața locului au sosit d-nii: dr. Grațian Fetti – din partea Prefecturii județului Năsăud, colonel dr. Florian Medrea – prefectul județului Năsăud, care se afla pe atunci cu PS Episcop Nicolae Colan la Mănăstirea Piatra Fântânelor, căpitan Cornel Stoica – locțiitorul comandantului Legiunii de Jandarmi Năsăud și colonelul Teodor Sbârcea – primarul orașului Bistrița, care au luat măsuri de localizarea incendiului și stabilirea ordinii.

Incendiul a putut fi astfel localizat, după mari eforturi, la ora 17. Stingerea incendiului s-a făcut abia în dimineața zilei următoare.

Pagubele suferite de primărie se ridică la suma de 500 mii lei. Primăria era asigurată, casele țărănești mistuite de foc însă niciuna. Au rămas pe drumuri 17 familii de țărani.

Registrele și arhivele autorităților adăpostite în localul primăriei, cum și acestea n-au putut fi salvate decât cele pe ultimii 3 ani, restul a ars complet. Amănuntele ce dăm sunt rigurose, exacte, verificate de noi la fața locului.

Măsuri luate de dl. colonel dr. Florian Medrea, prefectul județului Năsăud

Domnul colonel dr. Florian Medrea, prefectul județului Năsăud, a luat măsuri ca serviciul tehnic județean să întocmească de urgență planuri și deșene pentru construirea de case model, încât satul, acum în bună parte distrus de incendiu, să se ridice din nou, asigurându-i-se astfel întreg concursul posibil din partea oficialității.

Faptul, după cum e și firesc, a produs o profundă satisfacție și bucurie printre sinistrați, a căror

---

Acțiunea de ajutorare a sinistraților în comuna Sângeorz-Băi – Năsăud

---

situație, în prezent, e foarte grea, iar în opinia publică din acest colț de țară o excelentă impresie, constatându-se că n-au fost lăsați la voia întâmplării sau exclusiv la ajutorul accidental al publicului.

O inițiativă laudabilă

O inițiativă laudabilă a fost luată de către dl. Emil Dumitru, vrednicul pretor al plasei Rodna. Domnia-sa a procedat la constituirea unui comitet pentru ajutorarea sinistraților. Președinte al acestui comitet a fost ales dr. Leon Scridon senior, prefect pensionar, tatăl fostului ministru, o personalitate binecunoscută în regiunea noastră, mult prețuită pentru numeroasele acțiuni de binefacere patronate de domnia-sa.

Din comitet mai fac parte d-nii: președinți: dr. Marius Oana – medic de circumscripție și părintele Antoniu Buga; vicepreședinți: Elizeu Dărăban – secretar, Maxim Lupoai – subinspector școlar de control, casier; membri: Alexandru Astalușiu – subinspector școlar de control Cluj, Ioan Oancea – notar comunal, Iosif Amorescu – primarul comunei Sângeorz-Băi, prof. Alexandru Ionel, Iustin Sohorca – director școlar în pensie, învățător Sabin Sohorca, profesor Costan Lupoai. La acțiunea de ajutorare a sinistraților s-au asociat cu mult elan colonelul Țuchel, d-na și d-l locotenent-colonel Dumitrescu, d-na Elena Pașcu, dr. A. Seleș, d-na căpitan Vlădescu, etc.

La prima ședință, ținută la administrația băilor „Hebe”, s-a hotărât lansarea de liste de subscripție printre vizitatorii stațiunii balneo-climatice Sângeorz-Băi. La ședința a doua s-a constatat că s-a încasat de la vizitatorii băilor suma de 45.113 lei. Din această sumă s-au acordat câte 3.000 lei ajutor d-lor Gheorghe Paliță, șeful postului de jandarmi din Sângeorz-Băi, și Valer Mureșan, perceptor, aceștia fiind mai greu loviți de sinistru și reclamând un sprijin imediat, restul depunându-se la primăria comunei, spre a se cumpăra țigle și material de construcție pentru casele sinistraților.

De menționat gestul frumos al d-lui locotenent-colonel Dumitrescu care, îndată după stingerea incendiului, a donat câte 500 și 100 lei mai multor sinistrați, drept ajutor. De asemenea, dl. Ioan Lazăr, restaurator, a donat o mare cantitate de pâine și alte alimente. Prin străduința d-lor Ioan Oancea – notar, Iosif Amorescu – primar și Alexandru Astalușiu – subinspector școlar de control, s-a făcut o colectă în sânul populației din comuna Sângeorz-Băi, strângându-se peste 2.500 kg. porumb, 50 kg. brânză, 18 kg. slănină și alte alimente, precum și haine, pe seama celor nevoiași, greu încercați de sinistru. La acțiunea de ajutorare s-au mai asociat și toate comunele din plasa Rodna.

Lansarea unor liste de subscripție

Lansându-se liste de subscripție, până în prezent au contribuit d-nii: dr. Leon Scridon senior – 1.000 lei, dr. A. Seleș – 1.000 lei, Sanatoriul dr. Ciuta – 1.000 lei, d-na Trandafirescu – 500 lei, Iulian Popescu – 500 lei, ing. D. Petrașcu – 1.000 lei, Ecaterina – 500 lei, A. Dimitriu – 500 lei, T. Bocancea – 500 lei, Aurelia Domide – 500 lei, Ion Agârbiceanu, scriitor, directorul ziarului clujean „Tribuna” – 1.000 lei, Vasile Ciura – 500 lei, G. Stelea – 500 lei, El. Mexi – 500 lei, d-na Maiorescu – 500 lei, dr. P. Ionescu – 500 lei, Vasile Grecu – 500 lei, dr. Laurențiu Oanea, fost senator – 1.000 lei, dr. Marius Oana, medic de circumscripție – 400 lei, Nic. Mateescu – 300 lei, Aurel Șorobetea, directorul Liceului „George Coșbuc” din Năsăud – 500 lei, Elena Voitești – 500 lei, ing. E. Buia – 500 lei, dr. I. Florescu – 300 lei, d-na locotenent-colonel Dumitrescu – 1.300 lei, d-na general Vasilescu – 500 lei, Nicolae Drăgan, rectorul Universității Cluj – 500 lei, M. Chiriceanu – 500 lei, M. Foișoreanu – 500 lei, colonel Țuchel – 500 lei, M. și V. Manole – 500 lei, dr. Victor Mercea – 500 lei, S. S. Moldovan – 400 lei, dr. Mircea Haliță – 500 lei, Ioan Lazăr, restaurator în Sângeorz-Băi – 500 lei și alimente în valoare de 2.320 lei, firma „Miraj” – 1.000 lei, preot Grigore Pop din Telciu – 500 lei, apoi mai multe sume de 200 și 100 lei, de 50 și 20 lei. Listele de subscripție rămân deschise. Comitetul de ajutorare a sinistraților face pe această cale un călduros apel către marele public pentru a contribui, pe cât se poate, pentru ca această acțiune de sprijinire să poată fi dusă la bun sfârșit¹.

---

¹ *România*, București, Anul II, 1939, nr. 454 (4 septembrie), p. 4 (articolul este semnat de Ioan Goga).

RESTITUIRI

Maria Antoinette

- Schiță biografică-istorică -

Maxim POP¹

Care era pozițiunea Mariei Antoinette? Ea era străină la curte, controlată foarte minuțios, fără amici, fără libertate, măritată, dar fără bărbat. Între atari împrejurări, Maria și-a căutat amice, ca să se mângâie, ca să fugă de lacrimi, de viitor și de sine însăși, cum s-a dovedit mai târziu. Cea dintâi a fost ducesa madame de Picquigny. Aceasta a fost cea mai periculoasă instructoare. Ea a continuat opera lui Vermond. De la dânsa a învățat Maria Antoinette a răspunde la vătămări cu batjocură, la insulte cu râs. De la ea a învățat a-și bate joc de damele de la curte și de cele ce se petreceau acolo. Cu ea a împărțit damele în trei clase: babe, respingătoare și flecăitoare. Aflatu-s-au însă de altă parte și ființe de acele care au înnegrit pe ducesa Picquigny și, de aici, a urmat o răceală și mai târziu indiferențism față cu ea. Atâta numai a așteptat Vauguyon. Curând a făcut încercarea să o înlocuiască prin cumnata sa, madame de St. Megrin care, chiar așa de satiră era ca Picquigny, numai cât mai precaută, mai înțeleaptă și mai superbă. După instrucțiunile lui Vauguyon, a umblat ca să-și câștige grația Mariei. Aceasta a observat jocul ce se joacă și când s-a rugat să fie primită ca damă de curte, cu toată întrepunerea ce s-a făcut din toate părțile, ea, totuși, - Maria - a avut tăria de a se ruga de rege să-i refuze și așa s-a denumit madame Coffe. Aceasta a avut însușiri cu mult mai bune și experiență de viață. În scurt a intrat în grația Mariei și numai un simțământ încă necunoscut până acum, o legătură mai intimă și simpatie mai puternică putea să o lipsească de această grație.

Împrejurările au creat această legătură. Maria Antoinette a făcut cunoștință cu prințesa Lamballes în balurile date de madame Noailles. Prințesa Lamballes a fost măritată după Stanislau de Bourbon, principe de Lamballes. În al 18-lea an al vieții a rămas văduvă. Socrul său, ducele de Penthièvre, a adoptat-o și așa veni în cercurile de la curte al Mariei și a participat la balurile date de ea.

---

¹ Maxim Pop s-a născut la 10 august 1838 în comuna Sângeorgiul-românesc, din părinți economi, însă oameni de frunte și cu stare. La sfatul vicarului de atunci, Anchidim Pop, care descoperise în tânărul copil un talent mare, părinții săi l-au dat școala trivială grănicerească din Sângeorgiu, unde absolvi toate clasele cu testimoniu pur eminent. De aici fu trimis școala normală din Năsăud unde dovedi aceeași diligență și o absolvi cu același rezultat îmbucurător. De aici a mers „per pedes apostolorum” la Blaj unde absolvi gimnaziul clasă de clasă cu rezultat asemenea eminent, iar la examenul de maturitate obținu clasificarea „eximio modo”. Absolvind gimnaziul, la dorința expresă a unchiului său Macedon Pop, prepozit capitular, intra ca elev în Seminarul greco-catolic din Gherla de unde, după un an de studiu, fu trimis în Seminarul central „Santa Barbara” din Viena unde absolvi studiile teologice în anul 1865 „per eminentiam”, obținând din diligența privată și absolutoriul de la cursul catehético-pedagogic la Școala normală cesaro regească. Tot atunci absolvi la universitatea centrală de acolo și cursul profesoral din secțiunea istorică. Îndată după absolvirea cursului, fu denumit ca profesor la Gimnaziul greco-catolic din Năsăud, iar la 1871 fu denumit, totodată, și catehet și exortator greco-catolic la același gimnaziu și întărit de profesor ordinar. Schimbându-se însă împrejurările, deși avea toate testimoniile și absolutoriile „pur eminent”, se năzui a-și câștiga censura de la vreo universitate din patrie. Se puse deci pe studiu și deși nu posedea limba maghiară, se pregăti cu sârguință exemplară și insinuându-se la examen la universitatea centrală din Budapesta, obținu la anul 1874, cu succes bun, censura de profesor. Încă în decursul aceluiași an fu întărit de profesor definitiv pentru catedra de istorie și geografie. Nu peste mult timp episcopul de Gherla, Ioan Szabo, îl denumi de vice-protopop onorar și asesor consistorial. În 17 mai 1892, copleșit de un morb greu, căzu la pat și în 23 iulie a aceluiași an, muri, în etate de abia 54 ani, lăsând în urmă-i o văduvă și patru copii (*Memorialul „Reuniunii învățătoarești greco-catolice Mariana din Năsăud”, Perioada I, 1876-1901, Năsăud, 1901, pp. 55-57*).

Maxim POP

Madame Dubary, favoriții ei, curtea și colportatorii de noutăți erau în așteptarea unui mare eveniment, a căsătoriei regelui cu prințesa Lamballes. Însă chiar această frică a madamei Dubary a fost o nouă legătură de amicitie adevărată și nefățărită, dovedită în timp de nevoie și suferință.

III

Au fost expirat trei ani de când fiica Mariei Terezia a trecut peste graniță și a pășit pe pământul Franței, însă nu intrase cu pompă în Paris, după datină. Aceasta este o datină veche împreună cu o mare sărbătoare națională. S-a satorit ziua intrării, s-au făcut pregătirile de lipsă, pregătiri, care le poate face un popor iubitor de pompă ca cel francez.

La 8 iunie 1773 a pornit perechea princiară de la Versailles. La ora 11 a. m. a ajuns la Paris. În poarta numită „de la conference” au fost primiți de corpul cetățenesc în frunte cu seniorii negustorimii, de guvernorul din Paris, de șeful poliției, etc. Aici i s-au predat Mariei Antoinette fructe și flori. În carul de gală au mers până la catedrală, unde au fost primiți de către arhiepiscop și clerul său. aici s-au făcut rugăciunile și în capela Preasfintei Vergure ascultară Sfânta Liturghie, după care au mers în triumf până la biserica Sfânta Genoveve de unde s-au întors în palatul Tuilerielor. Acesta a fost deschis poporului, care umbla nejenat, privind toate și se desfăta la mesele întinse pentru el. Grădina palatului încă era plină de popor. Maria Antoinette a voit în curățenia și sinceritatea inimii sale să-și câștige inima poporului, a cărui regină avea să fie. S-a dat ordin ca nimeni din popor să nu fie oprit, alungat sau împins. Maria Antoinette, de brațul soțului ei, a trecut prin mulțime între strigări de bucurie entuziaste și urări pentru sănătatea prințesei. Unii băteau cu mâinile, alții aruncau pălăriile în sus. Bucuria era generală, entuziasmul nespus și tânăra prințesă era răpită de bucurie astfel încât toate vorbirile, toate ovațiile făcute până aici au dispărut înaintea acestei sărbători a poporului inspirat.

Cu această sărbătoare, tânăra prințesă s-a văzut repusă în elementul său. În inima sa se afla recompensă pentru cele suferite până acum. Plăcerile ei tinerești, vitalitatea și dezmiardările se reîntoarseră. Ea cerceta opera și teatrul. Cu aceste și cu respectul ce-l secera de la public, încă nu s-a mulțumit, ci a voit să câștige mai mult simpatia poporului, pentru al cărui bine s-a fost hotărât să trăiască. A voit să vină în atingere mai de aproape cu el, ca în modul acesta să-și câștige o adevărată popularitate.

Familia regească umbla acum pe jos pe promenăzile din parcul de la St. Cloud. Prințesa de coroană se amesteca prin mulțime privind clădirile hidraulice. Adeseori mergea cu bărbatul său și cu pruncii familiei regești printre șirurile de șatre, râdea unde râdeau, cumpăra unde se vindea, era salută de toți și încărcată cu suplici. Mulțimea o aplauda, însă de altă parte popularitatea ei era criticată. În Franța nu s-a pomenit ca o regină să umble pe jos sau în négligé, ci numai în trăsură și în veșminte de modă.

Pe când răsunau laude din gura poporului francez, pe atunci de altă parte se continua opera de ură în tăcere, însă fără cruțare, care începuse de când a părăsit dânsa Viena. Afară de inamici, mai era în contra Mariei Antoinette și un principiu, adică politica tradițională a Franței. Partida așa numită franceză privea în căsătoria Mariei Antoinette cu viitorul său rege o umilire a Franței față cu Habsburgii. Șeful acestei partide fu nepotul cardinalului Richelieu, ducele de Aiguillon. Acesta a fost inamic personal al lui Choiseul, mijlocitorul căsătoriei, și putea conta pe cler și iezuiți, inamicii Mariei Terezia. După căderea lui Choiseul, a fost expusă Maria Antoinette tuturor intrigilor acestei partide, toate atacurile îndreptate în contra Mariei Terezia loveau în fiica sa.

IV

Regele Franței, Ludovic XV, se umplu de vărsat de la o față de sat. Morbul deveni atât de greu și greșos, cât puțini au fost în stare să stea în apropierea lui. Catastrofa era neînconjurabilă. Cu unul dintre cei ce stau lângă rege s-a făcut aranjamentul ca atunci când va trage regele de moarte, să pună o lumânare în fereastră și când va muri regele să o stingă. Întrând criza, toată curtea era înspăimântată.

La 10 mai 1774, către ora cinci dimineața, se stinse lumina. Principele de coroană, când a fost

Maria Antoinette - Schiță biografică-istorică -

criza, era în despărțământul soției sale. Primind știrea, căzură ambii în genunchi și ziseră: „Dumnezeule! Condu-ne și ne apără, că noi suntem prea tineri de a governa!”. Ludovic, atunci, încă nu împlinise 20 de ani și Maria era de 18 ani și jumătate. După ce s-au rugat, au primit gratulațiile îndatinate. Contesa Dubary căpătă porunca ca numai să se ducă în abația Pont-aux Dames la Meaux.

Maria Antoinette a devenit regină, contesa Dubary s-a alungat de la curte, însă pentru aceasta referințele ei față cu bărbatul său nu s-a schimbat. Regele a venit sub influența mătușii sale, Adelaida, care în timpul morbului tătâne-său a stat la patul lui, după aceea a căpătat și dânsa vărsat, însă a scăpat de el. Ludovic a fost mulțumitor mătușii sale pentru grija arătată în timpul prunciei sale, care a fost destul de trist, fiind orfan, fără tată și fără mamă, așa cât odinioară scăpa din gură vorbele: „Și pe cine să iubesc eu aici, unde nimeni nu mă iubește?”. Adelaida i-a fost ca o mamă și de aici influența cea mare asupra lui și după ce a devenit rege. Ea a început a reînnoi suvenirile familiare vechi, i-a adus aminte cum tatăl său în timpul când a fost la minister Choiseul, a fost exclus de la toate afacerile, dejosit și preterat. Afară de alte multe insulte, l-a timbrat de înveninător al tatălui său.

Regele a fost înconjurat cu inamici de ai reginei, între care și ministrul Maurepas. Regina a voit să aducă la putere pe Choiseul, a mijlocit o convenire a regelui cu dânsul. Maurepas nu s-a opus, știind înainte ce are să fie rezultatul. Cu ocazia convenirii, zise regina: „D-le Choiseul! Sunt fericită a te vedea aici, mă bucur, că am contribuit la aceasta. Domnia-ta mi-ai făcut fericirea, e numai drept să fii martor la aceea”. Regele a fost perplex și n-a știut să răspundă altceva, decât: „D-le Choiseul, d-ta te-ai îngrășat foarte tare..., ți-ai pierdut părul..., devii pleșuv”. Rezultatul a fost dezamăgirea reginei. Maurepas a râs de frumoasa damă, știind înainte că nu poate strica nimic și încă a întărit partida contrară reginei.

Adelaida a fost nemulțumită cu Maurepas, cu deosebire că s-a învoit la două lucruri pretinse de regină și anume să pună vărsat regelui și pentru convenirea cu Choiseul. Ea și-a uitat, că regina, în întristarea inimii sale, nu și-a ascuns lacrimile înaintea încrezuților săi și în ura ei a mers până acolo că nu s-a jenat a vătămă pe regină care, de altcum, nu-și putea schimba purtarea liberă și încă nu se afla bine în catenele etichetei de curte.

Aceasta și unele greșeli provenite din ușurință au fost arme destule în mâna unor dame bătrâne, nemiloase. Adelaida era, nu în formă, în faptă, însăși ministru. Cel ce nu cerca a fi în grația ei, era pierdut. Pe lângă aceea, dânsa exercita în contra reginei și pe sora-sa, madame Luisa de Franța, care se făcuse călugăriță în ordinul Carmelitelor, care se dedica lui Dumnezeu, dar fără a rupe cu lucrurile și afacerile omenești și care s-a retras din lume, ca cu atât să fie mai aproape de curte. Luisa a fost o sfântă, însă o sfântă, a cărei complacere se cercau a o câștiga miniștrii și căreia îi făcea frumosul cancelarul Maurepas, cuminecându-se toată săptămâna cu dânsa.

În conferințele micuțe care se țineau la St. Denis, în celula (chilia călugărească) a Luisei, se plămădeau intrigile, aici se făureau veștile, care cu cele scornite din Choisy, unde era curtea, erau menite a submina respectul reginei.

Pe un moment regele și-a deschis ochii și a voit să fie domn cel puțin în familia sa. Madame Adelaida însă l-a amenințat că ea atunci se retrage și-l lasă de capul lui. De la madame Luisa primi regel o epistolă în care sfaturile și dăscăliturile merseră până la vătămă. Odată se plânse regele către regină asupra lucrurilor care se vorbeau despre dânsa. Regina, în răspuns, îl provoacă la moravurile din Viena și ale familiei sale. De aici încolo, insultele și înnegririle s-au potențat, regele n-a mai auzit nimic bine despre regină. Tot ce făcea dânsa și cea mai mică mișcare era crimă. Mergând într-o dimineață regina în copilăria ei nevinovată în grădinile din Marly, care erau foarte sus, ca să vadă răsărirea soarelui, i s-a luat în nume de rău și curtenii, în ascuns, au adus „le lever de l’Aurore (scularea Aurorei) un pamflet ieșit din batjocurile curții. De altădată nerușinarea a mers atât de departe, cât se puse sub servieta regelui versuri rușinoase despre regină.

Până aici Maurepas a fost un simplu privitor mulțimii, că cei de o pânză cu dânsul fac aceea ce dorește. Acum i se păru prea mult, pași contra mătușilor regelui. La îndemnul lui, regele pași hotărât în contra lor. Se și vorbea că au să fie exilate în Lotaringa¹.

(Va urma)

¹ *Tribuna*, Sibiu, Anul VII, 1890, nr. 209, p. 835-836.

Sărbătoarea Sfântului și întâiului martir Ștefan

- Predică de la anul 1875 -

Silviu B. Sohorca

*„dar lucrătorii, prinzându-i pe slujitori, pe unul l-au bătut,
pe altul l-au omorât, iar pe altul l-au ucis cu pietre”
Matei: 21,35*

Asemenea măreție ce o face Mântuitorul lumii în Sfânta Evanghelie de astăzi despre omul casnic, care a sădit sieși via și a dat-o lucrătorilor săi ca s-o lucre, se vede îndeplinită prin moartea Sfântului Ștefan.

Căci cine cugetați a fi acel casnic din Sfânta Evanghelie, dacă însuși Dumnezeu, Domnul cerului și al pământului?! Care este acea vie întărită cu gard și turn – dacă nu învățătura cea sfântă coborâtă din cer în Testamentul Vechi prin Spiritul Sfânt, iar în cel Nou prin însușii Fiul lui Dumnezeu – Răscumpărătorul nostru Isus Christos?! Care sunt lucrătorii aceia cărora li s-a încredințat acea vie, decât poporul evreiesc și toți oamenii care, auzind acea învățătură mântuitoare și urmând-o, o să ajungă la fericirea cea veșnică? Și în urmă, cine sunt servitorii care, trimiși de Domnul viei ca să adune fructele, au fost bătuți, alungați și uciși cu pietre de către lucrătorii cei răi, decât profeții, sfinții, Apostolii și martirii?

Și chiar astăzi serbăm aducerea aminte de moartea unui atare servitor credincios în via Domnului! Sfântul Ștefan, pentru iubirea sa cea neasemănată, pentru credința cea neclintită ce avea către învățătura lui Christos, nu a luat în seamă pietrele ce se aruncau ca ploaia de către fariseii fățarnici asupra capului său; ci disprețuind toate acestea pământești și trecătoare, ridicând ochii către cer, cu un zel înflăcărat, cu un foc de iubire, s-a rugat chiar și pentru ucigașii săi, zicând: „Doamne nu le socoti lor păcatul acesta!”

Moartea glorioasă a Sfântului Ștefan ne întinde nouă un exemplu frumos de urmat. Prin ea învățăm:

- 1) ca să ne luptăm cu toată puterea contra tuturor lingușirilor și amăgirilor lumii acesteia;
- 2) ca să fim statornici în persecuțiile și asupririle ce ne-ar veni din partea ei;
- 3) ca să ne arătăm iubitori și binevoitori chiar și cu dușmanii noștri.

Aceste trei virtuți, ce strălucesc în viața și moartea Sfântului Ștefan, să le urmăm și noi, ca așa umplându-ne de darul lui Isus Christos, să câștigăm întocmai ca acest mărit martiriu, învingerea cea glorioasă asupra tuturor vicleniilor lumești care ne-ar îndepărta de Împărăția lui Dumnezeu!. Despre aceste trei virtuți voiesc să vă vorbesc și eu astăzi. Fiți cu luare aminte!

I

Nimic nu e mai primejdios pentru credincioșii lui Isus decât iubirea și alipirea ce arată dânșii către grijile și valurile, amăgirile și lingușirile ce li se fac din partea lumii!

Sfânta Scriptură ne spune cum că, credincioșii cei dintâi, toate averile și bunurile lor le puneau la picioarele Apostolilor, de la care fiecare căpăta atâta cât îi era de lipsă și, așa, niciunul din ei nu putea să se mândrească cu averile sau să se plângă peste neajunsurile și lipsurile sale! Numai după ce s-a înmulțit numărul credincioșilor și au început unii din dânșii a murmura, Apostolii nu au mai vrut să poarte pe umerii lor o atare sarcină grea, ci au zis: „Nu se cuvine, ca noi să lăsăm cuvântul lui Dumnezeu și să servim meselor, ci alegeți dintre voi bărbați cu nume bun, plini de spiritul sfânt și înțelepciune, care în locul nostru să îngrijească peste lucrurile acestea” (Faptele Apostolilor: 6, 2-4). Și plăcând acest lucru credincioșilor, au ales pe Ștefan, bărbat plin de credință și spirit sfânt!

Cât de primejdioasă a putut fi pentru el această sarcină, de nu cumva ar fi ars în pieptul său fo-

---

Silviu B. Sohorca

---

cul sfânt al iubirii lui Christos, cât de alunecoasă a putut fi pentru el ținerea și împărțirea bunurilor bisericii între credincioși – dacă nu cumva cugetul său s-ar fi înălțat peste aceste lumești și trecătoare; cât de ușor s-ar fi făcut ca Iuda vânzătorul – un înșelător și fur ținându-și pentru sine cele mai alese bunuri – dacă nu cumva ar fi curs prin venele sale sângele adevărului și dreptății! Dar nu, Sfântul Ștefan și-a păstrat dreptatea și sfințenia de mai înainte. Oh! Și câți nu bagă în seamă aceste virtuți sfinte ale lui Ștefan în zilele noastre! O, nu vedem oameni care, dintru început sun t săraci, dar virtuoși și de omenie, însă îndată ce li se întoarce puțin roata norocului și sunt ceva mai cu prindere, se lasă orbiți de strălucirea aurului, încât la urmă uită de Dumnezeu și de versul conștiinței lor? Câți avuți nu se află în zilele noastre care văd curgând șiroaie înaintea lor, lacrimile văduvelor și orfanilor rugându-se să li se ușureze sarcina lor grea și amară, însă stau nemișcați și vârtoși la inimă ca stânca din munte? Câți dregători nu se dau astăzi care dau astăzi posturi și dregătorii grase acelora care le plătesc și licitează mai mult? Atâta numai pofteste lumea de la noi, ca să facem un pas după voia și placul ei, și atunci nu ne-a prins în lațul său. am făcut un pas greșit și cu greu ne mai putem reține de la păcat, cu greu ne mai putem lupta contra încercărilor și ispitelor, amăgirilor și lingușirilor lumești, căci acestea ne adorm conștiința noastră, o fac să nu ne mustre, ne-o fac mută. Oh! Conștiință, tu dar ceresc, plantată în inima noastră, dacă ar fi ascultat versul tău mai adeseori de către creștinii noștri, atunci nu ar cădea atât de mulți în adâncul pieirii, tu le-ai mântui sufletul, i-ai face fericiți! să privim drept, la viața Sfântului Ștefan care, deși cuprins cu griji lumești, totuși și-a știut păstra nevinovăția inimii sale, ba mai mult, el se arată nu numai păstorul turmei creștine, învățătorului și deșteptătorului neînvățaților, mângâierea întristaților, ci era și făclia credinței dinaintea căreia norul întunecos al rătăcirii și a necredinței se topea și dispărea; să-l urmăm pe dânsul care toată onoarea și-a pus-o în aceea ca să fie un serv credincios și iubitor lui Isus Christos, iar toate celelalte lucruri lumești le ținea de niște visuri deșarte și năluciri amăgitoare; „ori ce vom face sau prin cuvinte, sau prin fapte, să facem întru numele Domnului Isus Christos și să mulțumim lui Dumnezeu Tatăl” (Coloseni: 3, 17).

Iar Tu, Sfinte Martir! Roagă pe scumpul nostru Răscumpărător să ne scutească și pe noi păcătoșii sub scutul și acoperământul său, ca disprețuind și învingând toate amăgirile și vicleniile lumii cele diavolești, să ne dea putere, ca și ție, pentru a ne lupta și în contra asupririlor și persecuțiilor ce ne-ar veni din partea ei!

II

De câte ori nu se întâmplă ca oameni cu suflet curat, nevinovați și virtuoși, se conturbă în iubirea și credința lor ce o au către Christos, nu numai prin vicleniile și amăgirile lumii acesteia, ci chiar și prin persecuții și asupriri, venite din partea unor oameni răi care, ca instrumente ale diavolului, voiesc a șterge virtutea, moralitatea și iubirea lui Dumnezeu! Aceasta încă o vedem mai lămurit în Sfântul Martir Ștefan! Văzând iudeii pizmași fructele frumoase ale credinței creștine ce le secera acest sfânt bărbat prin predicarea însuflețitoare a cuvântului lui Dumnezeu, se răsculară contra lui, voină a abate de la dânsul pe poporul ce-l asculta cu plăcere.

Însă, după ce n-au putut face nimic în contra înțelepciunii și tăriei spiritului său, au venit și mai tare în turbare, au ațâțat poporul și pe cărturari în contra lui sub cuvântul că strică legea lui Moise, grăind hulă în contra lui Dumnezeu. Deodată Sfântul Ștefan fu prins chiar de ai săi, îl duseră la scaunul Arhiereului și s-a judecat ca să se omoare cu pietre.

Căruia dintre noi, dacă am fi oarecare în starea Sfântului Ștefan, nu i-ar fi scăzut curajul văzându-se numai batjocorit, înfricat și părăsit, până și de-ai săi, ci chiar judecat la moarte? Care dintre noi ar arăta o iubire și alipire atât de mare către Christos încât să sufere pentru el chinurile celei mai crâncene morți? numai Ștefan a avut inima de a călca curajos peste toate primejdiile întinse de dușmanii sfintei credințe, căci cugeta întru sine: „ce-mi pot strica mie contrarii mei dacă voi fi eu credincios Răscumpărătorului meu și dacă pentru onoarea lui, pe a mea această trecătoare, eu cui voi jertfi? Dacă acum îi place celui Atotputernic viața mea de la mine, atunci, ah, ce moarte mai fericită aș putea să am, decât ca să fiu ucis pentru onoarea aceluia care, din iubirea sa de oameni, a murit pentru mine și care pentru această viață trecătoare, ostenoare și plină de griji, mă va împărtași cu alta,

Sărbătoarea Sfântului și întâiului martir Ștefan - Predică de la anul 1875 -

veșnică și fericită? Nu te teme, dar, suflete al meu, căci tu te lupti pentru acela care niciodată nu a părăsit pe luptătorii săi, el îți va fi puterea, mântuirea și cununa ta!”

Încurajat prin aceste cugete, Sfântul Ștefan începu a vesti din nou credința înaintea adunării. Mostra pe poporul evreiesc pentru răutatea și necredința sa, pentru că au ucis pe profeții lor, ce le-au profețit venirea lui Mesia și pentru că pe Christos, doritul Răscumpărător, încă l-au supus celei mai crâncene morți!

Și pe când dușmanii lui turbau și se amărau mai tare în inima lor, pe atunci Sfântul Ștefan își ridică ochii săi către cer și iacă văzu cerurile deschise și mărirea lui Dumnezeu și pe Isus Christos întru toată mărirea sa stând de către tatăl, ca și cum ar voi a da ajutor și tărie luptătorului său erou în lupta morții! Îndată fu apucat Sfântul Ștefan de către iudei și dus afară de cetate și o grămadă de pietre au descărcat asupra capului său, și el întru dureri nespuse își dădu sufletul în mâna aceluia pentru care s-a luptat, dobândind cununa neveștejită a fericirii. Iată ce exemplu strălucit și vrednic de urmat! Vedeți cum darul lui Dumnezeu, ce se câștigă prin rugăciune și dreptate, face pe omul fericit și între cele mai aspre și mai amare asupriri ale lumii. Să ne întoarcem dar și noi, ochii noștri, cât de des către ceruri când suntem turburați de satana sau de lumea aceasta deșartă și să ne rugăm cu iubire și încredere fiască către tronul mării, ca să ne dea tărie să putem învinge toate năvălirile și asupririle lumești!

Oare nu ar fi o rușine pentru noi, creștinii, care am jurat sub flamura lui Christos, ca la orice nenorocire și asuprire din partea altora, să om părăsim întocmai ca ostașii necredincioși care, la orice mișcare inamică, trec în tabăra străină, să părăsim acea flamură sub care au sângerat atâția martiri? Puturăm noi iubi cu adevărat pe Răscumpărătorul nostru, când la orice suflare și vântuleț nefavorabil, ne-am despărți de acea iubire?

Oare căzurăm, noi, atâția în adâncul prăpastiei și pieirii dacă ne-am întoarce mai des ochii către cer, de unde are să vină odată Judecătorul pentru ca să judece întreg pământul? Oh! Când îmi aduc aminte de acea oră înfricoșată, mintea mea se turbură, inima-mi bate mai cu tărie, toate mădularele mi se cutremură, picioarele mi se clatină, puterile-mi slăbesc, căci ce suntem noi și cine e judecătorul? El e cel prezent, noi, păcătoșii, cei mișei; el e cel fără de moarte, iar noi, păcătoșii, osândiți la moarte, el e însăși dreptatea, iar, noi, ființele compuse din atâtea nedreptăți! Când cuget la ora judecății, atunci zic în mine însumi: „Ființă Prea Înaltă, învrednici-mă-voi eu a Te vedea? Și oare privirea Ta pătrunzătoare nu mă va omori? Putea-voi eu să-ți aud versul tunetului Tău fără să mă cutremur sau fără ca să se topească măduva din oasele mele? Oh! Prea Dreptul Judecător! Tu, în acea oră vei vorbi cu mine, însă cuvintele Tale îmi vor părea nemaiauzite; limba mea va amuți și gura mea se va lipi de pulberea pământului și plângând voi trebui să intru în o veșnicie nefericită!”

Și câți vor fi poate și dintre noi în ora judecății, de aceia care au fost orbiți de strălucirea aurului și a argintului, care au apăsât pe săraci, pe văduve și pe orfani, care au trăit din sudoarea și lucrul altora, care au stricat casa altora, care au înșelat fecioare nevinovate, care au trăit în tot felul de îmbuibări și desfrânări? Dar nu! Să nu ne apuce acel timp înfricoșat nepregătiți! să ne spălăm sufletele noastre întinate cu murdăria păcatului! Să ne mărturisim și curățim păcatele prin Taina Pocăinței! Să facem aceasta până avem încă timp și încă în scaunul mărturisirii, pentru că aici ne încercăm pe noi înșine, atunci însă ne va încerca Domnul dreptății; aici ne acuzăm și pârăm noi pe noi înșine, iar atunci ne vor acuza îngerii, oamenii și satana, aici ne torturează numai părerea de rău făcută din inimă, atunci ne va tortura viermele neadormit; aici ne vom rușina numai înaintea preotului, iar atunci înaintea lumii întregi!

Dacă vom împlini această sfântă taină, cu vrednicie întărindu-ne întru slăbiciunile noastre, curățindu-ne de veșmântul urât al păcatului, atunci vom putea da față nevătămați nu numai cu toate amăgirile și lingușirile lumii și nu numai vom putea răbda cu ușurință toate asupririle rele și vânturile aspre ale sorții, ci ne vom arăta, ca și Sfântul Ștefan, iubitori și binevoitori chiar și către dușmanii noștri.

III

Este cu mult mai ușor de a suferi orice amenințări, lovituri și necazuri, decât a ne arăta încă și

---

Silviu B. Sohorca

---

cu iubire și aplecare față cu aceia de la care ne-au venit acestea, față cu aceia care ne-au apăsător grumazul la atâta suferință și ne-au amărât inima cu atâta fiere. Cuvântul lui Christos: „iubiți pe inamicii voștri și pe cei ce fac vouă rele!”, îl vedem strălucind cu raze puternice în Sfântul Martir Ștefan. El, în ora morții, s-a rugat pentru torturatorii și omorătorii săi, zicând: „Doamne, nu le socoti lor păcatul acesta!”. Vedeți, atât de mult poate iubirea lui Christos dacă se primește cu credință în inima omului! Căci zicea Sfântul Ștefan în sine: „Tu, Mântuitorul meu, încă ai fost acuzat ca un hulitor a lui Dumnezeu, ca ațâțător al poporului, ca rebel în contra Cezarului, ca profet mincinos; Tu încă ai fost judecat la moartea cea mai crâncenă și în mijlocul torturatorilor ai fost batjocorit, bătut, încununat cu spini și, apoi, eu învățăcelul tău, să aștept o soartă mai fericită că a Ta, Domnul meu și învățătorul meu! Oh! Nu Doamne! Tu te-ai rugat pentru omorătorii tăi, zicând: Doamne, iartă-le lor căci nu știu ce fac; asemenea și concred îndurării tale dumnezeiești pe toți dușmanii mei, îndură-te spre ei pentru orbirea lor și nu-i pedepsi după dreptatea Ta cea sfântă, căci și ei sunt prețul scumpului tău sânge și nu lăsa ca să se piardă o comoară atât de prețioasă”!

Așa se roagă acest sfânt martir pentru dușmanii săi și cu cât pietrele cădeau mai des asupra trupului său, cu atâta pătrundea prin nori mai fierbinte rugăciunea sa către cer, zicând: „Doamne, nu le socoti lor păcatul acesta”.

*

Ce ne rămâne, dar și nouă, decât să urmăm pe acest sfânt martir, din a cărui sânge vărsat pe cruce a izvorât ceata cea nenumărată a martirilor? Ce ne rămâne, decât ca să îmbrăcăm și noi asemenea Sfântului Ștefan veșmântul iubirii lui Christos cu ajutorul căruia, nebăgând în seamă amăgirile și lingușirile lumii, asupririle și persecuțiile vrăjmașilor, să putem sta față cu dreptul Judecător în ora judecății și să ne învrednicim a auzi cuvintele sfinte din gura lui: „bine, servi buni și credincioși!... intrați întru bucuria Domnului vostru” (Matei: 25, 24).

Șterge-ți dar lacrima, ce-ți moaie fața o văduvă săracă și asuprită și îmbracă veșmântul suferinței, curățeniei Sfântului Ștefan; cămătăriile și asupririle ce te împresoară, aici pe pământ vor ține scurt timp, numai în această viață, îneacă-ți suspinele tu orfane nefericit și necăjit și te îmbracă cu haina răbdării și iubirii ce ne-o arată Sfântul Ștefan către asupritorii și dușmanii săi; încetează a te văieta contra sărăciei, tu, omule necăjit și sărman și te înarmează cu scutul dreptății și credinței, cu care Sfântul Ștefan a deschis cerurile; faceți acestea toți cei apăsați și neîndestulați și atunci, de bună seamă, veți câștiga și voi cununa memoriei, întocmai ca Sfântul Ștefan care, astăzi, și-a vărsat sângele pentru credința cea adevărată a lui Christos¹.

---

¹ *Predicatoriul Săteanului Român, Gherla, 1875, p. 375-381.*

DIN GRANIȚĂ

Contribuțiuni asupra aurăritului în Valea Someșului Mare

Tiberiu MORARIU¹

Considerațiuni generale asupra exploatării aurului în Transilvania, Banat și Crișana

Dintre bogățiile cele mai apreciate ale gliei noastre strămoșești, pe lângă fertilitatea solului acoperit cu bogate culturi și păduri, pământul mai ascunde în sânul lui importante bogății naturale de cărbuni, petrol, sare și diferite minereuri, care completează în mod remarcabil avutul pământului românesc.

Aurul este una dintre bogățiile care ocupă un loc de frunte în economia țării noastre. Pentru a ne putea da seama de importanța acestui nobile metal în economia țării noastre, menționăm că România este în fruntea statelor europene producătoare de aur, ridicându-se producția totală în anul 1935 la 4.671 kg., a cărui valoare era în medie de 659.000.000 lei, iar în anul 1937 s-a extras 5.260 kg. aur. Exploatării mai noi au avut ca urmare o ridicare simțitoare a capacității de producție.

Importanța zăcămintelor de aur, de pe teritoriul actual al României, este recunoscută din cele mai îndepărtate timpuri. Astfel, Herodot, în secolul al IV-lea a. Chr., amintește de bogatele ținuturi aurifere ale Daciei, unde triburile scite cunoșteau și scoteau aurul din nisipul râurilor. „Aurul i-a legat de stâncă, în Valea Mureșului unde s-a așezat un trib de sciți, agatârșii. Ei au început să sape din piatră metalul galben strălucitor, formând astfel primii mineri ai pământului nostru, de care pomenește istoria. Meșteșugul lor l-au moștenit dacii și apoi romanii”².

Exploatări pe o scară mai largă se fac din timpul romanilor, când aurul se scoate în mari cantități prin așa numitele *Corande*³. Exploatarea se face, cu deosebire, în Munții Apuseni, obținându-se cantități atât de mari de aur, încât arheologul Rakotzi Samuil amintește că numai în anul 164 d. Chr. S-a exploatat 11.200 kg. aur. Mărturiile ale vechilor exploatări romane se găsesc pretutindeni în ținuturile aurifere, ceea ce reiese și din unele inscripțiuni păstrate la Roșia⁴. Traian înființă chiar un *Collegium Aurariorum*, cu sediul la Alba Iulia, unde se mai aflau și alte colegii ca cel al *Negotiatorum*, *Hecatenorum*, *Dendrophorum*. Organizarea acestor exploatări era bine făcută, existând un *Procurator*, care avea în grijă administrarea minelor – un fel de director al minelor –; acesta, la rândul său, era ajutat în lucrările lui de un *Subprocurator*, cu sediul la Baia de Criș și de mai mulți *Decuriones*, care supravegheau lucrările și *Triumviri monetales*, în sarcina cărora cădea topirea aurului⁵.

Rolul pe care-l avea acest Subprocurator și încrederea ce trebuia să-o reprezinte, rezultă din retribuția sa care se ridica la 60.000 sestertii⁶ pe an, ceea ce echivalează cu un salariu neobișnuit de mare pentru timpurile noastre.

¹ Aceste câteva considerațiuni sumare, asupra aurăritului în Valea Someșului, fac parte dintr-un studiu mai vast, intitulat *Aurăritul în Transilvania, Banat și Crișana*, care este pe cale de apariție.

² Rotman D., *Aurul și argintul*, „Natura”, nr. 2, An XII, Decembrie 1922.

³ Cavități de unde s-a scos aurul.

⁴ Este vorba de Roșia Montană.

⁵ Gerando A. (de), *Siebenburgen und seine Bewohner*. Aus dem Franzosichen von Iulius Seytet. Ester Thei, Leipzig, Verlag von Karl B. Lork, 1845, p. 205-207.

⁶ Monedă romană de argint, mai târziu de bronz, subdiviziune a dinarului.

Tiberiu MORARIU

După epoca evacuării administrative a Daciei, nu se mai poate urmări, în întreg Evul Mediu, modul de exploatare al minelor de aur din Transilvania. În lucrările publicate mai târziu, dintre care unele foarte interesante, se fac mențiuni fragmentare asupra acestor exploatări.

Răspândirea aurului în Transilvania este strâns legată de formațiunile eruptive-terțiare, putând să distingem următoarele regiuni mai importante: regiunea auriferă Vihorlat-Gutâi, Lăpuș și patruleterul aurifer al Munților Apuseni. Regiunile aurifere menționate cuprind mai multe teritorii miniere, ca cel de la Baia Mare, Baia Sprie, Cavnic.

A doua regiune auriferă înglobează Băiuț, Strâmbu, Lăpușul Românesc. Zona mai importantă trebuie să fie socotită aceea cuprinsă în patruleterul aurifer din Munții Apuseni. Aici, luând ca bază grupările mai mari de filoane, putem să distingem următoarele filoane aurifere:

1. Zona filoanelor aurifere și a minelor Baia de Arieș, Roșia Montană, Cornea, Bucium.
2. Zona filoanelor și a minelor Fața Băii, Larga, Almașul Mare, Ticheru, Stânița.
3. Zona Almașul Mic, București, Porcurea, Curechi.
4. Zona Băița, Căinel, Măgura, Hondal, Valea Arsului.
5. Zona Caraciu.

Regiuni ce cuprind aur mai întâlnim și în rocile metamorfice ale Carpaților sudici, pe porțiunile Zărnești, Șinca Veche, Nimaia, Albota, Rășinari, pe Valea lui Stan, situată aproape de Valea Lotrului și de comuna Brezoi. Exploatarea acestor din urmă nu este prea rentabilă.

În sfârșit, nu trebuie să neglijeze nici alte regiuni unde aurul apare în cantitate mai mică ca Rodna Veche, Moravița, Ciclova și Oravița în Banat și Băița Bihorului (județul Bihor)

Din înșirarea localităților mai sus amintite, reiese aria vastă de răspândire a acestui metal, în care aurul este exploatat cu mijloace mai mult sau mai puțin perfecționate. Nu este în intenția noastră de a insista asupra acestor exploatări, în cadrul acestui articol, ci ne vom mărgini să ne ocupăm de modul primitiv al obținerii metalului nobil, prin așa-numita *spălarea aurului*.

Spălarea nisipurilor aurifere se făcea în trecut și se mai face și azi, pe o scară mai puțin intensă, în văile care își colectează apele și străbat regiuni de roci conținând acest metal. Nisipuri aurifere se află în văile Mureș, Streiu, Arieș, Crișuri, Someș, Lotru, Olt, Bistrița, Nera, etc., fiind exploatate din timpurile cele mai îndepărtate și extrăgându-se uneori însemnate cantități de aur.

Despre spălarea aurului în Transilvania amintește Domenico Sestini¹, iar în Banat și Transilvania Grisellini Fr.², Iacob Ferber³ care descriu și mineritul. De asemenea, în „Korespondenzblatt des Vareins fur Siebenburgische Landeskunde (Elfter Jahr-gang”, Hermannstadt, 1888, se reproduc câteva documente relativ la *spălarea aurului* pe Ampoi. Tot astfel și Schwartner scoate în evidență importanța economică ce revine din spălarea aurului⁴. Lucrări care amintesc acest sistem de exploatare au mai scris Sammuellis Kolcseri: „Auraria Romano-Dacica una cum Valachie cis Alutanae subteranae descriptio Michaelis Schendo, Posonii et Cassovia, 1780”

¹ Domenico Sestini, Viaggio in Valachia e Moldavia con osservazioni storiche, naturali e politiche di Domenico Sestini e con le notizie scritte dall'Accademico della Crusca Fruttuoso Becchi, Milano, 1853, p. 70.

² Grisellini Fr., Istoria Banatului Timișan (tradusă de N. Bolcan), București, 1916 (lucrarea lui Grisellini a fost scrisă între anii 1774-1777).

³ Ferber Johann Jacob, Briefe uber mineralogische Gegenstände, auf seiner Reise durch das Temeswarer Bannat, Siebenburgen, ober und nieder Hungarn. Frankfurt und Leipzig, 1774, p. 77-130.

⁴ Schwartner Martin, Statistik des Konigreiches Ungarn, Pesta, 1798, p. 105.

TABLOU NOMINAL

cu locuitorii români din comuna Rusu Bârgăului care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 ca parte activă, ca soldați pe front și ca parte sedentară, pentru servicii auxiliare sau mobilizat pe loc

Alexandru DĂRĂBAN

Număr curent	Numele și prenumele	Născut în comuna	Ocupațiunea civilă	Gradul avut la miliție	A fost decorat	A luat parte la mișcări impuse de război			
						Chemat fiind			A fost refugiat
						La partea activă, ca soldat pe front	La partea sedentară, pentru servicii auxiliare sau mobilizat pe loc	Pentru a fi arestat sau internat	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Crăciun Băloi	Rusu Bârgăului	primar	plutonier	Argint I	X	-	-	-
2	Toader Pop	?	econom	fruntaș	-	X	-	-	-
3	Ion Soragea	Josenii Bârgăului	casier	sergent	-	X	-	-	-
4	Andrei Băloi	Rusu Bârgăului	econom	caporal	-	X	-	-	-
5	Ion Băloi	idem	idem	soldat	-	X	-	-	-
6	Iacob Rotari	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
7	Gavril Iacob Prundari	idem	idem	caporal	Argint II	X	-	-	-
8	Niculae Relea	idem	idem	sergent	Argint II	X	-	-	-
9	Iacob Șovrea	idem	idem	soldat	-	X	-	-	-
10	Iacob Pop	idem	idem	fruntaș	-	X	-	-	-
11	Iuga Toader	Dorolea	idem	soldat	-	X	-	-	-
12	Niculae Oanea	Rusu Bârgăului	idem	sergent	Argint I	X	-	-	-
13	Cormoș Simion	idem	idem	soldat	-	X	-	-	-
14	Gavril Bugnari	idem	idem	idem	Argint II	X	-	-	-
15	George Uifelean	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
16	Flore Sorean	Rusu Bârgăului	econom	sergent	Bronz	X	-	-	-

Tablou nominal cu locuitorii români din comuna Rusu Bârgăului care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 ca parte activă, ca soldați pe front și ca parte sedentară, pentru servicii auxiliare sau mobilizat pe loc

17	Grigore Bartoș	idem	idem	soldat	-	X	-	-	-
18	Leon Rău	idem	idem	idem	Bronz	X	-	-	-
19	Ion Boaca	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
20	Clujan Vasile	Tiha Bârgăului	fierar	idem	Argint II	X	-	-	-
21	Turja Cirilă	Bistrița Bârgăului	plugar	idem	-	X	-	-	-
22	Gavril Sorean	Rusu Bârgăului	idem	idem	-	-	X	-	-
23	Niculae Sorean	idem	idem	sergent	-	X	-	-	-
24	Flore Buta	idem	idem	soldat	Bronz	X	-	-	-
25	Solovestru Bacea	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 1						24	1	-	-
26	Flore Bacea	Rusu Bârgăului	plugar	soldat	-	X	-	-	-
27	Ion Iacob Bacea	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
28	Crăciun Bacea	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
29	Ion Filimon Tămășoi	idem	idem	idem	Argint II	X	-	-	-
30	Ion Bugnari	idem	idem	caporal	-	X	-	-	-
31	Ion Chintean	idem	idem	soldat	-	X	-	-	-
32	Toader Parască	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
33	Iacob Cristea	idem	idem	fruntaș	-	X	-	-	-
34	Anchidim Tanca	idem	idem	soldat	-	-	X	-	-
35	Grigore Parasca	idem	idem	caporal	Argint II Bronz	X	-	-	-
36	Ion Ion Bacea	idem	idem	soldat	-	X	-	-	-
37	Iacob Bacea	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
38	Grigore Bacea lui Filip	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
39	Bertejan Toader	idem	idem	sergent	Argint II Bronz	X	-	-	-
40	Ion M. Pop	idem	măsar	soldat	-	-	X	-	-
41	Nat Nicolae	idem	lemnar	idem	Bronz	X	-	-	-
42	Mihăilă Relea	idem	plugar	idem	-	X	-	-	-
43	Ion Griga	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
44	Ion Crăciun Flore	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
45	Vasile Gavril Covaci	idem	idem	sergent	-	X	-	-	-
46	Pavel Lechințan	Galații (Bistriței)	vigil de drum	soldat	-	X	-	-	-
47	Tămășoi Toader	Rusu Bârgăului	plugar	sergent	-	X	-	-	-
48	Ion Parasca Vasile	idem	idem	soldat	Bronz	X	-	-	-
49	Vasile Uifelean	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
50	Gavril Frumos	idem	idem	idem	Bronz	X	-	-	-
51	Flore Zevoian	idem	idem	sergent	Argint II Bronz	X	-	-	-
52	Vasile Țarca	idem	idem	soldat	-	-	X	-	-

Tablou nominal cu locuitorii români din comuna Rusu Bârgăului care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 ca parte activă, ca soldați pe front și ca parte sedentară, pentru servicii auxiliare sau mobilizat pe loc

53	Flore Cristea lui Vasile	Rusu Bârgăului	plugar	soldat	Argint II	X	-	-	-
54	Gavril Morari	idem	idem	sergent	Argint II Bronz	X	-	-	-
55	Bugnari Ștefan	idem	idem	fruntaș	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 1+2						50	5	-	-
56	Niculae Bugnari	Rusu Bârgăului	plugar	soldat	-	X	-	-	-
57	Paramon Prundari	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
58	Bugnari Iacob I. N.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
59	Ion V. Reu	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
60	Ion S. Șovrea	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
61	Iacob S. Șovrea	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
62	Crăciun Flore	idem	idem	idem	Argint II	X	-	-	-
63	Ion Buraga	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
64	Ion P. Bacea	idem	idem	fruntaș	-	X	-	-	-
65	Ion G. Flore	idem	idem	soldat	-	X	-	-	-
66	Niculae P. Bacea	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
67	Pavel Buraga	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
68	Grigore Hornea	idem	idem	fruntaș	-	X	-	-	-
69	Liviu Băloi	idem	idem	caporal	-	X	-	-	-
70	Ion G. Griga	idem	idem	soldat	-	X	-	-	-
71	Niculae S. Reu	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
72	George Șovrea	idem	idem	fruntaș	-	X	-	-	-
73	George Platon	idem	idem	soldat	-	X	-	-	-
74	Georgel Bodrihei	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
75	Toader Ostodal	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
76	Constantin Tămășoi	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
77	Pantelimon Tămășoi	idem	idem	caporal	Argint II	X	-	-	-
78	Grigore Arman	idem	idem	soldat	-	X	-	-	-
79	Aurel Ușeri	Susenii Bârgăului	idem	fruntaș	-	X	-	-	-
80	Ion Bugnari								
TOTAL PAGINA 2+3						75	5	-	-
81	Ion C. Flore	Rusu Bârgăului	idem	soldat	-	X	-	-	-
82	Ion G. Flore	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
83	Vasile Neag	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
84	Ion Mânzat	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
85	Ion Moldovan	Dorolea	idem	idem	-	X	-	-	-
86	Toader Relea	Rusu Bârgăului	idem	idem	-	X	-	-	-
87	Vasile Pop	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
88	Herman Toader	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
89	Crăciun Herman	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
90	Manoilă Țarca	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
91	Ion Baci	idem	idem	fruntaș	-	X	-	-	-

Tablou nominal cu locuitorii români din comuna Rusu Bârgăului care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 ca parte activă, ca soldați pe front și ca parte sedentară, pentru servicii auxiliare sau mobilizat pe loc

92	Flore Tămășoi	Rusu Bârgăului	plugar	soldat	-	X	-	-	-
93	Ion T. Tămășoi	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
94	George Creța	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
95	Cristea Ion	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
96	Cristea Flore	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
97	Cristea Toader	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
98	George I. Bodrihei	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
99	Grigore Țarca	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
100	Constantin Mutui	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
101	Iacob S. Bacea	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
102	Hangan Macidon	Mureșenii Bârgăului	idem	idem	-	X	-	-	-
103	Constantin Bartoș	Rusu Bârgăului	idem	idem	-	X	-	-	-
104	Iacob Bartoș	idem	croitor	idem	-	X	-	-	-
105	Ion S. Sorean	idem	feștilar	idem	-	X	-	-	-
106	Vasile S. Sorean	idem	plugar	idem	-	X	-	-	-
107	Leon Onea	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
108	Alexandru Onea	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
109	Ion Macavei	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
110	Vasile Macavei	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 3+4						105	5	-	-
111	Ion C. Parasca	Rusu Bârgăului	plugar	soldat	-	X	-	-	-
112	Niculae Ion Parasca	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
113	George N. Parasca	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
114	Niculae Parasca fătu	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
115	Niculae Ion I. Parasca	idem	idem	caporal	-	X	-	-	-
116	Relea Petre	idem	idem	soldat	-	X	-	-	-
117	Toader Nedea	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
118	Bartoș Vasile	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
119	Niculae V. Bacea	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
120	Ștefan Tămășoi	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
121	Ștefan N. Tămășoi	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
122	Niculae Șovrea	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
123	Șovrea Constantin	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
124	Grigore Griga	idem	idem	caporal	-	X	-	-	-
125	Toader Boaca	idem	idem	soldat	-	X	-	-	-
126	Cot Grigore	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
127	Șold Constantin	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
128	Rudolf Parasca	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
129	Iacob Bodrihei	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
130	Solovestru Griga	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
131	Iacob Ion Bodrihei	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
132	Niculae Uifelea I.Ion	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
133	George Frumos	idem	idem	idem	-	-	X	-	-

Tablou nominal cu locuitorii români din comuna Rusu Bârgăului care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 ca parte activă, ca soldați pe front și ca parte sedentară, pentru servicii auxiliare sau mobilizat pe loc

134	Toader Frumos	Rusu Bârgăului	plugar	soldat	-	X	-	-	-
135	Ion T. Prundari	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
136	Vasile Prundari	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
137	Nicula Prundari	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
138	Vasile Bossi	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
139	Țif Toader	Susenii Bârgăului	idem	idem	-	X	-	-	-
140	Bruj Dumitru	Prundu Bârgăului	idem	idem	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 4+5						134	6	-	-
141	Toader Flore	Rusu Bârgăului	plugar	soldat	-	X	-	-	-
142	Grigore Flore I. C.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
143	Ion Zaharie	Susenii Bârgăului	idem	idem	-	X	-	-	-
144	Morari Grigore	Rusu Bârgăului	idem	idem	Argint II	X	-	-	-
145	Ion Morari	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
146	Teofil Morari	idem	mecanic	idem	-	X	-	-	-
147	Grigore S. Țarca	idem	plugar	idem	-	X	-	-	-
148	Ion Corci	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
149	Alexandru Prundari	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
150	Ion Prundari I. V.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
151	Grigore Prundari	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
152	George I. Boaca	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
153	Vasile Prundari lui Iacob	idem	idem	caporal	-	X	-	-	-
154	Pantelimon Conaci	idem	idem	soldat	-	X	-	-	-
155	Ion Harap	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
156	Andrei Uifelean	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
157	Niculae S. Uifelean	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
158	Grigore Șut	Mijlocenii Bârgăului	idem	idem	-	X	-	-	-
159	Crăciun Moldovan	Rusu Bârgăului	idem	idem	-	X	-	-	-
160	Adam Moldovan	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 5+6						154	6	-	-
TOTAL GENERAL						160		-	-

Rusu Bârgăului anul 1922

Secretar cercual, Liviu Șuteu   primar, Crăciun P. Băloi   Constantin Flămând, paroh

TABLOU NOMINAL

cu soarta locuitorilor români din comuna Rusu Bârgăului care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 și urmările sale

Numărul curent	Numele și prenumele	Soarta îndurată în timpul războiului					În urma decedatului sau dispărutului a rămas		
		Mort pe câmpul de luptă	Mort în temniță, prăbiegie, în spital în urma bolilor sau rănilor	S-a reîntors acasă			Dispărut	Văduvă	Numărul orfanilor
				Ca invalid	Rănit, bolnav, însă în prezent e sănătos	Deplin sănătos			
1	2	11	12	13	14	15	16	17	18
1	Crăciun Băloi	-	-	-	-	X	-	-	-
2	Toader Pop	-	-	-	-	X	-	-	-
3	Ion Soragea	-	-	-	X	-	-	-	-
4	Andrei Băloi	-	-	-	X	-	-	-	-
5	Ion Băloi	-	-	-	-	X	-	-	-
6	Iacob Rotari	-	-	-	X	-	-	-	-
7	Gavril Iacob Prundari	-	-	-	X	-	-	-	-
8	Niculae Relea	-	-	-	-	X	-	-	-
9	Iacob Șovrea	-	-	-	-	X	-	-	-
10	Iacob Pop	-	-	-	-	X	-	-	-
11	Iuga Toader	-	-	-	X	-	-	-	-
12	Niculae Oanea	-	-	-	X	-	-	-	-
13	Cormoș Simion	-	-	-	-	X	-	-	-
14	Gavril Bugnari	-	-	-	X	-	-	-	-
15	George Uifelean	-	-	X	-	-	-	-	-
16	Flore Sorean	-	-	-	-	X	-	-	-

TABLOU NOMINAL

cu soarta locuitorilor români din comuna Rusu Bârgăului care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 și urmările sale

17	Grigore Bartoș	-	-	-	-	X	-	-	-
18	Leon Rău	-	-	-	X	-	-	-	-
19	Ion Boaca	-	-	-	-	X	-	-	-
20	Clujan Vasile	-	-	-	-	X	-	-	-
21	Turja Cirilă	-	-	X	-	-	-	-	-
22	Gavril Sorean	-	-	X	-	-	-	-	-
23	Niculae Sorean	-	-	-	-	X	-	-	-
24	Flore Buta	-	-	-	X	-	-	-	-
25	Solovestru Bacea	-	-	-	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 1		-	-	3	9	13	-	-	-
26	Flore Bacea	-	-	-	-	X	-	-	-
27	Ion Iacob Bacea	-	-	-	-	X	-	-	-
28	Crăciun Bacea	X	-	-	-	-	-	-	-
29	Ion Filimon Tămășoi	-	-	-	-	X	-	-	-
30	Ion Bugnari	-	-	-	X	-	-	-	-
31	Ion Chintean	-	-	X	-	-	-	-	-
32	Toader Parască	-	-	-	-	X	-	-	-
33	Iacob Cristea	-	-	-	X	-	-	-	-
34	Anchidim Tanca	-	-	-	-	X	-	-	-
35	Grigore Parasca	-	-	-	X	-	-	-	-
36	Ion Ion Bacea	-	-	X	-	-	-	-	-
37	Iacob Bacea	-	-	-	-	X	-	-	-
38	Grigore Bacea lui Filip	X	-	-	-	-	-	-	-
39	Bertejan Toader	-	-	-	X	-	-	-	-
40	Ion M. Pop	-	-	X	-	-	-	-	-
41	Nat Niculae	-	-	-	-	X	-	-	-
42	Mihăilă Relea	-	-	-	-	X	-	-	-
43	Ion Griga	-	-	-	-	X	-	-	-
44	Ion Crăciun Flore	-	-	-	-	X	-	-	-
45	Vasile Gavril Covaci	-	-	-	-	X	-	-	-
46	Pavel Lechințan	-	-	-	-	X	-	-	-
47	Tămășoi Toader	-	-	-	-	X	-	-	-
48	Ion Parasca Vasile	-	-	-	-	X	-	-	-
49	Vasile Uifelean	-	-	-	-	X	-	-	-
50	Gavril Frumos	-	-	-	X	-	-	-	-
51	Flore Zevoian	-	-	-	X	-	-	-	-
52	Vasile Țarca	-	-	-	-	X	-	-	-
53	Flore Cristea lui Vasile	-	-	-	-	X	-	-	-
54	Gavril Morari	-	-	X	-	-	-	-	-
55	Bugnari Ștefan	-	-	-	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 1+2		2	-	7	15	31	-	-	-
56	Niculae Bugnari	-	-	-	X	-	-	-	-
57	Paramon Prundari	-	-	-	-	X	-	-	-
58	Bugnari Iacob I. N.	-	-	-	-	X	-	-	-
59	Ion V. Reu	-	-	X	-	-	-	-	-
60	Ion S. Șovrea	-	-	X	-	-	-	-	-
61	Iacob S. Șovrea	-	-	-	-	X	-	-	-
62	Crăciun Flore	-	-	-	-	X	-	-	-

TABLOU NOMINAL

cu soarta locuitorilor români din comuna Rusu Bârgăului care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 și urmările sale

63	Ion Buraga	-	-	-	-	X	-	-	-
64	Ion P. Bacea	-	-	X	-	-	-	-	-
65	Ion G. Flore	-	-	X	-	-	-	-	-
66	Niculae P. Bacea	-	-	-	-	X	-	-	-
67	Pavel Buraga	-	X	-	-	-	-	-	-
68	Grigore Hornea	X	-	-	-	-	-	1	1
69	Liviu Băloi	X	-	-	-	-	-	1	2
70	Ion G. Griga	X	-	-	-	-	-	-	-
71	Niculae S. Reu	-	-	-	-	X	-	-	-
72	George Șovrea	-	-	-	-	X	-	-	-
73	George Platon	-	-	-	-	X	-	-	-
74	Georgel Bodrihei	-	-	-	-	X	-	-	-
75	Toader Ostodal	-	-	-	-	X	-	-	-
76	Constantin Tămășoi	-	X	-	-	-	-	-	-
77	Pantelimon Tămășoi	-	X	-	-	-	-	-	-
78	Grigore Arman	-	X	-	-	-	-	-	-
79	Aurel Ușeri	-	-	X	-	-	-	-	-
80	Ion Bugnari	-	-	-	X	-	-	-	-
TOTAL PAGINA 2+3		5	4	12	16	43	-	2	3
81	Ion C. Flore	-	-	-	-	X	-	1	3
82	Ion G. Flore	-	-	X	-	-	-	-	-
83	Vasile Neag	-	-	-	-	X	-	-	-
84	Ion Mânzat	-	-	-	-	X	-	-	-
85	Ion Moldovan	-	-	-	X	-	-	-	-
86	Toader Relea	-	-	-	-	X	-	-	-
87	Vasile Pop	-	-	-	-	X	-	-	-
88	Herman Toader	-	-	-	-	X	-	-	-
89	Crăciun Herman	-	-	-	-	X	-	-	-
90	Manoilă Țarca	-	-	-	-	X	-	-	-
91	Ion Baci	-	-	-	-	X	-	-	-
92	Flore Tămășoi	-	-	X	-	-	-	-	-
93	Ion T. Tămășoi	-	-	-	-	X	-	-	-
94	George Creța	-	-	-	X	-	-	-	-
95	Cristea Ion	-	-	-	-	X	-	-	-
96	Cristea Flore	-	-	-	X	-	-	-	-
97	Cristea Toader	X	-	-	-	-	-	-	-
98	George I. Bodrihei	-	-	-	-	X	-	-	-
99	Grigore Țarca	-	X	-	-	-	-	-	-
100	Constantin Mutui	X	-	-	-	-	-	1	1
101	Iacob S. Bacea	X	-	-	-	-	-	1	1
102	Hangan Macidon	X	-	-	-	-	-	1	2
103	Constantin Bartoș	X	-	-	-	-	-	-	-
104	Iacob Bartoș	-	-	-	-	X	-	-	-
105	Ion S. Sorean	-	-	-	-	X	-	-	-
106	Vasile S. Sorean	-	-	-	-	X	-	-	-
107	Leon Onea	-	-	-	-	-	X	-	-
108	Alexandru Onea	-	-	-	-	X	-	-	-
109	Ion Macavei	-	-	-	-	X	-	-	-

TABLOU NOMINAL

cu soarta locuitorilor români din comuna Rusu Bârgăului care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 și urmările sale

110	Vasile Macavei	-	-	-	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 3+4		10	5	14	19	61	1	5	7
111	Ion C. Parasca	-	-	X	-	-	-	-	-
112	Niculae Ion Parasca	-	X	-	-	-	-	-	1
113	George N. Parasca	-	-	-	-	X	-	-	-
114	Niculae Parasca făt	-	-	-	-	X	-	-	-
115	Niculae Ion I. Parasca	-	-	-	-	X	-	-	-
116	Relea Petre	-	-	-	-	X	-	-	-
117	Toader Nedea	-	-	-	-	X	-	-	-
118	Bartoș Vasile	-	-	X	-	-	-	-	-
119	Niculae V. Bacea	-	-	-	-	X	-	-	-
120	Ștefan Tămășoi	-	-	-	-	X	-	-	-
121	Ștefan N. Tămășoi	-	X	-	-	-	-	-	-
122	Niculae Șovrea	-	X	-	-	-	-	1	1
123	Șovrea Constantin	X	-	-	-	-	-	-	-
124	Grigore Griga	-	-	-	-	X	-	-	-
125	Toader Boaca	-	-	X	-	-	-	-	-
126	Cot Grigore	-	-	-	-	X	-	-	-
127	Șold Constantin	-	-	-	-	X	-	-	-
128	Rudolf Parasca	X	-	-	-	-	-	1	1
129	Iacob Bodrihei	-	-	X	-	-	-	-	-
130	Solovestru Griga	-	-	-	-	X	-	-	-
131	Iacob Ion Bodrihei	-	-	-	-	X	-	-	-
132	Niculae Uifelea lui Ion	-	-	-	-	X	-	-	-
133	George Frumos	-	-	-	-	-	-	-	-
134	Toader Frumos	-	-	-	-	X	-	-	-
135	Ion T. Prundari	-	-	-	-	X	-	-	-
136	Vasile Prundari	-	-	-	-	X	-	-	-
137	Nicula Prundari	-	-	-	-	X	-	-	-
138	Vasile Bossi	-	-	-	-	X	-	-	-
139	Țif Toader	-	-	-	-	X	-	-	-
140	Bruj Dumitru	-	-	-	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 4+5		12	8	18	19	82	1	7	10
141	Toader Flore	-	-	-	X	-	-	-	-
142	Grigore Flore I. C.	-	-	-	-	X	-	-	-
143	Ion Zaharie	-	-	-	-	X	-	-	-
144	Morari Grigore	-	-	-	-	X	-	-	-
145	Ion Morari	X	-	-	-	-	-	-	-
146	Teofil Morari	-	-	-	-	-	X	-	-
147	Grigore S. Țarca	-	-	-	-	X	-	-	-
148	Ion Corci	-	-	-	-	X	-	-	-
149	Alexandru Prundari	-	-	-	-	-	X	-	-
150	Ion Prundari I. V.	-	-	-	-	X	-	-	-
151	Grigore Prundari	-	-	-	-	X	-	-	-
152	George I. Boaca	X	-	-	-	-	-	-	-
153	Vasile Prundari lui Iacob	X	-	-	-	-	-	1	1

TABLOU NOMINAL
cu soarta locuitorilor români din comuna Rusu Bârgăului care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 și urmările sale

154	Pantelimon Conaci	X	-	-	-	-	-	-	-
155	Ion Harap	-	-	X	-	-	-	-	-
156	Andrei Uifelean	X	-	-	-	-	-	1	6
157	Niculae S. Uifelean	-	-	-	-	X	-	-	-
158	Grigore Șut	-	-	-	-	X	-	-	-
159	Crăciun Moldovan	-	-	-	-	X	-	-	-
160	Adam Moldovan	-	-	-	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 4+5		17	8	19	20	89	7	9	17
TOTAL GENERAL		160						9	17

Concluzii

Conform statisticii care a fost realizată de Societatea „ASTRA” din Sibiu la câțiva ani după terminarea războiului, Tabelul Nominal cu toți combatanții care au participat la Primul Război Mondial din localitatea Rusu Bârgăului a fost întocmit de către secretarul cercual Liviu Șuteu, primarul comunal Crăciun Băloi, preotul ortodox local Constantin Flămând în anul 1922.

În anii Primului Război Mondial (1914-1918) au fost mobilizați în Armata austro-ungară 160 de bărbați (din care 6 au rămas pe loc) din localitatea Rusu Bârgăului.

Combatanții au fost:

- 134 plugari;
- 17 economi:
- 1 primar;
- 1 casier;
- 1 fierar;
- 1 măsar;
- 1 lemnar;
- 1 vigil de drum;
- 1 croitor;
- 1 feștelar;
- 1 mecanic.

Din totalul de 160 de bărbați:

- au murit pe câmpul de luptă: 17.
- morți în temniță, în pribegie, în spital, în urma bolilor și rănilor: 8.
- au fost dați dispăruți: 7.

În urma lor au rămas:

- 9 văduve
- 17 orfani.

S-au întors acasă:

- Deplin sănătoși: 89.
- Invalizi: 19.
- Răniți, bolnavi, dar deveniți sănătoși: 20.

Din punct de vedere al gradelor militare avem următoarea situație:

- Soldați: 131
- Fruntaș: 9
- Caporali: 9
- Sergenți: 10
- Plutonier: 1

TABLOU CU LOCUITORII DIN RUSU BÂRGĂULUI DECORAȚI ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Nr. crt.	Numele și pronumele	Ocupația	Gradul	Decorația primită		
				Argint I	Argint II	Bronz
1	Crăciun Băloi	primar	plutonier	da	-	-
2	Gavril Prundari Iacob	econom	caporal	-	da	-
3	Niculae Relea	econom	sergent	-	da	-
4	Niculae Onea	econom	sergent	da	-	-
5	Gavril Bugnari	econom	soldat	-	da	-
6	Flore Sorcan	econom	sergent	-	-	da
7	Leon Reu	econom	soldat	-	-	da
8	Clujan Vasile	fierar	soldat	-	da	-
9	Flore Buta	plugar	soldat	-	-	da
10	Ion Filimon Tămășoi	plugar	soldat	-	da	-
11	Grigore Parasca	plugar	caporal	-	da	da
12	Beretejan Toader	plugar	sergent	-	da	da
13	Nat Niculae	lemnar	soldat	-	-	da
14	Ion Parasca Vasile	plugar	soldat	-	-	da
15	Gavril Frumos plugar	plugar	soldat	-	-	da
16	Flore Zevoiean	plugar	sergent	-	da	da
17	Flore Cristea lui Vasile	plugar	soldat	-	da	-
18	Gavril Morari	plugar	sergent	-	da	da
19	Crăciun Flore	plugar	soldat	-	da	-
20	Pantilimon Tămășoi	plugar	caporal	-	da	-
21	Grigore Morari	plugar	soldat	-	da	-
TOTAL				2	13	10
TOTAL GENERAL				25		

După cum se poate vedea comuna Rusu Bârgăului a avut un număr de 21 combatanți decorați, ceea ce reprezintă un procent de 13,12 % din totalul de 160 trimiși pe front.

După numărul total de medalii, adică 25, acestea reprezintă un procent de 15,62 % din totalul participanților la război.

Dr. Ștefan Jarda

1883-1927

În ziua de 6 martie a încetat din viață, după grele suferințe, din cauza unor complicații provenite de pe urma gripei Dr. Ștefan Jarda, secretarul general al Universității din Cluj. Decedatul – fiu al ținutului nostru – lasă unanime păreri de rău printre profesorii și studenții Universității din Cluj și este adânc regretat de toți acei cu care a venit în contact și pe care i-a câștigat cu afabilitate, bunăvoință și prietenie.

Senatul Universității din Cluj, anunțând moartea secretarului ei general, relevă că prin mult regretatul Dr. Ștefan Jarda pierde Universitatea pe unul dintre cei mai devotați slujbași ai săi.

Presa românească din Cluj, comentând decesul lui Dr. Ștefan Jarda, remarcă rodnică activitate de peste 20 ani depusă de răposatul în slujba administrației școlare, atât la fondurile grănicerești din Năsăud, cât și la Universitatea românească din Cluj și arătând deosebitele calități ale defunctului este unanimă în a constata că acesta a întrunit toate calitățile de a fi în cel mai adevărat înțeles al cuvântului un funcționar priceput, conștiincios și un om de omenie.

Înmormântarea fostului secretar general al Universității din Cluj a avut loc în ziua de 9 martie a. c. când s-au adunat la locuința defunctului îndurerății membri ai familiei, sute de prieteni de ai defunctului, întreg senatul universitar și o numeroasă delegație a studențimii universitare, de sufletul căreia a știut defunctul să se apropie cu o rară bunăvoință și o sinceră prietenie.

Serviciul divin a fost oficiat de mai mulți preoți, în frunte cu Sfinția Sa protopopul Clujului, Dr. Elie Dăianu, vicepreședintele Senatului, care rostește lângă sicriul decedatului cuvântarea de mai jos, care s-ar intitula mai potrivit

Un om de omenie

Oricât ne întărește îndemnul Sfântului Pavel ca „să nu ne întristăm ca cei ce nu au nădejde” (Tesaloniceni: 4, 13) și oricât de puternic temei are nădejdea noastră la credința despre nemurirea sufletului și învierea morților, dogme fundamentale ale religiei noastre creștinești, - totuși ne este cu greu, ne este aproape imposibil, jalnici ascultători, să ne sustragem duioșiei grele ce se desface din întreagă atmosfera ce împrejmuia acest sicriu, care cuprinde osemintele unui părinte de familie, mort prea de timpuriu. Abia de vreo doi ani și-a câștigat, cu trudă și cruțare această casă, pentru a asigura un scut statornic iubitei sale familii și, iată, el o părăsește, pentru ca să verifice, iară și iară, lugubrul adevăr al cuvântului Scripturii, că nu avem locaș stătător pe acest pământ, ci suntem numai niște bieți pribegi călători prin această vale a plângerilor. Și, tocmai acum, când apar cei dintâi ghiocci, crainici ai desprăvererii, el își părăsește familia îndoliată și pe cei doi scumpi copilași, muguri plăpânzi pe arborele vieții care, atât de multă lipsă, au încă de o părintească îngrijire...

În mijlocul acestei copleșitoare dureri ce atinge pe membrii distinșelor familii, ce asistă încremeniți lângă acest sicriu, este totuși un punct de sprijin al mângâierii pentru noi toți, cei ce-l deplângem pe Ștefan Jarda: este faptul sfârșitului frumos, creștinesc și omenesc care încheie, ca o încununare, scurtă, dar laborioasă lui viață.

Răsărit în lume dintr-o familie dascălească, răposatul era fiul fostului învățător de la Năsăud, Ioan Jarda, care a fost învățătorul învățătorilor, președintele societății „Mariana” a dascălilor din fostul district grăniceresc și care, mai apoi, a fost chemat și în Sălaj ca să organizeze și acolo reuniunea învățătorilor. Ținutul Năsăudului, țara grănicerilor, a fost o regiune de școli bine organizate din vremea militarizării. Școli de disciplină și educație de ordonare, aspre și înăspriroare, ele au mai rămas singura urmă a grănicerismului care a scos pe Români din iobăgia îndoită a feudalismului și a întunericului, ce-l făcea lipsa de învățătură; ele au lăsat o notă adâncă și caracteristică în poporul nostru din acele părți. din acest mediu și cu pecetul acestei lumi iubitoare de școală și învățătură, a ieșit Ștefan Jarda și această semnătură i-a marcat caracterul. Iubitor de progres ordonat, disciplinat, de strictă corectitate, cu simțul datoriei și al devotamentului pentru tot ce slujește înaintarea culturală și o pornire idealistă, dar

Dr. Ștefan Jarda (1883-1927)

încolo modest, nepretențios și cinstit.

Absolvind liceul în Năsăud, a trecut la universitate în Cluj, unde a urmat și a absolvit dreptul, îmbrățișând cariera de avocat, singura carieră pe acele vremuri care părea accesibilă și pentru Români. A și practicat avocatura în Rodna alături de fratele său și împreună cu acela care, acum copleșit de durere, străjuiește la sicriul lui. Se pare însă că ocupația avocătească nu-l satisfăcea sufletește, căci nu l-a cucerit pe deplin niciodată. Ea nu răspundea preferințelor sale pentru școală, de aceea a primit cea dintâi ocazie ce i s-a oferit de a sluji cauza școlii – mai mult decât orice altă cauză – făcându-se secretarul fondurilor grănicerești de la Năsăud. Aici l-a găsit anul primelor avânturi, după eliberare, 1919, când a primit cu drag invitarea ce i s-a făcut de a fi cel dintâi secretar al universității române din Cluj.

Studentul de oarecând al universității ungurești, ajunge secretarul general, deci într-un sens motorul principal al organizației universității românești din Cluj. Ne putem închipui cu ce devotament, cu ce zel și uitare de sine s-a dat datoriei de a servi visul împlinit al tinereții sale prime.

Dar funcția de administrație școlară este o funcție migăloasă și ingrată. Administratorul nu e un profesor care să lucreze direct asupra elevilor; el nu are aici sarcina, nici mulțumirea de a se fărâmița sufletește pentru mulțimea care-l asculta, de a se împărtăși tainic cu ceata sufletelor, dornice de adevăr și lumină, care s-au trezit, așa de numeroase ca dintr-o letargie, după eliberarea norocoasă a neamului nostru. Administratorul nostru n-are nimic din plăcerile acelui contact sufletesc cu valul de tinerețe dornică de știință, ce le resimte profesorul în apostolia ce o depune semănând cuvântul revelator în sufletele primitoare. Dimpotrivă, munca lui este închisă, tăcută, aproape anonimă, dar cu atât mai utilă cu cât e mai necesară. Ea administrează uleiul ce unge roțile întregii mașinării a organizației; ea procură încălzirea sălilor, iluminatul lor și întreg acel „nervus rerum gerendarum” (Nervul lucrurilor ce sunt de făcut/Motorul oricărei acțiuni; banii, s. n.). fără de care opera luminoasă și luminătoare a profesorilor ar fi îngreunată, dacă nu chiar stânjenită. De aceea are și administrația o mare parte de merit în lucrarea glorioasă ce o săvârșesc școlile noastre. Și Ștefan Jarda a fost un administrator de model, devotat, conștiincios, corect și de o mare probitate. Ca un fel de funcție de diacon a îndeplinit el pe lângă preoții și apostolii luminători ai catedrelor.

Deasupra acestui văl alb ce acoperă sicriul lui mie mi se pare acum că se ridică bustul sufletesc al ființei lui morale, statuia spirituală a ființei lui sufletești, senină și frumoasă, de o frumusețe mai mult etică decât estetică. Această statuie, zestre ce lasă scumpilor lui copii, este priveliște mângâietoare pentru toți cei atât de dureroși atinși prin pierderea lu prea timpurie, și eu – dacă aș fi întrebat, cu poetul nostru Goga, cel atât înțelegător al sufletului românesc: „Pe cine ai îngropat părinte?” – n-aș putea să răspund mai scurt și mai cuprinzător decât tot ca poetul: „Un om de omenie!”

Tot la locuința defunctului vorbește în numele Universității din Cluj, rectorul ei dr, Ioan Minea, care deplânge astfel pierderea devotatului ei secretar general:

Întristată adunare,

În numele Universității din Cluj, aduc aici ca justificare a celui mai profund regret pentru moartea lui Ștefan Jarda mărturia că defunctul nostru secretar general era cel neprețuit auxiliar în conducerea Universității noastre. Prin caracterul său practic, prin judecata sa clară, prin marea sa putere de muncă, Jarda a fost un secretar general incomparabil, care pentru rectorul Universității totdeauna ocupat și preocupat de multiple chestiuni în legătură cu profesiunea, cu catedra, etc., era într-adevăr o adevărată binefacere. Ștefan Jarda, care a fost printre organizatorii de prima oră al acestei Universități, pentru care și-a câștigat deci merite nepieritoare, care vor fi înscrise în cartea cea mare a fondatorilor și organizatorilor acestei Universități. Jarda, zic, ajunsese să stăpânească atât de bine și de complet toate chestiunile, încât numai cu mare greutate și multă trecere de vreme va fi posibil ca Jarda să fie înlocuit în slujba sa prin altcineva.

Om de o rară modestie, aproape timid în prezentarea sa, Jarda nu avea ambiții materiale, ci era mulțumit cu mica sa plată de funcționar, în contra căreia nu l-am auzit niciodată protestând de ar fi avut și dreptul la o situațiune mai productivă în țara sa românească atât de generoasă, nu numai față de copiii săi legitimi, dar chiar și față de străini și de intruși... Jarda, însă, era un om perfect cinstit și drept și față de alții și față de sine însuși, de o cinste și dreptate neaoș ardelenescă și grănicerească, demn

Dr. Ștefan Jarda (1883-1927)

de dat drept exemplu. Aceste calități îl făceau să nu aspire decât la produsul unei munci reale și cinstite, ale munci sale funcționarești și să nu invidieze preocupările altora din aceeași generație ca el, care sunt mulți astăzi printre dătătorii de situații și de legi în țara noastră.

Așa l-am cunoscut eu pe Jarda și așa l-au cunoscut și cei care au fost înaintea mea în slujba Universității și cu toții socotim că am pierdut un om bun, drept, muncitor, extrem de conștiincios, a cărui amintire vom păstra-o veșnic printre noi.

Și acum zic: Dormi în pace, iubite Jarda, munca ta a fost de mare folos instituției celei mai de seamă a neamului nostru de aici din Ardeal. Numele tău cinste rămâne, cea mai prețioasă moștenire soției și copiilor tăi, iar nouă, tuturor celor care te-am cunoscut, ne va rămâne întotdeauna de un om „integer vitae scelerique purus” (pur în viață și lipsit de păcat, Horațiu, Ode). Dormi în pace!

Cortegiul format din membrii familiei, profesori universitari, prietenii defunctului, numeroși studenți și personalul administrativ al universității, în frunte cu rectorul și decanii facultăților, pornind de la casa defunctului se mai oprește o dată în fața Universității românești unde primul rector al ei, dl. profesor universitar Sextil Pușcariu, aduce ultimul omagiu de recunoștință pentru contribuția prețioasă dată de primul secretar general Universității românești de la preluare și până astăzi, rostind următoarea emoționantă cuvântare:

Întristată adunare,

În ceasul greu când legea neiertătoare a firii îmi cere să ne luăm rămas bun de cei ce pleacă pe drumul veșniciei, aducerile aminte răsar mai viu în mintea noastră.

L-am întâlnit întâia oară în zilele frământate de o intensă activitate ale anului 1919. Avântul nobil care chema pe Români din toate unghiurile țării ca să contribuie la încheierea instituțiilor noi, îl făcuse și pe el să-și lase în orașelul din nord-estul Ardealului rosturi bine întemeiate și gospodărește așezate și să alerge la Cluj.

Mă privea din ochii lui senini și plini de bunătate și-mi vorbea cu graiul blând și cumpănit al omului deprins să nu-și risipească vorbele. Din primul moment, cel dintâi secretar al Universității noastre a devenit cel mai prețios colaborator al întâiului ei rector, prin priceperea sa, prin judecata-i dreaptă și prin devotamentul său deplin.

Pe când toate trebuiau făcute din nou, căci vremurile însă cereau forme noi, când trebuiau făcute repede, căci studenți dornici de învățătură băteau la porțile întâii Universități în Dacia Superioară, când trebuiau făcute temeinic, căci se punea temelia alcătuirii viitoare. Ștefan Jarda era la postul său de muncitor ce nu cunoștea odihna.

Munca sa stăruitoare, de fiecare zi, stă ascunsă în arhiva rectoratului: lucrul de cancelarie e cu atât mai bun, cu cât se vede mai puțin. El e ca schelele cu ajutorul cărora se înalță clădirea, pe ele pășesc măiestri când așează piatră peste piatră. Din moment când edificiul e ridicat, schelele se dau jos.

Dar cei ce zidesc, știu că zidurile nu s-ar fi putut ridica fără schele, numai cei ce au așezat cărămizile pentru înălțarea Universității Clujene, suntem în stare să prețuim cu adevărat colaborarea lui Ștefan Jarda, căruia îi plăcea să se dea modest la o parte de câte ori Universitatea se manifesta în afară, dar care punea cel dintâi mâna când înlăuntrul ei trebuiau netezite căile unei bune funcționări.

Îmi închipuiam că mai târziu, odată, cu ocazia vreunei aniversări, îmi va fi dat să arăt în public toată recunoștința pe care Ștefan Jarda a binemeritat-o de la Universitatea noastră, care dacă astăzi prosperă este pentru că în ea și-Oa pus o parte din sufletul său și acest funcționar cinstit, priceput, muncitor și devotat. Nepătrunsele visuri omenești nu sunt însă ca el să nu mai poată auzi câtă recunoștință-i datorăm și în locul omagiului nostru, cuvintele cu care îl petrecem pe cel din urmă drum, să fie creștinescul:

Dumnezeu să-l odihnească în pace!

În fața mormântului deschis, dl profesor universitar Dr. Victor Onișor arată în numele fondurilor grănicerești din Năsăud în următoarele laborioasa activitate a defunctului depusă cu desăvârșit patriotism în județul lui de naștere.

Întristat auditoriu!

Fondurile grănicerești năsăudene, fondul central scolastic și cel de stipendii, prin graiul meu a-

Dr. Ștefan Jarda (1883-1927)

duc o pioasă lacrimă de recunoștință la mormântul deschis a fostului secretar Ștefan Jarda. Căci Ștefan Jarda din serviciul său de peste două decenii în administrația școlară, mai mult de zece ani i-a făcut în slujba fondurilor școlare și de stipendii din fostul district al Năsăudului.

Ștefan Jarda terminând studiile sale universitare ca absolvent al facultății de drept, fiind condus de un mare idealism, nu și-a ales ca viitoare carieră ca alți tineri juriști din generația sa, carieră mai remuneratorie de avocat, ci a intrat în slujba administrației fondurilor grănicerești, unde pentru postul de secretar se cerea calificare juridică, luând acest post remunerat abia cu 1600 coroane anual. Și dacă în 1919, cu ocazia organizării Universității, Universitatea românească din Cluj a primit în regretatul Ștefan Jarda un secretar general deplin format, bine pregătit, care a putut să corespundă din toate punctele de vedere în însărcinarea aceasta, este a se atribui școlii făcute în administrația fondurilor grănicerești, care în acele vremuri, chiar serviciul era destul de greu, trebuind să fie făcut paralel în două limbi, în românește și ungurește, a format din secretarul Ștefan Jarda un muncitor scrupulos, conștiincios și deplin corespunzător unui serviciu similar mai înalt.

În fața mormântului deschis, fondurile grănicerești năsăudene îi aduc tributul de recunoștință și de mulțumită pentru munca săvârșită în serviciul lor, însoțindu-l pe calea veșniciei cu creștinescul: Odihnească-se în pace!

Dar, Ștefan Jarda părăsind cariera sa întemeiată în orașelul din ținutul Ardealului și venind în 1919 la Cluj, în această mare insulă românească, înconjurată de o mare străină, a înțeles și rostul societății românești și, în special, a intelectualului român așezat în Cluj, de a lărgi insula românească și de a cuceri din terenul orașului străin câte o așezare pentru fiecare familie românească. Condus de acest înalt gând gospodăresc și-a câștigat frumosul locaș pentru familia sa care, azi, a trebuit să-i părăsească.

În societatea românească din Cluj, intelectualii de origine năsăudeană care au dat un mare număr în încheierea organizării de stat românești, răposatul Ștefan Jarda a format un punct de concentrare în situația lui de secretar general al universității, iar pentru tinerimea din acel ținut a fost un far îndrumător. Acțiunea inițiată de intelectualii năsăudeni în scopul de a înființa un cămin pentru adăpostirea tinerimii școlare venite în Cluj spre a-și face studiile, a aflat în Ștefan Jarda pe activul său secretar. Prin înfăptuirea acestui plan, intelectualii năsăudeni vor ridica un frumos monument, semn de recunoștință pentru sprijinul primit în formarea lor din așezămintele create de vechii grăniceri.

Pentru gestul lui nobil, pentru contribuția lui de muncă, pentru prietenia arătată, în fața gropii lui Ștefan Jarda ne luăm rămas bun de la el zicându-i: În veac amintirea lui!

Mai vorbește în numele funcționarilor administrativi ai Universității dl. Dr. Constantin Jurcan, administratorul Universității care, relevând deosebitele calități de funcționar destoinic și priceput ale defunctului, arată astfel iubirea și stima funcționarilor Universității din Cluj, rostind următoarele:

Iubite Ștefane,

Abia am trecut pragul Universității, pentru a-mi începe o nouă slujbă și din taina rânduielii lui Dumnezeu îmi revine trista datorie să-mi iau rămas bun pentru totdeauna de la tine, cu și prin graiul meu, funcționarii Universității din Cluj și a institutelor pendente.

Eram fericit ca un copil, nădăjduind că noul meu serviciu în apropierea ta și cu sfaturile tale bune și binevoitoare. Îl voi putea presta fără mari greutateți... și tu nu m-ai așteptat. Ne-ai lăsat pe toți uimiți și întristați și duci cu tine multe sfaturi înțelepte, îndrumări bine călăuzitoare, lăsând un gol, pe care numai funcționarii cărora le-ai fost îndrumător și prieten, îl simt în completă mărime.

Modest și harnic, retras și fără reclame, puțini știu cine ai fost tu. O spun eu, pe scurt, în fața mormântului deschis.

Născut în Năsăud, clasele primare le-a făcut în Năsăud. În fragedă vârstă rămâne orfan de tată. Interesele familiare au pretins, ca mama sa văduvă, să se mute la Bistrița, unde continuă clasele inferioare de liceu la sași. Înapoiindu-se la Năsăud, termină acolo liceul, luând bacalaureatul. Studiile universitare le-a făcut la Universitatea din Cluj, academiile de Drept din Cinci Biserici și Pojon (azi Bratislava) și le termină la Universitatea din Cluj.

Promovându-se doctor în drept, avea posibilitatea să fie avocat. Spiritul lui, blând și pașnic, l-a determinat însă să prefere a se dedica serviciului fondurilor grănicerești din districtul Năsăud, unde era

Dr. Ștefan Jarda (1883-1927)

mare trebuință de priceperea și energia tânărului Dr. Ștefan Jarda.

A funcționat la acele fonduri câtva timp ca ajutor de secretar, apoi ca secretar, îndeplinind și funcția de prefect al fondurilor, cum se numea pe atunci. Mai ales în cursul războiului s-a simțit evident capacitatea și aptitudinea lui.

La preluarea imperiului, Universitatea Română avea mare trebuință de un secretar priceput, bun organizator, de a îndeplini agendele de administrație... și prorectorul de atunci, dl. profesor universitar Dr. Nicolae Drăgan, l-a invitat și dânsul pricepând spiritul vremii, dintr-un îndemn patriotic – fără preget – a venit la Cluj și a ocupat postul de secretar general al Universității, atunci, când oamenii cu calificare, ca a sa, puteau să se valideze și chiar să se îmbogățească pe alte terene.

În organizarea acestui serviciu, a dovedit din nou mult tact, pricepere, hărnicie și conștiinciozitate, contribuind nu în măsură neînsemnată la ridicarea și menținerea prestigiului tinerei Universități românești din Cluj.

Munca neîntreruptă și soarta nemiloasă, precum și tainica rânduială a lui Dumnezeu, au făcut ca înainte de timp, abia în dricul verii vieții sale – în vârstă de 44 ani – să plece dintre noi acolo unde nu mai este întoarcere, răpindu-mi-l pe neașteptate.

Acesta a fost scumpul nostru coleg Dr. Ștefan Jarda, secretarul general al Universității... un funcționar... căruia i se poate aplica, ca niciodată și nicicând mai potrivit, o legendă a unui popor oriental vecin, care legendă spune că Dumnezeu a creat din diferite aluate pe artiști, poeți, învățați, etc., dându-le nemurirea; a creat pe bărbații de stat, dându-le puterea..., din resturile aluatelor a creat funcționarii de stat, zicându-le: voi trebuie să aveți și înțelepciune și știință și energie, și toate calitățile bune a tuturor celorlalți de mai înainte, pentru ca să puteți servi pe toți, cu atât mai bine... Vouă, însă, nu vi se cuvine nimic, nici în viață, nici după moarte.

Universitatea pierde un vrednic colaborator, iar funcționarii Universității, camarazii lui: un bun prieten, sincer coleg și îndrumător, studenții o inimă caldă a cauzei lor juste, iar toți aceia care l-au cunoscut, pierd în el un om de omenie.

Pleacă, scumpul nostru al tuturor, în orizonturi mai fericite!

Ți-ai făcut datoria conștient, fiind soț de model, părinte iubitor, funcționar de o rară cinste, camarad sincer și duci cu tine regretele tuturor acelora care te-au cunoscut și iubit.

Dormi în pace!

Urmează ultimul salut al d-lui Iuliu Morariu, student institutor, președintele Cercului studenților someșeni „George Coșbuc” care rostește cuvintele de mai jos:

Întristată adunare!

S-a stins pe neașteptate ca un stejar viguros, în floare, lovit de furtună, unul din iubiiții noștri îndrumători. A fost o comoară de sfaturi înțelepte date cu sinceritate și bunătate părintească tuturor studenților.

Originar din județul Năsăud, cunoștea spiritul ținutului nostru, ne cunoștea și ne avea dragi pe studenții acestei regiuni în special. Iubirea, izvorâtă din sufletu-i generos, ne învăluia cu căldură. În împrejurări vitrege, în încurcături neprevăzute, oricine i s-a adresat, a găsit la el un sfat părintesc, o vorbă de mângâiere.

Ca societate studențească, purtând numele lui George Coșbuc, totdeauna ne-a dat cel mai larg sprijin ca unul ce înțelege rolul cultural a cercului în viața ținutului nostru și în viața neamului.

Ca grănicer dârz și român cinstit, a depus o muncă asiduă săvârșită cu virtute și încununată de cinste în serviciul școlilor grănicerești din Năsăud, fiind secretar al fondurilor grănicerești, care au fost seva materială ce alimenta liceul.

După ruperea lanțurilor vitregiei, altă datorie mai mare l-a adus la Cluj, ca secretar general al Universității. Atât la Cluj, cât și la Năsăud, și-a pus toată râvna și dragostea în serviciul tinerimii școlare. A muncit fără preget și a fost, mai presus de toate, omul datoriei și conștiinței.

Moartea crudă ni l-a răpit la o vârstă în plină activitate lăsându-ne cu inima îndurerată.

Studențimea someșană își exprimă din tot sufletul regretul pentru pierderea unui iubit îndrumător cu vorba și povața, a unui om exemplu de urmat, a unui om a cărui iubire părintească se revărsa asupra noastră ca apele unui șuvoi de munte primăvara.

Dr. Ștefan Jarda (1883-1927)

În sufletele noastre îți vom păstra o pioasă amintire.

Dormi în pace iubitul nostru povățuitor.

Fie-ți țărâna ușoară și memoria binecuvântată!

Înregistrând și noi cu adâncă părere de rău trecerea la cele veșnice a unui vrednic fiu al ținutului nostru, ce a fost mult regretatul Dr. Ștefan Jar5da, despre a cărui viață și activitate de funcționar destoinic, cinstit și om întotdeauna la locul lui, ne sunt mărturie cuvântările rostite la sicriul său.

Zicem și noi: memoria lui fie veșnic binecuvântată și servească drept pildă de urmat pentru toți oamenii de bine, zeloși de binele obștească al acestui ținut al nostru!¹

**Gimnaziul Superior Fundațional Grăniceresc (înființat în 04.10.1863.
Această clădire a fost inaugurată 25 de ani mai târziu în 04.10.1888.
Carte poștală editată de Kahan Elias în Năsăud după o carte poștală a lui A. Piros
(clișeu cel puțin 1906)
- COLECȚIA CORNEL RUSAN -**

¹ *Gazeta Bistriței*, Bistrița, Anul VII, 1927, nr. 6 (15 martie), p. 1-3.

În memoria martirilor de la Năsăud

SEVER POP
profesor universitar

În ziua de 12 noiembrie 1763, în orașelul Bistrița din județul Năsăud, în fața locuinței colonelului baron Schröder, însărcinatul curții imperiale vieneze pentru militarizarea regiunii Rodnei s-a pronunțat o sentință zguduitor de aspră, prin care 19 români din acest ținut sunt condamnați la pedepe capitale pentru că au apărat cu demnitate ideea de libertate.

Sentința are următorul cuprins:

„- Tudoran al lui Dănilă din Bichigiu, de 120 ani, să fie frânt cu roata de sus în jos, pentru că a reținut pe oameni de la unire și de la înrolarea în statul militar grăniceresc, precum și pentru că la cererea stăruitoare a fiului său muribund, n-a lăsat să i se ofere acestuia sfânta cuminecătură.

- Vasile Dumitru a Popii alis Vasoe din Mocod să fie trecut de la viață la moarte prin ștreang pentru rebeliune.

- Many Grigore din Zagra să fie spânzurat tot pentru aceeași crimă.

- Vasile Oichi de la Telciu să fie pedeșit la fel.

- Iuon Scuturici, Dumitru Scuturici, Miron Natul și Dumitru Homei din Telciu, Apostol Moldovan și Petru Bârzo din Rodna, Dâmbul Alexa, Iuon a Popii Petre din Zagra, Peter a Popii Nicolae din Bichigiu, Zinvel Vasile din Poieni, Iuon Angelini din Runc, Ieremie Bucșa din Mocod, Finigar Samoilă din Găureni, Iuon Hanț din Năsăud și Andrei Nicolai din Sângeorz, acestor 15 criminali încă li se citește sentința să fie spânzurați, dar după publicare sunt grațiați de la moarte și li se dictează pedeapsa să treacă de 10 ori în sus și de 10 ori în jos printre loviturile de vergi alor 300 de soldați”.

Această sentință dată, după un proces care a durat șase luni, a zguduit, desigur, întregă populația românească a acestui colț de Transilvania.

Care au fost motivele pentru care s-a aplicat acestor țărani o pedeapsă atât de groaznică?

Distinsul profesor Virgil Șotropa din Năsăud, cercetător neîntrecut și deosebit de meritos al acestei regiuni, ne dezvăluie în pagini mișcătoare din revista „Arhiva Someșană” (1938, nr. 24, pp. 1-129) istoricul înființării graniței militare năsăudene, cu care ocazie se întâmplă tragedia națională pe care se cuvine s-o pomenim astăzi în pământul românesc întregit și îndreptat spre o viață românească nouă.

Iată faptele, succint expuse, după prețioasele informații date de profesorul Virgil Șotropa:

- Curtea din Viena hotărăște, în 1761, să extindă și în nordul Transilvaniei organizația militară de graniță pe care o crease în părțile sudice, având convingerea că românii năpăstuiți și asupriți, ajunși la o stare socială mai liberă, vor deveni credincioși și devotați soldați ai împărăției, cum s-au dovedit în deceniile următoare.

În ținutul Năsăudului erau în acest timp numeroase neînțelegeri între români și orașul săsesc Bistrița, pentru care țărani noștri trebuiau să facă servicii de iobagi.

Colonelul Schröder tratează în taină, în 1762, cu preoții români oferirea serviciilor militare din partea populației românești curții imperiale, silind în același timp orașul Bistrița să renunțe la jurisdicția ce o avea peste elementul românesc, urmând să fie despăgubit de împărăteasa Maria Tereza pentru cedarea acestui teritoriu. Orașul Bistrița, prin pierderea contribuțiilor date de români, suferea un mare declin economic, motiv destul de justificat de a nu vedea cu ochi buni această eliberare a elementului românesc, care contribuia în mare măsură la înflorirea acestui oraș și a acestei regiuni săsești.

În timpul pregătirilor de organizare militară a acestei regiuni, românii militarizați, deveniți liberi și scăpați de iobăgie, nu mai voiau să asculte de autoritatea săsească din Bistrița, refuzând toate prestațiile ce li se cereau de foștii lor stăpâni.

Sever POP

În luna august 1762 sosesc la Năsăud ofițerii grăniceri însărcinați cu organizarea celor două regimente năsăudene românești. Românii, promițându-li-se că vor deveni liberi, se înrolează în armata împărătesei. Alături de țărani, cer înrolarea și fiii preoților români care mai erau iobagi, dându-se un ordin din partea stăpânirii de a nu fi împiedicați de proprietarii de pământ.

Orașul Bistrița nu poate fi de acord cu această situație, deoarece, după eliberarea românilor, din 7.000 de contribuabili auți înainte de militarizare, îi mai rămân numai 2.000 de contribuabili.

În 10 mai 1763, comandantul general al trupelor din Transilvania, generalul baron Adolf Nicolau de Buccov, însoțit de o suită militară și civilă, în frunte cu episcopul unit Petru Pavel Aron, vin pe platoul numit Mocirlă, de lângă comuna Salva, pentru luarea jurământului românilor militarizați.

Ofițerii regimentului, cu excepția capelanului Theodorus din Năsăud, erau toți străini, care nu cunoșteau obiceiurile regiunii și, desigur, nici limba locuitorilor. Ei tratau pe români cu multă asprime, considerându-i tot ca iobagi, deși se înregimentaseră în armata imperială după ce li s-a făcut promisiunea solemnă, în numele împărătesei, că vor deveni liberi. Aceste considerente și, mai ales faptul că acești ofițeri își băteau joc de religia și biserica românească, încercând a-i converti la catolicism, au nemulțumit până în adâncul sufletului pe români care, cu gând curat, au plecat pe un drum nou de viață. sașii, la rândul lor profund nemulțumiți de libertatea acordată de împărăteasă iobagilor români și puternic atinși în situația lor economică, au contribuit la ațâțări și instigații împotriva militarizării. Acestea par a fi, după prof. Șotropa, cauzele principale ale revoltei românilor de pe platoul Mocirla de lângă Salva.

Liturghia solemnă și sfințirea steagurilor s-a petrecut în liniște, cu mare pompă și cu salve de arme. Un regiment de dragoni români, care depusese jurământul de credință în Bistrița, nu manifesta neliniște și nici nesupunere. Când a venit însă rândul la al doilea regiment românesc de infanterie, acesta refuză depunerea jurământului, aruncă armele „nevoind” să presteze impozite și contribuții ca iobagii, iar pe deasupra să-și piardă și legea moștenită” („Arhiva Someșană”, op. cit., p. 65). Cu toate încercările generalului Buccov, românii declarară că nu vor jura credință dacă drepturile și privilegiile lor nu vor fi recunoscute și semnate chiar de către împărăteasă.

Instigatorul acestei revolte a fost venerabilul țaran român Teodor Todoran din comuna Bichigiu, despre care se spune că a venit călare în fața celor 3.000 de soldați și a autorităților și le-ar fi spus această mișcătoare cuvântare (vezi „Arhiva Someșană”, op. cit., p. 70):

De doi ani suntem cătane adică grăniceri, și carte n-am căpătat de la înalta împărăteasă că suntem liberi. Ne au scris iobagi, dăm dare, facem slujbe cătănești; copiii noștri vor merge până la marginile pământului, dar pentru ce? Ca să fim robi, să n-avem nici un drept, copiii noștri să fie tot proști, ori vor învăța ceva, ori ba? Așa nu vom purta armele, ca și sfânta lege să ne-o ciufulească (batjocorească) tisturile (ofițerii). Jos cu armele! Alungați afară păgânii din hotarele noastre! Auziți, creștini români, numai atunci vom sluji, când vom avea carte de la înălțata împărăteasă, unde-s întărite drepturile noastre; până atunci nu, odată cu capul! Ce dă gubernia și cancelaria din Beciu (Viena), e nimica, îs minciuni goale de azi până mâne!

Prin glasul bătrânului Todoran de peste o sută de ani, au vorbit românii acestui ținut care, considerându-se liberi încă de pe timpul regelui Matia, nu înțelegeau să-și verse sângele pentru tron și patrie atunci când ei sunt considerați tot iobagi și slugi ai orașului Bistrița.

După informațiile culese cu atâta dragoste de dl. Șotropa, generalul, episcopul și ceilalți ofițeri se pare că au luat-o la fugă, iar românii, reținând armele, au transportat drapelele la Năsăud.

După un proces care a durat șase luni, acum 175 de ani s-a pronunțat sentința de condamnare a bătrânului Todoran și a celor care i-au urmat sfatul.

Se spune că, în fața morții, bătrânul, nins de vreme, ar fi declarat că nu regretă fapta și că mai bine moare pentru dreptate, decât să trăiască în robie.

După ce s-a constatat din depozițiile celor executați și, mai ales din declarațiile protopopului districtului că grănicerii nu s-au răzvrătit împotriva împărăției, ci împotriva faptului că au fost considerați iobagi, s-a întrerupt ancheta, aducându-se la cunoștința împărătesei adevăratele motive ale revoltei.

În memoria martirilor de la Năsăud

Executarea sentinței se pare că s-a făcut pe locul unde s-a produs revolta românilor.

Astăzi, când se împlinesc 175 de ani de la citirea sentinței drastice în urma căreia au trosnit sub puterea roții oasele tribunului Todoran, a plesnit pielea și s-a zdrențuit carnea celorlalți țărani sub loviturile crâncene ale vergilor, se cuvine să proslăvim memoria acestor martiri ai începutului dezrobirii noastre de sub stăpânire străină și să le aducem întreg prinosul nostru de recunoștință și de admirație pentru jertfa lor pilduitoare veacurilor pe altarul libertății naționale¹.

¹ *Tribuna*, Cluj, Anul I, 1938, nr. 13, p. 5.

Năsăud sau Bistrița

În Ardeal este mare luptă provocată de noua delimitare a județelor, după cum s-a proiectat, pentru bunul mers al noii organizații administrative.

În conformitate cu primul proiect, județul Maramureș-Năsăud era proiectat să se formeze din actualele județe Bistrița-Năsăud, Maramureș la care să se mai adauge plasa Beclean din județul Solnoc-Dăbâca și 23 comune din plasele Urmeniș și Teaca din județul Cojocna.

De capitală a acestui județ erau propuse orașele Năsăud sau Bistrița.

Considerând că restul din fostul județ al Maramureșului care a revenit, în urma tratatului de pace, României, nu prezintă o cantitate suficientă pentru ca să formeze o unitate administrativă, nici ca situație geografică, nici ca populație și nici ca extensiune teritorială, era cert că soluția propusă, prin comisia însărcinată cu noua împărțire administrativă în ce privește județul Bistrița-Năsăud, corespundea din toate punctele de vedere și era singura posibilă.

În ce privește raportul dintre cele două județe, Maramureșul, care aparține în prezent statului român, a gravitat din cele mai vechi timpuri la Năsăud - ca centru comercial și piața Năsăudului alimentează și până în ziua de azi pe maramureșeni cu toate necesitățile traiului.

Circulația între Maramureș și Năsăud a devenit, cu deosebire în timpul din urmă, mai intensivă de când s-a terminat construirea șoselei strategice prin Romuli, a cărei construire s-a început încă în era ungurească.

Aflăm, însă astăzi, că s-a terminat și al doilea proiect în care se prevede că județul Maramureș să rămână deocamdată independent până când va fi legat definitiv printr-o cale ferată, iar județul Năsăud să rămână în limitele arătate în proiectul inițial: cu plasa Beclean și 23 de sate din județul Cojocna.

Rămâne deci a se hotărî și alege noua capitală în județul Năsăud. În acest scop lucrează și sașii, dar și românii, în tot cazul numai orașul Năsăud va fi potrivit pentru capitală, deoarece este singurul oraș românesc care cade în centru acestui județ.

Năsăudul este prevăzut cu linii suficiente de comunicații în patru direcții și corespunde mai bine cerinței de poziție centrală decât Bistrița. situat în Valea Someșului Mare la încrucișarea șoselelor care duc, la est în Bucovina și Moldova, în vest spre Dej, Cluj, capitalele județelor învecinate, la nord la Maramureș și continuare la frontiera nordică și Cehoslovacia, iar în sud la Bistrița.

Posedă linie ferată spre est care, în timpul războiului, a fost prelungită în scopul de a se face legătura cu rețeaua liniilor ferate din Bucovina. O a doua linie ferată transversală, singura ce va lega Maramureșul cu interiorul țării, este tot pe la Năsăud proiectată și ar fi prelungită până la Reghin.

Cât privește linia dinspre est, ar avea legătura cea mai scurtă între Moscova și Paris, prin Budapesta și Viena.

Mai sunt și drepturi istorice ca Năsăudul să fie capitala județului proiectat, căci a mai fost și în trecut timp de 112 ani centru județului numit „Districtul Năsăudului”, desființat din motive de ordin politic la anul 1876. Năsăudul a fost vreme de un secol centrul școlilor grănicerești, unde a avut și un liceu susținut de o mână de bărbați vrednici. Acest liceu a existat până la unirea cu Țara - Mamă, în butul tuturor uneltirilor vrăjmașe, ca un focar de cultură și sentiment național, alături de liceele din Blaj și Brașov, dând o mulțime de bărbați vrednici Ardealului, cât și Vechiului Regat.

Trebuie, apoi, să fie luate în seamă și considerațiile de ordin strategic, cât și bogățiile Văii Someșului Mare și, cei în drept se vor putea ușor convinge că numai așa este firesc și că numai Năsăudul este potrivit să fie capitală a județului Năsăud.

Obștea comunelor, foste grănicerești, de pe Valea Someșului Mare posedă un teritoriu de 300 mii iugăre de păduri rășinoase, care sunt cele mai bine administrate și conservate în România și din cele mai valoroase ce există pe continent. Centrul comercial de exploatare a acestora cade la Năsăud.

Pe întreg teritoriul din preajma de sus a Someșului mare se găsesc zăcăminte considerabile de minereuri care, în prezent, numai o parte neînsemnată se află sub exploatare.

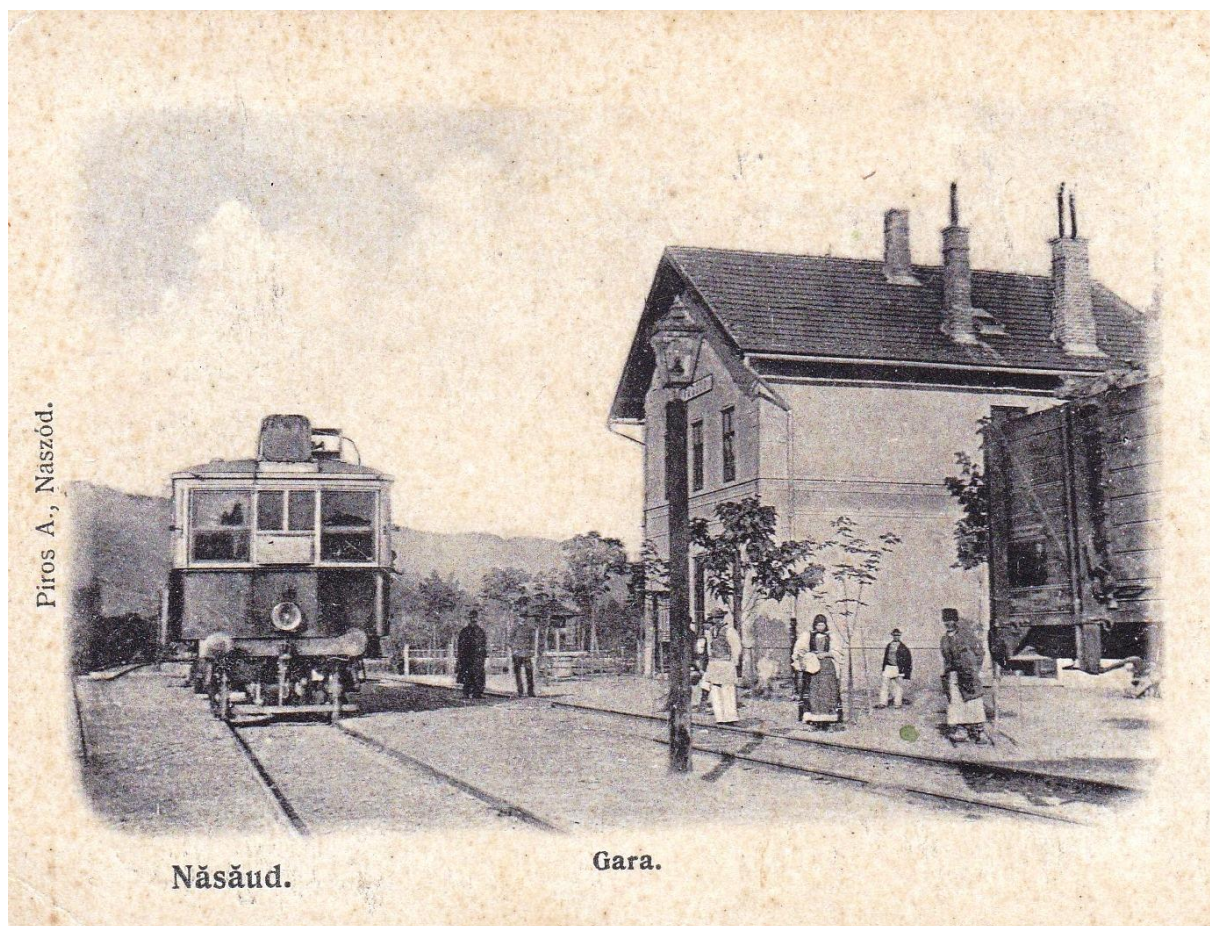
Năsăud sau Bistrița

În curând se va începe exportul apei minerale. În legătură cu sursele minerale există și trei stabilimente balneare bine frecventate.

Numai și numai ca orașul Năsăud să fie ales capitală de județ, intelectualii din acele ținuturi lucrează și mai mult. Ei vreau să pună la dispoziția autorităților județene toate edificiile de care s-au folosit și vechile autorități districtuale pe vremuri și care sunt încă bine conservate. De altfel, pădurile grănicerești aflătoare în mediata apropiere de oraș, garantează că în timpul cel mai scurt se vor putea începe și edificările.

Țărănimea din întreg județul e pe lângă capitala Năsăud, alături de sași care, cu aceleași interese. Tot asemenea, maramureșenii au declarat că în cazul când Maramureșul se va uni cu Năsăudul, ei vor accepta de capitală a județului Năsăudul.

Intelectualii din județ au înaintat în această privință și un memoriu corpurilor legiuitoare și – după cum suntem informați din locuri competente în materie – după toate probabilitățile, Năsăudul va fi desemnat capitala județului cu același nume¹.

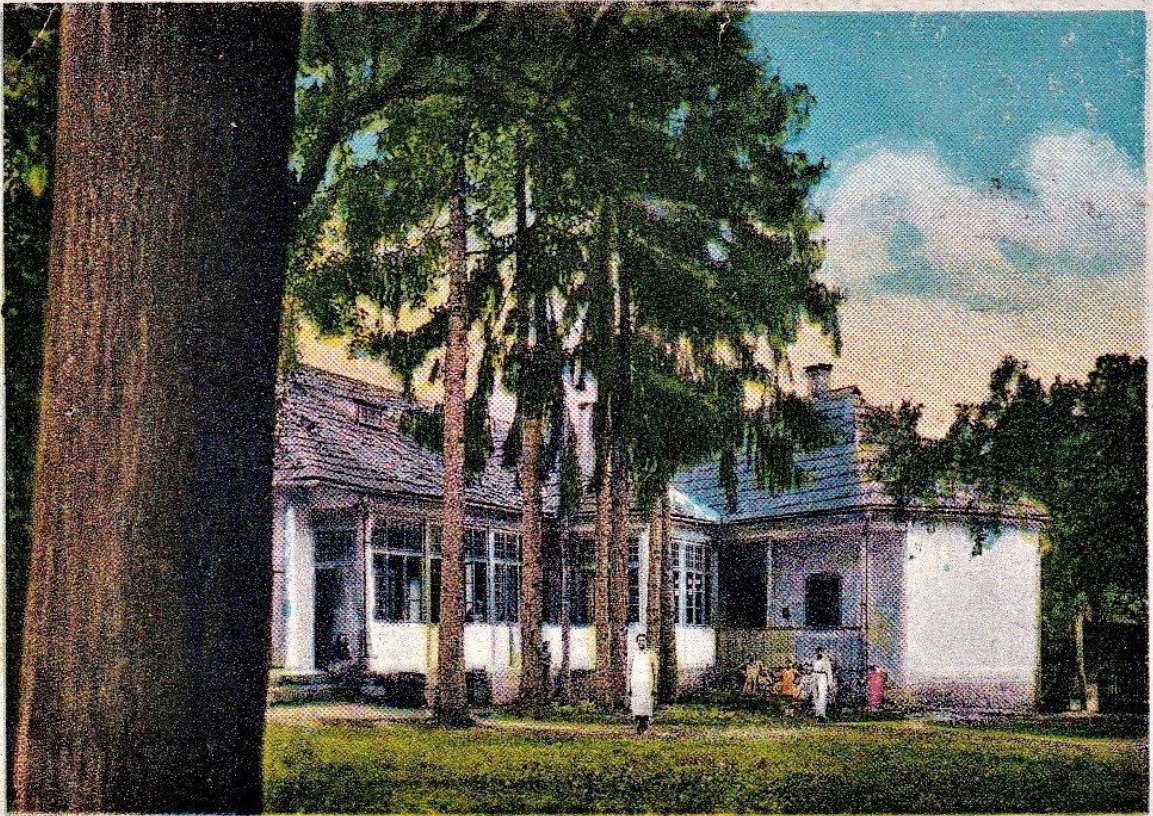

Gara (edificată în 1886)
Carte poștală editată de Piros A., circulată în 11.04.1908

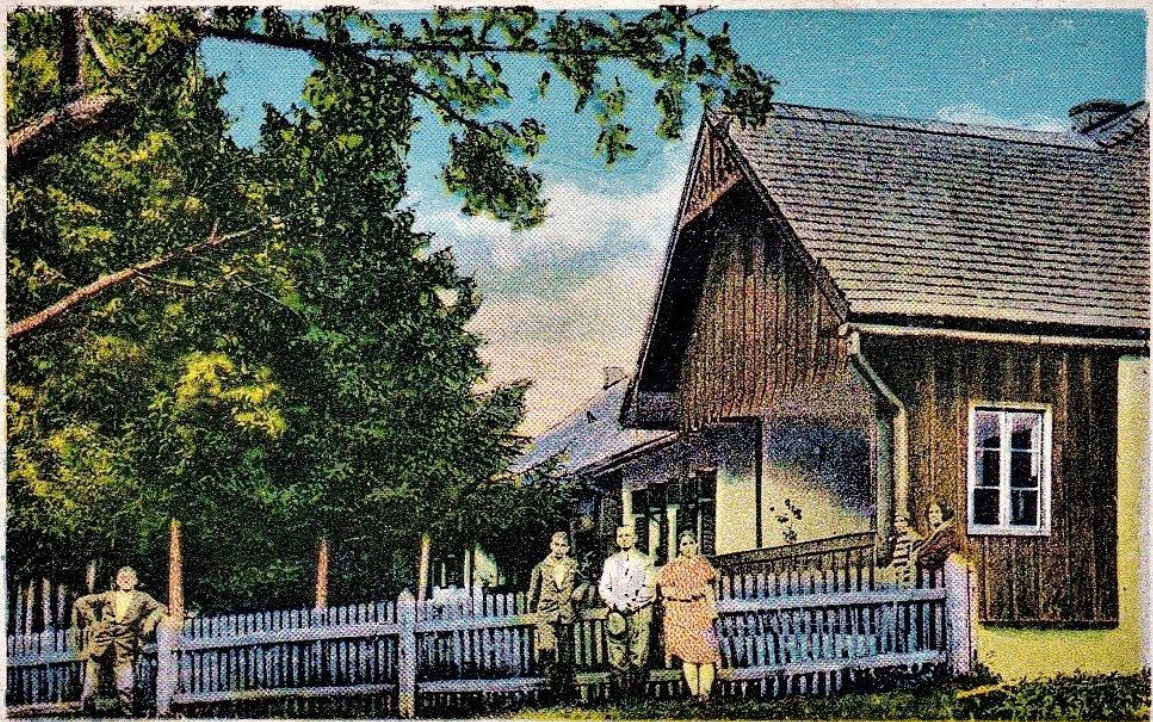
- COLECȚIA CORNEL RUSAN -

¹ *Voința*, Cluj, Anul I, 1921, nr. 182, p. 3.

Vila Ciuta villa

Vila Halița villa

Sângeorz-băi

**Revistă sprljinită și finanțată de:
CONSILIUL LOCAL SÂNGEORZ-BĂI
CENTRUL CULTURAL „JUSTIN SOHORCA” SÂNGEORZ-BĂI**

GAVRIL PELE BALINT

Născut la Sângeorz-Băi
Cel mai titrat fotbalist ce l-a dat județul Bistrița-Năsăud
CETĂȚEAN DE ONOARE AL JUDEȚULUI BISTRITĂ-NĂȘĂUD

**ISSN 2285-8229
ISSN-L 2285-8229**